

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย : ปัจจัยคัดสรรด้านครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดู

โดย ลัดดา เหมาะสุวรรณ และคณะ

เล่ม 5 : การอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวไทย :
ข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ
สูตรม นันทมงคลชัย บรรณาธิการ

เมษายน 2547

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย :
ปัจจัยคัดสรรด้านครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดู

เล่ม 5 : การอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวไทย : ข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ
สุธรรม นันทมงคลชัย บรรณาธิการ

คณะผู้วิจัย

รศ.พญ.ลัดดา เหมาะสุวรรณ (หัวหน้าโครงการฯ)	คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
รศ.พญ.ศิริกุล อิศรานุกรักษ์ (รองหัวหน้าโครงการฯ)	สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.กัลยา นิตเรืองจรัส	คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
พญ.จันทร์เพ็ญ ชูประภาวรรณ	โครงการวิจัยระยะยาวในเด็กไทย
รศ.ดร.จิตตินันท์ เดชะคุปต์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ผศ. ดร.จิราพร ชมพิกุล	คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
นพ.ชาญวิทย์ พรนภดล	คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล
นพ.ชาญยุทธ์ ศุภคุณภิญโญ	คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
อาจารย์ถวัลย์ เนียมทรัพย์	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
พญ.นันทา อ่วมกุล	กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข
รศ.พญ.นิชรา เรืองดารกานนท์	คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามธิบดี
	มหาวิทยาลัยมหิดล
พญ.เบญจพร ปัญญาายง	โรงพยาบาลยุวประสาทไวทโยปถัมภ์
ผศ.พิมพ์ภา สุตรา	คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
อาจารย์ภัทรา ส่ง่า	คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต
รศ.ระวีวรรณ ชุ่มพฤกษ์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
รศ.ดร.ธดาวัลย์ ประทีปชัยกูร	คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผศ.วัฒนา ศรีพจนารถ	คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผศ.ดร.สุธรรม นันทมงคลชัย	คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.ดร.อุไรพร จิตต์แจ้ง	สถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จได้ด้วยความร่วมมือและความอนุเคราะห์ของหลายฝ่าย หลายท่านและหลายหน่วยงาน ซึ่งคณะวิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

คณะวิจัยขอขอบพระคุณพ่อแม่และผู้เลี้ยงดูของเด็กกลุ่มตัวอย่างเป็นอย่างสูงที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดียิ่งในการเก็บข้อมูลครั้งนี้

ในการเก็บข้อมูลภาคสนามของจังหวัดนนทบุรี จังหวัดสระบุรี จังหวัดนครนายก จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแพร่ จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดพิจิตร จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดนครพนม จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดภูเก็ต จังหวัดสงขลา และจังหวัดพัทลุง คณะวิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากท่านสาธารณสุขจังหวัดที่อนุญาตให้เจ้าหน้าที่ประสานงานในการเก็บข้อมูล จัดทำทะเบียนกลุ่มตัวอย่างและร่วมอยู่ในทีมเก็บข้อมูลระดับจังหวัด สำหรับการเก็บข้อมูลในภาคกลางได้รับความร่วมมือจากคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

คณะวิจัยขอกราบขอบพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) เป็นอย่างสูง ที่ได้มีเมตตาชี้แนะคณะวิจัยเกี่ยวกับความหมายของพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กและการอบรมเลี้ยงดูเด็ก

ตลอดระยะเวลาของการดำเนินการวิจัยจนถึงการวิเคราะห์และรายงานผล คณะวิจัยได้รับคำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง จากศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ และศาสตราจารย์ ดร.จรรยาสุวรรณหัตถ์ คณะวิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ไว้ ณ ที่นี้

คณะวิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ศาสตราจารย์นายแพทย์อารี วัลยะเสวี ศาสตราจารย์นายแพทย์วีระศักดิ์ จงสู่วิวัฒน์วงศ์ และศาสตราจารย์เกียรติคุณแพทย์หญิงเพ็ญศรี พิทยสินิท ที่กรุณาให้ความเห็นต่อการวิเคราะห์และจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

ในการสร้างเครื่องมือวิจัยเพื่อเก็บข้อมูลพัฒนาการด้านสติปัญญาและด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคม-จริยธรรม คณะวิจัยได้รับความอนุเคราะห์จาก Dr. A J Capute, Dr. A S Carter, Dr. M J Briggs-Gowan, นายแพทย์ชัย กฤติยาภิชาติกุล และนายแพทย์สมชาย ลีทองอิน ให้นำเครื่องมือมาพัฒนาใช้ในโครงการวิจัยนี้

การจัดทำรายงานวิจัยชุดนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความสามารถและความอุตสาหะในการตรวจ แก้ไขต้นฉบับของนางอารีรักษ์ พิชนิไพบุลย์ ในการพิมพ์ต้นฉบับของ นางประนอม บุญพันธ์ นางสาวถวิล รักษ์วงศ์ และนางวิไล จัตรวีระโยธิน คณะวิจัยขอขอบคุณ ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ท้ายที่สุดนี้ คณะวิจัยขอขอบพระคุณศาสตราจารย์นายแพทย์วิจารณ์ พานิช อดีตผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ผู้จุดประกายให้เกิดโครงการวิจัยนี้โดยการเริ่มชุดโครงการวิจัย เด็ก เยาวชน และครอบครัว และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยที่ให้ทุนสนับสนุนการทำวิจัยครั้งนี้

พ.ญ. ลัดดา เหมาะสุวรรณ

ในนามคณะวิจัยโครงการวิจัยพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย

คณะวิจัย

รศ.พญ.ลัดดา เหมาะสุวรรณ (หัวหน้าโครงการ)	คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
รศ.พญ.ศิริกุล อิศรานุรักษ์ (รองหัวหน้าโครงการ)	สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.กัลยา นิตีเรืองจรัส	คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
พญ.จันทร์เพ็ญ ชูประภาวรรณ	สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
รศ.ดร.จิตตินันท์ เดชะคุปต์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ผศ. ดร.จิราพร ชมพิกุล	คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
นพ.ชาญวิทย์ พรนภดล	คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล
นพ.ชาญยุทธ์ ศุภคุณภิญโญ	คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
อาจารย์ถวัลย์ เนียมทรัพย์	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
พญ.นันทา อ่วมกุล	กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข
รศ.พญ.นิชรา เรืองดาร์กานนท์	คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล
พญ.เบญจพร ปัญญาียง	โรงพยาบาลยุวประสาทไวทโยปถัมภ์
ผศ.พิมภา สุตรา	คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
อาจารย์ภัทรา สง่า	คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต
รศ.ระวีวรรณ ช่อมพฤกษ์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
รศ.ดร.ลดาวลัย์ ประทีปชัยกุล	คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผศ.วัฒนา ศรีพจนารถ	คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผศ.ดร.สุธรรม นันทมงคลชัย	คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.ดร.อุไรพร จิตต์แจ้ง	สถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล

แนะนำโครงการ

โครงการวิจัยพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย : ปัจจัยคัดสรรด้านครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ได้รับความสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

วัตถุประสงค์ของโครงการ

วัตถุประสงค์ทั่วไป เพื่อศึกษาพัฒนาการของเด็กไทยทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา และด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคม และจริยธรรม พร้อมกันแบบเป็นองค์รวม และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะการอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวไทยและปัจจัยด้านครอบครัวกับพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็ก

วัตถุประสงค์เฉพาะ

1. เพื่อศึกษาการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กวัย 1-18 ปี ในด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา และด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคม และจริยธรรม
2. เพื่อศึกษาลักษณะของครอบครัวไทยและการอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัว
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านครอบครัว ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูกับพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็ก

นิยามที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้

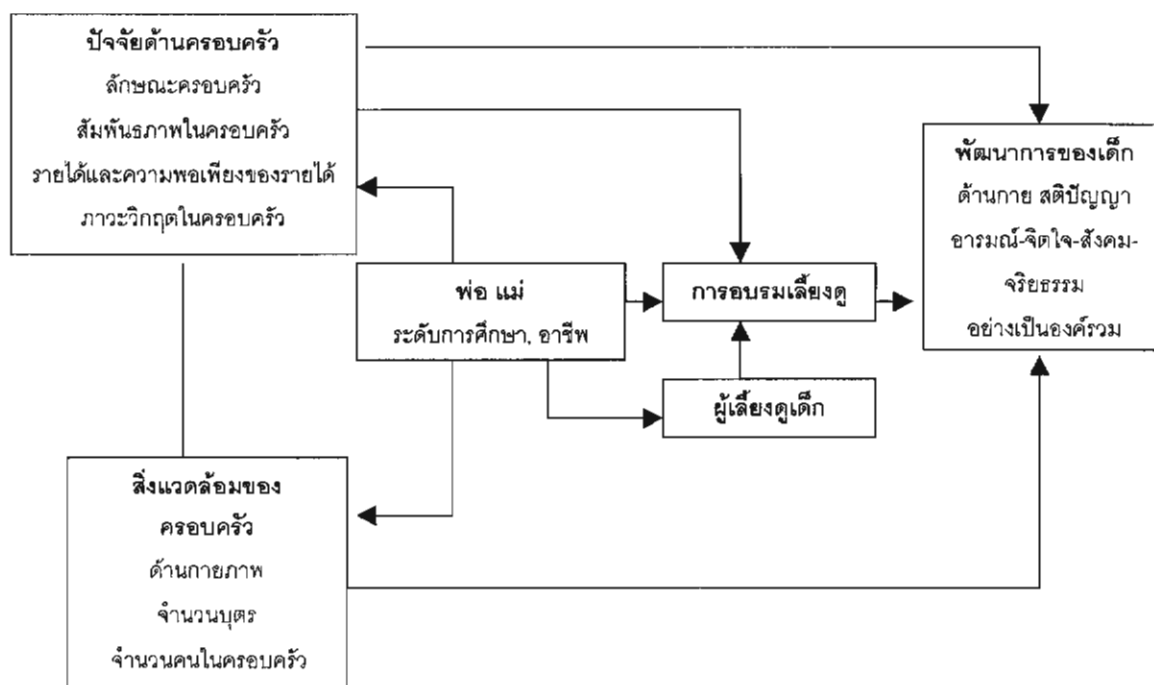
เด็ก หมายถึง ผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ที่อาศัยอยู่กับครอบครัวไม่ต่ำกว่า 6 เดือนต่อปี เด็กที่ไม่ได้อยู่กับครอบครัว เช่น อยู่โรงเรียนประจำ อยู่หอพัก เด็กเร่ร่อน เป็นต้น จึงไม่รวมอยู่ในการศึกษา

ครอบครัว หมายถึง กลุ่มคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยต้องมีผู้ใหญ่อย่างน้อย 1 คน และเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 18 ปี ที่อยู่อาศัยร่วมกันเป็นประจำ (ไม่ต่ำกว่า 6 เดือนต่อปี) โดยมีความสัมพันธ์ทางสายเลือดหรือทางกฎหมาย

การอบรมเลี้ยงดูเด็ก หมายถึง การตอบสนองความต้องการของเด็กทุกด้านตามวัย ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สติปัญญา และสังคม ตลอดจนการอบรมสั่งสอนและปลูกฝังค่านิยม จริยธรรม และพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับของสังคม

พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็ก หมายถึง สภาวะที่เด็กมีการเจริญเติบโตและมีพัฒนาการที่เหมาะสมสอดคล้องกับความสามารถตามวัยของเด็กในด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์จิตใจ สังคม และจริยธรรมอย่างสมดุล

กรอบการวิจัย

วิธีวิจัย

เป็นการศึกษาแบบตัดขวางครอบครัวที่มีเด็กอายุ 1-18 ปี อยู่ด้วย ที่ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณเป็นหลัก โดยใช้แบบสัมภาษณ์ แบบทดสอบ แบบวัดพัฒนาการ การชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง และวัดสมรรถภาพทางกาย เพื่อรวบรวมข้อมูลในการตอบคำถามการวิจัยในด้านทิศทางและขนาดของความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ เสริมด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสังเกตและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในกลุ่มตัวอย่างย่อย เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ของค่านิยม ความเชื่อของผู้เลี้ยงดูเด็ก วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นกับพัฒนาการของเด็ก

ประชากรและตัวอย่าง

ประชากรที่ศึกษา คือ ครอบครัวทั่วไปในประเทศไทยที่มีเด็กอายุ 1-18 ปี อาศัยอยู่ในครอบครัวเป็นประจำ

แผนการสุ่มตัวอย่าง (Sampling design) ในการศึกษาเชิงปริมาณ ศึกษาในกลุ่มตัวอย่างครอบครัวทั่วประเทศจำนวน 9,594 ครอบครัว โดยแผนการเลือกตัวอย่างที่ใช้เป็นแบบ Stratified Three-Stage Sampling เนื่องจากแต่ละพื้นที่อาจมีการเลี้ยงดูเด็กที่แตกต่างกันจึงจัดให้ภาคเป็น สตราตัม (Stratum) ซึ่งมีทั้งหมด 5 สตราตัม ได้แก่ ภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร

การเลือกตัวอย่างขั้นที่หนึ่ง (First-stage sampling) สำหรับภาคแต่ละภาค แบ่งเป็น ตอนบน และตอนล่าง สุ่มเลือก 2 จังหวัดจากแต่ละตอน ได้ทำการสุ่มเลือกจังหวัดตัวอย่าง โดยให้ความน่าจะเป็นในการเลือกเป็นปฏิภาคกับจำนวนครัวเรือนของจังหวัดนั้นๆ ได้จำนวนตัวอย่าง 16 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่, แพร่, นครสวรรค์, พิจิตร, นนทบุรี, สระบุรี, นครนายก, สมุทรสาคร, สุรินทร์, ชัยภูมิ, ขอนแก่น, นครพนม, พัทลุง, สงขลา, ภูเก็ต และนครศรีธรรมราช สำหรับ กรุงเทพมหานคร ได้ทำการสุ่มตัวอย่างเขตในกรุงเทพมหานครมา 16 เขต

การเลือกตัวอย่างขั้นที่สอง (Second-stage sampling) ในแต่ละจังหวัดตัวอย่าง ได้ทำการแบ่งออกเป็น 2 สตราตัมย่อย ตามลักษณะการปกครองคือ ในเขตเทศบาล และนอกเขตเทศบาล โดยแต่ละสตราตัมย่อยได้ทำการเลือกชุมชนอาคาร (เขตปฏิบัติงานในเขตเทศบาล) /หมู่บ้าน ตัวอย่างอิสระต่อกัน โดยให้ความน่าจะเป็นในการเลือกเป็นปฏิภาคกับจำนวนครัวเรือนของชุมชนอาคาร/หมู่บ้านตัวอย่างนั้นๆ ได้จำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 533 ชุมชนอาคาร/หมู่บ้าน

การเลือกตัวอย่างขั้นที่สาม (Third-stage sampling) เลือกครัวเรือนภายในชุมชนอาคาร/หมู่บ้านตัวอย่างโดยใช้วิธีสุ่มแบบมีระบบ (Systematic random sampling) สุ่มเลือกครัวเรือนที่มีเด็กอายุ 1-18 ปี ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเป็นประจำจำนวน 18 ครัวเรือน โดยแบ่งเด็กเป็น 6 กลุ่มตามช่วงอายุได้แก่ กลุ่มอายุ 1-<3 ปี, 3-<6 ปี, 6-<10 ปี, 10-<13 ปี, 13-<16 ปี และ 16-18 ปี สุ่มตัวอย่างกลุ่มอายุละ 3 ครอบครัวต่อชุมชนอาคารหรือหมู่บ้านตัวอย่าง

สำนักงานสถิติแห่งชาติเป็นผู้ดำเนินการสุ่มตัวอย่าง โดยใช้กรอบตัวอย่าง (Sampling Frame) และแผนที่ชุมชนอาคาร ของปี พ.ศ. 2543 ซึ่งเป็นปีที่ทำสำมะโนประชากร ได้จำนวนครัวเรือนตัวอย่างจำแนกตามภาคและเขตการปกครองรวมทั้งหมด 9,594 ครัวเรือน ส่วนการศึกษาเชิงคุณภาพ ได้ศึกษาในกลุ่มตัวอย่างผู้เลี้ยงดูเด็กจำนวน 216 คน และในเด็กโตจำนวน 108 คน โดยคณะวิจัยเป็นผู้เลือกตัวอย่างจากครอบครัวที่ถูกสุ่มเป็นตัวอย่างในการศึกษาเชิงปริมาณ

การกระจายของกลุ่มตัวอย่าง

จากการเก็บข้อมูลตัวอย่างทั้งสิ้น 9,594 ครัวเรือน คงเหลือครัวเรือนที่เข้าข่ายตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาจำนวน 9,488 ครัวเรือน (ร้อยละ 98) เป็น เด็กปฐมวัย (อายุ 1-<6 ปี) จำนวน 3,156 คน เด็กวัยเรียน (อายุ 6-<13 ปี) จำนวน 3,178 คน และเด็กวัยรุ่น (อายุ 13-18 ปี) จำนวน 3,154 คน โดยมีการกระจายของกลุ่มตัวอย่างตามภาคดังตาราง

การกระจายของกลุ่มตัวอย่าง แยกตามเพศ เขตการปกครอง และภาค

	เด็กอายุ 1-18 ปี (คน)	เด็กอายุ 1-<3 ปี (คน)	เด็กอายุ 3-<6 ปี (คน)	เด็กอายุ 6-<10 ปี (คน)	เด็กอายุ 10-<13 ปี (คน)	เด็กอายุ 13-<16 ปี (คน)	เด็กอายุ 16-18 ปี (คน)
รวมทั้งประเทศ	9488	1571	1585	1589	1589	1586	1568
เพศ							
- ชาย	4606	843	791	763	778	730	701
- หญิง	4882	728	794	826	811	856	867
เขตการปกครอง							
- ในเขตเทศบาล (รวม กทม.)	4917	816	823	823	825	820	810
- นอกเขตเทศบาล	4571	755	762	766	764	766	758
ภูมิภาค							
- กรุงเทพฯ	1509	249	250	253	254	251	252
- ภาคกลาง	1992	328	333	334	335	333	329
- ภาคเหนือ	1959	331	333	332	330	333	330
- ภาคอีสาน	1998	335	334	334	335	334	326
- ภาคใต้	2000	328	335	336	335	335	331

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือวิจัยมีทั้งสิ้น 6 ชุด จำแนกตามระยะพัฒนาการของเด็กดังนี้ คือ ชุดเครื่องมือสำหรับเด็กอายุ 1-<3 ปี, ชุดเครื่องมือสำหรับเด็กอายุ 3-<6 ปี, ชุดเครื่องมือสำหรับเด็กอายุ 6-<10 ปี, ชุดเครื่องมือสำหรับเด็กอายุ 10-<13 ปี, ชุดเครื่องมือสำหรับเด็กอายุ 13-<16 ปี และชุดเครื่องมือสำหรับเด็กอายุ 16-18 ปี เครื่องมือเหล่านี้ โครงการได้จากการคัดสรรและพัฒนาขึ้นโดยทีมวิจัย และได้มีการทดสอบเครื่องมือก่อนนำมาใช้ในการเก็บข้อมูลจริง รวมระยะเวลาที่ใช้ในการพัฒนาเครื่องมือประมาณ 1 ปี โดยเริ่มในปี พ.ศ. 2544

วิธีใช้เครื่องมือมีหลายวิธี ได้แก่ (ก) วิธีสัมภาษณ์ : ใช้กับแบบเก็บข้อมูลพื้นฐานครอบครัวและเด็ก, แบบสัมภาษณ์การอบรมเลี้ยงดูเด็ก, แบบสัมภาษณ์ภาวะวิกฤตในครอบครัว, แบบวัดสัมพันธภาพภายในครอบครัว, แบบสัมภาษณ์/สังเกตสภาพแวดล้อมของบ้าน, แบบวัดพัฒนาการอารมณ์-จิตใจ-สังคม และจริยธรรม (ข) วิธีทดสอบ : ใช้กับแบบทดสอบ Capute, แบบทดสอบ DAP, แบบทดสอบ Gesell, แบบทดสอบ PLS, แบบทดสอบ Naming test และแบบทดสอบ TONI-3 และ (ค) วิธีตรวจวัด : ใช้กับแบบเก็บข้อมูล Anthropometry & Fitness

การเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลภาคสนาม มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบระดับต่างๆ ได้แก่ หัวหน้าโครงการ ผู้จัดการภาค ผู้จัดการจังหวัด หัวหน้าทีมเก็บข้อมูล และพนักงานเก็บข้อมูล เจ้าหน้าที่เหล่านี้ได้รับการฝึกอบรม ซึ่งจัดแยกตามระดับความรับผิดชอบ คือ ระดับการบริหารจัดการ และระดับปฏิบัติการ ทำการเก็บข้อมูลในระหว่างเดือนกันยายน - ธันวาคม 2544 รวมระยะเวลาประมาณ 4 เดือน ในระหว่างปฏิบัติงานสนาม ได้มีการติดตามนิเทศงานเป็นระยะๆ ตลอดคาบงาน

การจัดการกับข้อมูลและการควบคุมคุณภาพ

แบบสอบถามของโครงการมี 58 ชนิด ในการจัดการข้อมูล ได้ออกแบบฐานข้อมูลให้สอดคล้องกับการใช้ข้อมูลในการวิเคราะห์สรุปผลการวิจัย จัดทำคู่มือและอบรมพนักงาน โดยใช้โปรแกรม Epi info 6.0 สำหรับการป้อนข้อมูล สำหรับการควบคุมคุณภาพ ในขั้นบรรณาธิกรณรหัส ได้สุ่มตรวจสอบ 10% ของปริมาณงาน ในขั้นบันทึกข้อมูล ได้ควบคุมความถูกต้องในการบันทึกข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ และทำการบันทึกข้อมูลซ้ำ 2 ครั้ง และเมื่อได้เพิ่มข้อมูลแล้ว มีการตรวจสอบข้อมูลอีกครั้งด้วยการตรวจสอบความแนบเนียนของข้อมูลตามเงื่อนไขของแบบเก็บข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ตรวจสอบความเป็นไปได้ของค่าที่บันทึกด้วยค่าสถิติพรรณนา และกระทบยอดรวมที่ควรจะเป็นด้วยการทำตารางไขว้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แบ่งเด็กที่มีอายุระหว่าง 1-18 ปี ออกเป็น 3 กลุ่มอายุ คือ เด็กปฐมวัย (อายุ 1 - <6 ปี) เด็กวัยเรียน (อายุ 6 - <13 ปี) และเด็กวัยรุ่น (อายุ 13 - 18 ปี) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

สถิติเชิงพรรณนา เพื่อการนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นของปัจจัยด้านครอบครัว และ พัฒนาการของเด็กด้านต่างๆ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการนำเสนอข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ สำหรับการนำเสนอข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่ามัธยฐาน ค่าพิสัย ค่าเปอร์เซ็นต์ไคล์ พร้อมทั้งนำเสนอในรูปของตารางและกราฟที่เหมาะสม

สถิติเชิงอ้างอิง

1. การประมาณค่า (Estimation procedure) ในการประมาณค่าของพัฒนาการของเด็กในประเทศไทย เช่น ค่าเฉลี่ยของระดับสติปัญญาของเด็กไทย ความชุกของภาวะโภชนาการของเด็กไทย เป็นต้น ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลประชากรจากการทำสำมะโนประชากรในปี พ.ศ. 2543 ในการประมาณค่าของพัฒนาการของเด็กไทยจำแนกตามอายุและเพศ

2. Bivariate analysis เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการของเด็กกับการอบรมเลี้ยงดูและปัจจัยด้านครอบครัวแต่ละด้าน

- ในการศึกษาและทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรแต่ละคู่ในเบื้องต้น ใช้ Chi-square test, Fisher's exact test, Correlation analysis
- ในการศึกษาและทดสอบขนาดของความสัมพันธ์สอดคล้อง (agreement) ของตัวแปรเชิงคุณภาพแต่ละคู่ ใช้ Kappa Statistic
- ในการเปรียบเทียบและทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของตัวแปรตาม ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Variance)

3. Multivariate Analysis เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการของเด็กกับการอบรมเลี้ยงดูและอิทธิพลของทุกๆ ปัจจัยร่วมกัน

3.1 Logistic Regression และ Polytomous Regression เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการของเด็กกับปัจจัยต่างๆ โดยที่พิจารณาอิทธิพลของทุกๆ ปัจจัยร่วมกัน โดยควบคุมตัวแปร ภาค เขตการปกครอง เพศและอายุของเด็ก ใช้ Binary Logistic Regression เมื่อตัวแปร "การพัฒนากการของเด็ก" เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่ม เช่น พัฒนาการของเด็กด้านสติปัญญา (< 90 , ≥ 90) และใช้ Polytomous Regression เมื่อแบ่งตัวแปร "การพัฒนากการของเด็ก" ออกเป็น 3 กลุ่ม เช่น ภาวะโภชนาการของเด็ก แบ่งเป็น ผอม ตามเกณฑ์อ้วน

3.2 Principal Components Analysis เพื่อลดจำนวนตัวแปรหรือจัดกลุ่มตัวแปรก่อนที่จะทำการวิเคราะห์ต่อไป เช่น ตัวแปรด้านพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็ก ตัวแปรด้านการเลี้ยงดูเด็ก ในการกำหนดว่าจะใช้กี่องค์ประกอบ (Component) จะพิจารณาจากค่า Eigenvalue ที่มีค่ามากกว่า 1 ขึ้นไป พร้อมทั้งพิจารณา Scree plot ซึ่งเป็นกราฟระหว่างองค์ประกอบ (แกน X) และความแปรปรวนรวม (Eigenvalue) ของแต่ละองค์ประกอบ (แกน Y) โดยจุดที่แสดงการแบ่งแยกที่ชัดเจนระหว่างความชันและความลาดขององค์ประกอบ จุดนั้นจะใช้เป็นการกำหนดจำนวนองค์ประกอบ เนื่องจากหน่วยการวัดของตัวแปรแตกต่างกันจึงใช้ค่ามาตรฐานของตัวแปรในการทำ Principal Components Analysis

3.3 Path Analysis เป็นการวิเคราะห์อิทธิพลเพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างตัวแปรอิสระ และตัวแปรตาม ในการศึกษาใช้ Path Analysis เพื่อวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีผลโดยตรง (direct effects) และโดยอ้อม (indirect effects) ต่อพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็ก และสร้างโมเดลสำหรับการวิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปร (Path Model)

หนังสือชุด

โครงการวิจัยพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย

หนังสือชุดจากโครงการวิจัยนี้มี 10 เล่ม เล่ม 1 เป็นบทสรุปข้อค้นพบสำคัญทั้งหมดจากโครงการ เล่ม 2-10 เป็นรายงานละเอียดของแต่ละประเด็น

เล่ม 1 เด็กไทยวันนี้ เป็นอยู่อย่างไร

ลัดดา เหมาะสุวรรณ, ศิริกุล อิศรานุรักษ์, นิชรา เรืองคารกานนท์, สุธรรม นันทมงคลชัย, ภัทรา สง่า,

กัลยา นิตีเรืองจรต์, จิราพร ชมพิกุล และคณะวิจัยโครงการวิจัยพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย

เนื้อหา: บทนำ ทบทวนวรรณกรรม วิธีวิจัย สถานภาพของครอบครัวศึกษา สภาวะสุขภาพและสังคมของเด็กไทย การอบรมเลี้ยงดูเด็กไทย การเจริญเติบโตและภาวะโภชนาการของเด็กไทย พัฒนาการและเขาวงกตปัญญาของเด็ก พัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคมและจริยธรรมของเด็กไทย พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย สรุปข้อเสนอแนะ

เล่ม 2 การวิจัยพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย : เครื่องมือและระเบียบวิธีวิจัย

กัลยา นิตีเรืองจรต์ บรรณาธิการ

เนื้อหา: ระเบียบวิธีวิจัย การพัฒนาและทดสอบชุดเครื่องมือ วิธีการเก็บข้อมูล การศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูล การจัดการตัวแปรที่ศึกษา

เล่ม 3 สถานภาพครอบครัวศึกษา

ภัทรา สง่า บรรณาธิการ

เนื้อหา: สถานภาพครอบครัว สภาพแวดล้อมของครอบครัว สัมพันธภาพในครอบครัว ภาวะวิกฤตในครอบครัว สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

เล่ม 4 สภาวะสุขภาพและสังคมของเด็กไทย

ลัดดา เหมาะสุวรรณ บรรณาธิการ

เนื้อหา: ข้อมูลทั่วไปของเด็ก ผู้อุปการะและผู้เลี้ยงดูเด็ก การได้รับวัคซีน การเจ็บป่วยต้องนอนโรงพยาบาล พัฒนาการทางเพศและพฤติกรรมทางเพศ พฤติกรรมเสี่ยงด้านอุบัติเหตุจราจร พฤติกรรมเสี่ยงด้านการสูบบุหรี่ ดื่มแอลกอฮอล์ และการใช้สารเสพติด การถูกกระทำรุนแรงโดยครอบครัวและพฤติกรรมรุนแรงของเด็ก พัฒนาการของแรงงานเด็กในครัวเรือนไทย

เล่ม 5 การอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวไทย : ข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ

สุธรรม นันทมงคลชัย บรรณาธิการ

เนื้อหา: การทบทวนวรรณกรรม การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของครอบครัวไทย การอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยเรียนของครอบครัวไทย การอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยรุ่นของครอบครัวไทย บทวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวไทยและข้อเสนอแนะ

เล่ม 6 พัฒนาการด้านกายของเด็กไทย : การเจริญเติบโต ภาวะโภชนาการ และสมรรถภาพทางกาย

ลัดดา เหมาะสุวรรณ บรรณาธิการ

เนื้อหา: การเจริญเติบโตและภาวะโภชนาการของเด็กไทย สมรรถภาพทางกายของเด็กวัย 6-18 ปี

เล่ม 7 พัฒนาการและเขาวนปัญญาของเด็กไทย

นิชรา เรืองดารกานนท์ บรรณาธิการ

เนื้อหา: พัฒนาการด้านสติปัญญาเด็กปฐมวัย (อายุ 12-35 เดือน) พัฒนาการด้านสติปัญญาเด็กก่อนวัยเรียน (อายุ 36-71 เดือน) พัฒนาการด้านสติปัญญาเด็กวัยเรียนและวัยรุ่น

เล่ม 8 พัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคม-จริยธรรมของเด็กไทย

ศิริกุล อิศรานุรักษ์

เนื้อหา: พัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคมของเด็กปฐมวัย พัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคมของเด็ก 6-10 ปี พัฒนาการด้านอารมณ์-สังคม-จริยธรรมในเด็กอายุ 10-18 ปี พัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กไทย การเปลี่ยนแปลงพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ และสังคมของเด็กอายุ 1-18 ปี สรุปและข้อเสนอแนะ

เล่ม 9 พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย

ลัดดา เหมาะสุวรรณ บรรณาธิการ

เนื้อหา: พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็ก พัฒนาการแบบองค์รวมที่สมวัยของเด็ก ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย

เล่ม 10 เครื่องมือส่งเสริมพัฒนาการและอารมณ์ของเด็กปฐมวัย

ลัดดา เหมาะสุวรรณ, นิชรา เรืองดารกานนท์, เบญจพร ปัญญา, อุไรพร จิตต์แจ้ง, ศิริกุล อิศรานุรักษ์

เนื้อหา: การจัดทำชุดเครื่องมือและติดตามพัฒนาการเด็กสำหรับครอบครัวและชุมชน เครื่องมือส่งเสริมพัฒนาการและอารมณ์ของเด็กปฐมวัยไทย แบบบันทึกและติดตามพัฒนาการเด็กปฐมวัยโดยครอบครัว

ສາຣນ໌ຍ

	หน้า
ABSTRACT	1
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	3
บทที่ 1 บทนำ สูตรธรรม นันทมงคลชัย	9
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม สูตรธรรม นันทมงคลชัย	13
บทที่ 3 วิธีการศึกษา สูตรธรรม นันทมงคลชัย	21
บทที่ 4 การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของครอบครัวไทย ลดาวัดย์ ประทีปชัยกุล รวีวรรณ ชุ่มพฤษ์	27
บทที่ 5 การอบรมเลี้ยงดูเด็ควัยเรียนของครอบครัวไทย ศิริกุล อิศรานุรักษ์ ถวัลย์ เนียมทรัพย์	75
บทที่ 6 การอบรมเลี้ยงดูเด็ควัยรุ่นของครอบครัวไทย ลัดดา เหมาะสุวรรณ สูตรธรรม นันทมงคลชัย	121
บทที่ 7 บทวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวไทยและข้อเสนอแนะ สูตรธรรม นันทมงคลชัย	153
บรรณานุกรม	165

Abstract

CHILD REARING PRACTICES OF THAI FAMILIES: A QUANTITATIVE AND QUALITATIVE STUDY

Suthamn Nantamongkonchai, Laddawan Prateepchaikul, Rawewan Chaumpluk, Sirikul Isaranurug, Thawan Nieamsup, Ladda Mo-suwan

This study aimed to explore child rearing practices and their determinants of studied families in the Holistic Development of Thai Children study. The quantitative data were collected from 9,488 families with children aged 1-18 years old enrolled by a three stage stratified random sampling during September to December 2001. The qualitative data were collected by in-depth interview of 209 mothers/caretakers sampled from subjects enrolled in the quantitative study.

Results: From the in-depth interview, expectation of mothers/caretakers of children of all age group was similar across regions i.e. expecting children to be good, smart and have good career. To achieve this goal, most of them worked hard to save money for education of their children. They mostly used verbal approach to guide their children to learn rather than being a role model in reading or learning by themselves. In regard to gender role, most caretakers still held on to the tradition way of teaching boys to be strong and girls to be obedient and keen on household chores.

From the multivariate analysis, the most important determinant of child rearing of all age group was maternal educational level. Mothers with high education were likely to nurture their children's development far better than mothers with only compulsory education or lower.

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

รายงานการศึกษาการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย : ปัจจัยคัดสรรด้านครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดู โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ เพื่อศึกษาค่านิยม ความเชื่อในการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย วัยเรียนและวัยรุ่น รวมถึงศึกษาวิธีการอบรมเลี้ยงดู และปัจจัยด้านครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็ก เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2544 ถึง เดือนเมษายน พ.ศ. 2545 กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้เลี้ยงดูหลักของเด็กที่มีอายุระหว่าง 1-18 ปีทั่วทุกภาค ของประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นมารดาเด็กจำนวน 9,488 คน สำหรับการศึกษาเชิงปริมาณ และ 209 คน สำหรับการศึกษาเชิงคุณภาพ และการศึกษานี้ได้แบ่งเด็กออกเป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่มเด็กปฐมวัย (อายุ 1-6 ปี) เด็กวัยเรียน (อายุ 6-13 ปี) และเด็กวัยรุ่น (อายุ 13-16 ปี) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบไคสแควร์ และ Binary logistic regression สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) ผลการวิจัยพบลักษณะที่สำคัญดังนี้

ส่วนที่ 1 การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย

ผู้เลี้ยงดูหลักเด็กปฐมวัย มากกว่าครึ่งเป็นแม่เด็ก รองลงมาเป็นยาย/ย่า พ่อเป็นอันดับที่ 3 และเป็นผู้รับผิดชอบครอบครัวในด้านการเงิน ส่วนกิจกรรมอื่นๆ อยู่ในความรับผิดชอบของแม่ เด็กส่วนใหญ่ถูกเลี้ยงดูที่บ้าน ส่วนน้อยที่ฝากเลี้ยงที่สถานเลี้ยงเด็ก ข้อมูลเชิงคุณภาพได้ชี้ให้เห็นว่า พ่อแม่ส่วนใหญ่คาดหวังให้ลูกได้มีการศึกษาสูง มีงานทำที่ดี และเป็นที่พึ่งของครอบครัวในอนาคตได้ โดยมีแนวทางการเลี้ยงดูที่ปลูกฝังให้เด็กเป็นคนดี ไม่ก้าวร้าว เป็นการปลูกฝังให้เด็กเป็นผู้ยอมทำตาม เชื่อฟังผู้ใหญ่เป็นหลัก สำหรับการอบรมเลี้ยงดูเด็กในแต่ละด้านสรุปได้ดังนี้

การส่งเสริมสุขภาพทั่วไป ข้าวเป็นอาหารหลักของเด็กวัยนี้ ผักมักเป็นอาหารที่เด็กไม่ชอบกิน โปรตีนที่ได้รับมาจากเนื้อสัตว์ เด็กได้อาหารประเภทลูกอม น้ำอัดลม ขนมถุง หรือ ฟาสต์ฟู้ดน้อย เด็กส่วนมากร้อยละ 90 ยังดื่มนมอยู่ ภาคอีสานเป็นภาคที่เด็กดื่มนมแม่มากกว่าภาคอื่น เมื่อเด็กมีอาการเจ็บป่วย ผู้เลี้ยงดูหลักจะพาไปหาหมอก่อนเป็นอันดับแรก เช่น ท้องเสีย ถ้ามีไข้สูง จะเช็ดตัวก่อนพาไปหาหมอ ในส่วนของการป้องกันอุบัติเหตุ คอยเฝ้าระวังในช่วงที่เด็กเล่น แต่ส่วนใหญ่ ไม่มีพฤติกรรมป้องกันอุบัติเหตุจากจรรยาจรให้ลูก คือไม่เคยคาดเข็มขัดนิรภัยให้ลูกหรือสวมหมวกนิรภัย

การส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา มากกว่า ร้อยละ 90 มีการเตรียมพร้อมด้านการเรียนให้เด็ก โดยการสอนนับเลข อ่าน ก.ไก่ บางส่วนก็ฝึกให้ลูกช่วยเหลือตนเอง เช่น กินข้าว น้ำด้วยตนเอง สิ่งที่ใช้ในการเลี้ยงดูเด็กส่วนใหญ่เป็นโทรทัศน์ มากกว่าร้อยละ 95 ของเด็กวัยนี้ มีโทรทัศน์ที่บ้าน เด็กเล็ก (อายุ 1-3 ปี) ใช้เวลาในการดูโทรทัศน์เฉลี่ยวันละ 1.7 ชั่วโมง เด็กโต (อายุ 3-6 ปี) 2.3 ชั่วโมง รายการที่ดูส่วนมากดูตามผู้เลี้ยงดูหลัก มีเพียง ร้อยละ 36 ที่เลือกรายการการให้เด็กดู รายการที่เลือกเป็นอันดับแรก เป็นการ์ตูน รองลงมาเป็นรายการเด็ก ของเล่น ส่วนใหญ่เป็นของเล่นที่ฝึกการเคลื่อนไหวแขนขา รองลงมาเป็นของเล่นที่ฝึกเด็กใช้นิ้วมือ ขีดเขียนระบายสี

การส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคม และจริยธรรม ข้อมูลเชิงคุณภาพชี้ให้เห็นว่าผู้เลี้ยงดูหลักในภาคกลางยังคงร้องเพลงพื้นบ้านให้เด็กฟัง เพื่อกล่อมให้เด็กหลับ เพลงที่ร้องจะมีเนื้อหาที่สอนเด็กไปในตัว มากกว่าร้อยละ 50 ของเด็กวัยนี้ได้รับการส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคมด้วยการพาไปเที่ยวห้างสรรพสินค้า/ตลาด/ร้านค้า เป็นประจำ ประมาณร้อยละ 80-90 ไม่เคยพาถูกไปพิพิธภัณฑ์ หรือร่วมกิจกรรมเข้าค่ายและทัศนศึกษาของโรงเรียน เด็กโตส่วนใหญ่มักให้รับผิดชอบตนเองในการทำกิจวัตรประจำวัน โดยแม่เป็นผู้ตรวจสอบ พฤติกรรมของแม่ที่แสดงถึงความรักลูก คือ การสัมผัสทางกาย เช่น โอบ กอด และใช้การว่ากล่าวตักเตือนเมื่อเห็นลูกทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ในส่วนของการส่งเสริมพัฒนาการด้านจริยธรรม พ่อแม่สอนลูกให้รู้จักไหว้ผู้ใหญ่หรือเมื่อได้รับของ แบ่งปัน ขอโทษและให้อภัย ไม่พูดโกหก ไม่หยับของผู้อื่น

สำหรับปัจจัยด้านครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กทุกด้าน ทั้งด้านการส่งเสริมสุขภาพทั่วไป การส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา การส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคม และจริยธรรม และการส่งเสริมแบบองค์รวม คือ การศึกษาแม่ โดยแม่ที่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป มีโอกาสที่จะอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านได้ดีกว่าแม่ที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ในขณะที่ปัจจัยครอบครัวด้านอื่น ที่มีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูอย่างน้อยสองด้านขึ้นไป ได้แก่ การศึกษาพ่อ สถานภาพสมรสพ่อแม่ ผู้ใช้เวลาในการเลี้ยงดูเป็นส่วนใหญ่ ลักษณะครอบครัว อาชีพแม่ รายได้ครอบครัว สภาพแวดล้อมในบ้าน และจำนวนบุตรในครอบครัว

จึงเห็นได้ว่า แม่ซึ่งเป็นผู้เลี้ยงดูหลักของเด็กปฐมวัย เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กมากที่สุด โดยเฉพาะระดับการศึกษา การกำหนดนโยบายเรียนฟรี 12 ปี จึงเป็นนโยบายที่ควรได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่ รวมทั้งการส่งเสริมสุขภาพของสตรีต่อไป

ส่วนที่ 2 การอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยเรียน

การอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยเรียน ซึ่งเป็นวัยที่เริ่มเข้าสู่ระบบของการศึกษาอย่างเต็มรูปแบบ การอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยนี้ครอบคลุมถึงการแนะนำ สั่งสอน ฝึกฝน เพื่อมุ่งให้เด็กประพฤติดี มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ รู้จักควบคุมตนเอง รวมถึงให้มีสติปัญญาดี เจตคติดี สุขภาพแข็งแรง อารมณ์แจ่มใส และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ผลการศึกษา พบว่า โดยรวมผู้เลี้ยงดูหลักส่วนใหญ่คาดหวังให้เด็กตั้งใจเรียนหนังสือ เรียนจบสูงๆ มีงานที่ดีทำ สามารถเลี้ยงตัวเองได้ เพื่อให้บรรลุความคาดหวังนั้น ผู้เลี้ยงดูหลักได้ทำงานหาเงินเตรียมไว้ส่งเด็กให้เรียนสูงๆ สำหรับแหล่งที่มาของแนวทางการเลี้ยงดูเด็กมาจากประสบการณ์และความคิดของผู้เลี้ยงดูหลักเอง โดยแนวทางการเลี้ยงดูเด็กชาย เด็กหญิง ไม่แตกต่างกันในเรื่องการเรียนรู้ แต่จะเลี้ยงให้เด็กชายเข้มแข็งอดทน มีระเบียบวินัย และให้ห่างไกลยาเสพติด ส่วนเด็กหญิงจะสอนให้มีมารยาท พุดจาไพเราะ ใฝ่เรียนใฝ่ทำงานบ้าน และให้รักนวลสงวนตัว เมื่อพิจารณารายละเอียดของกิจกรรมการเลี้ยงดูที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย (การดูแลสุขภาพทั่วไป) พบว่า การให้เด็กกินลูกอม/เยลลี่ น้ำอัดลม หรือขนมถุงอยู่ในอัตราส่วนที่สูง และการดูแลสุขภาพทั่วไปที่มีความสัมพันธ์กับเขตการปกครองของผู้เลี้ยงดูหลักเด็กทั้ง 2 กลุ่มอายุ (อายุ 6-< 10 ปี และอายุ 10-<13 ปี) คือ การให้ดื่มน้ำอัดลมและการให้กินอาหารฟาสต์ฟู้ด ส่วนการดูแลสุขภาพทั่วไปที่มีความสัมพันธ์กับเขตการปกครองเฉพาะในกลุ่มผู้เลี้ยงดูหลักเด็กอายุ 6-<10 ปี ได้แก่ การให้เด็กกินผัก สำหรับเด็กอายุ 10-<13 ปี ได้แก่ การดื่มนม นอกจากนี้ยังพบว่า เด็กส่วนใหญ่ไม่ชอบทานผัก ผู้เลี้ยงดูหลักจึงต้องบังคับเป็นส่วนใหญ่ ในเรื่องกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา พบว่า การสอน/ดูแลให้ทำการบ้าน การติดตามผลการเรียน การชวนให้ลูกอ่านหนังสือด้วยกันจะลดลงเมื่อเด็กโตขึ้น และกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญาที่สัมพันธ์กับเขตการปกครองของผู้เลี้ยงดูหลักเด็กทั้ง 2 กลุ่มอายุ คือ การสอน/ดูแลให้ทำการบ้าน และการจัดหาหนังสือเสริม ส่วนกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญาที่สัมพันธ์กับเขตการปกครองเฉพาะในกลุ่มผู้เลี้ยงดูหลักเด็กอายุ 10-<13 ปี คือ การติดตามผลการเรียน การพูดคุยสอบถาม และการแนะนำรายการโทรทัศน์ เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้เลี้ยงดูหลักทุกคนได้สอนให้เด็กรับผิดชอบเรื่องการเรียนรู้ แต่รูปแบบการสอนหรือการช่วยเหลือแตกต่างกันไปตามลักษณะของผู้เลี้ยงดูหลัก และสุดท้ายกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคม และจริยธรรม พบว่า มีแบบแผนการเลี้ยงดูที่ใกล้เคียงกันทั้ง 2 กลุ่มอายุ (อายุ 6-<10 ปี และอายุ 10-<13 ปี) ยกเว้นบางเรื่องที่ให้โอกาสเด็กมากขึ้นเมื่อเด็กโตขึ้น เช่น การไปทัศนศึกษา การไปเข้าค่าย การให้แสดงความคิดเห็น ส่วนกิจกรรมที่ทำในสัดส่วนที่ลดลงเมื่อเด็กโตขึ้น คือ การพาไปบ้านญาติ สวนสาธารณะ ตลาด/ห้าง การทำของเล่นให้เด็ก และการแสดงออกว่ารัก โดยการอบรมเลี้ยงดูของผู้เลี้ยงดูหลักจะเน้นไปในเรื่องของการสอนด้วยวาจา

เป็นหลัก และผู้เลี้ยงดูหลักมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมหลายประการ เช่น การสูบบุหรี่ การดื่มเหล้า และเมา

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กทุกด้าน และแบบองค์รวม ได้แก่ การศึกษาแม่ ผู้ใช้เวลาในการเลี้ยงดูเป็นส่วนใหญ่ และสัมพันธภาพในครอบครัว โดยแม่ที่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไปมีโอกาสที่จะอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านได้ดีกว่าแม่ที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ครอบครัวที่พ่อแม่ไม่ได้เป็นผู้เลี้ยงดูเป็นส่วนใหญ่ และมีสัมพันธภาพในครอบครัวแบบไม่สมดุล มีโอกาสที่จะอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านน้อยกว่าครอบครัวที่พ่อแม่เป็นผู้เลี้ยงดูเป็นส่วนใหญ่และครอบครัวแบบสมดุล ส่วนปัจจัยครอบครัวด้านอื่นที่มีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูอย่างน้อยสองด้านขึ้นไป ได้แก่ การศึกษาพ่อ อาชีพแม่ สถานภาพสมรสของพ่อแม่ จำนวนบุตรในครอบครัว และรายได้ครอบครัว ดังนั้นจึงควรรณรงค์ให้ครอบครัวไทยมีลูกเมื่อพร้อม ทั้งทางด้านการศึกษา สภาพเศรษฐกิจและสังคม ความรู้ในการเลี้ยงดูลูก และสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับลูก

ส่วนที่ 3 การอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยรุ่น

ครอบครัวไทยที่มีบุตรอยู่ในช่วงวัยรุ่นอายุระหว่าง 13 –18 ปี โดยมากจะมีแม่เป็นผู้เลี้ยงดูหลัก ซึ่งลักษณะของการคาดหวังที่มีต่อเด็กจะคล้ายคลึงกับกลุ่มเด็กปฐมวัยและวัยรุ่น นั่นคือ พ่อแม่และผู้เลี้ยงดูในภูมิภาคต่างๆ ทั้งภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร มีความคาดหวังโดยอยากให้ลูกเป็นคนดี ตั้งใจเรียนหนังสือ และเรียนจบสูงๆ ต่อไปจะได้ทำงาน และประกอบอาชีพที่ดี ซึ่งความคาดหวังด้านอาชีพนี้มีความชัดเจนมากขึ้นเมื่อเด็กก้าวเข้าสู่วัยรุ่น อย่างไรก็ตามความคาดหวังในการประกอบอาชีพนี้มีความแตกต่างกันระหว่างผู้เลี้ยงดูในเขตเมืองและเขตชนบทซึ่งส่วนใหญ่ยังอยากให้ลูกรับราชการเป็นแพทย์ พยาบาล ครู ทหาร ตำรวจ ในขณะที่ผู้เลี้ยงดูที่อยู่ในเขตเมือง และกรุงเทพมหานครจะคาดหวังให้ทำงานรับราชการน้อยลง สำหรับการปฏิบัติของพ่อแม่เพื่อให้บรรลุความคาดหวังคือ ทำงานเก็บเงินส่งให้ลูกเรียนและพร้อมที่จะสูญเสียให้ลูกได้เรียนสูงที่สุดเท่าที่จะทำได้ ส่วนแนวทางการอบรมเลี้ยงดูและการปลูกฝังเด็กก็จะสอดคล้องไปกับความคาดหวัง นั่นคือพ่อแม่และผู้เลี้ยงดูมุ่งที่จะสอนและปลูกฝังให้เป็นเด็กดี ตั้งใจเรียนหนังสือ ไม่เกเร ช่วยเหลือพ่อแม่ทำงานบ้าน สอนให้รู้จักรับผิดชอบตนเอง นอกจากนั้น ยังเน้นเกี่ยวกับการคบเพื่อนที่ดี ไม่พากันไปติดยาเสพติด

เมื่อพิจารณาถึงแนวทางการอบรมเลี้ยงดูด้านการดูแลสุขภาพทั่วไป และการดูแลเมื่อยามเจ็บป่วยของผู้เลี้ยงดูพบว่า มีความแตกต่างจากกลุ่มเด็กปฐมวัยและวัยรุ่น นั่นคือ จะไม่ดูแลอย่างใกล้ชิดมากนักเพราะเห็นว่าเด็กโตแล้วและมักจะแข็งแรงไม่ค่อยเจ็บป่วย โดยโรคที่เด็กวัยนี้เป็นคือไข้หวัด ซึ่งดูแลโดยการให้ยาลดไข้รับประทาน ดูแลให้พักผ่อนมากขึ้น การปฏิบัติเช่นนี้ไม่

แตกต่างกันในกลุ่มพ่อแม่และผู้เลี้ยงดูในเขตภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง และกรุงเทพมหานคร แต่หลังจากที่ดูแลด้วยตนเองระยะหนึ่งแล้วอาการลูกยังไม่ดีขึ้นหรือยังไม่หาย ก็พาไปปรึกษาแพทย์แผนปัจจุบันที่โรงพยาบาล คลินิกหรือสถานอนามัย แล้วแต่ความสะดวก

ส่วนการอบรมเลี้ยงดูที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา ข้อมูลเชิงปริมาณพบว่า ร้อยละ 97 ของครอบครัวเด็กมีโทรทัศน์อยู่ในบ้าน โดยผู้เลี้ยงดูส่วนใหญ่ (ร้อยละ 82.4) มีการดูโทรทัศน์พร้อมกับเด็กโดยรายการที่ดูพร้อมกันบ่อย 3 อันดับแรกคือ รายการข่าว ละคร และเกมโชว์หรือวไรตี้โชว์ รายการโทรทัศน์ที่ผู้เลี้ยงดูพร้อมกับเด็กมีความแตกต่างระหว่างเพศ โดยรายการที่ดูพร้อมเด็กชายเป็นรายการข่าวมากกว่าที่ดูพร้อมเด็กหญิง ส่วนรายการที่ดูพร้อมกับเด็กหญิงมากกว่าเด็กชายคือละคร ครอบครัวเด็กไทยร้อยละ 11.9 มีคอมพิวเตอร์ให้ใช้ประโยชน์ โดยครอบครัวในเขตเทศบาลมีมากกว่านอกเขตเทศบาลประมาณ 5 เท่า นอกจากข้อมูลการดูโทรทัศน์และการมีคอมพิวเตอร์แล้ว ข้อมูลเชิงคุณภาพด้านการส่งเสริมสติปัญญาเด็กยังพบว่าผู้เลี้ยงดูทุกคนได้มีการสอนเด็กให้มีความมุ่งมั่นในการเรียน ให้อ่านหนังสือ ทำการบ้านในแต่ละวันให้เสร็จ มีการซื้อหนังสือหรืออุปกรณ์การเรียนทุกอย่างตามที่โรงเรียนจัดให้ นอกจากนั้นผู้เลี้ยงดูส่วนใหญ่ยังอยากให้เด็กได้เรียนพิเศษเพราะเห็นว่าเป็นประโยชน์สำหรับเด็ก แต่ก็มีข้อจำกัดในเรื่องค่าเล่าเรียนและการเดินทางโดยเฉพาะเด็กที่อยู่ในเขตชนบทเพราะต้องเดินทางมาเรียนในเมืองหรือต่างจังหวัด

ในขณะที่การอบรมเลี้ยงดูที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจสังคม และจริยธรรม พบว่า ผู้เลี้ยงดูเด็กมีวิธีการแสดงออกว่ารักเด็ก โดยการทำเฉยๆ ไม่แสดงอะไร ใกล้เคียงกับการแสดงออกทางวาจาและคำพูด (ประมาณร้อยละ 33.0) ผู้เลี้ยงดูในเขตเทศบาลใช้การสัมผัสทางกายมากกว่านอกเขตเทศบาล เมื่อเด็กทำไม่ถูกต้องผู้เลี้ยงดูจะใช้วิธีการตักเตือน สั่งสอนมากกว่าดุตีและลงโทษทางกาย ร้อยละ 70.1 ร้อยละ 22.3 และ ร้อยละ 4.3 ตามลำดับ ผู้เลี้ยงดู ร้อยละ 68.9 มีเวลาให้กับเด็กเข้ามาพูดคุย ปรึกษาทุกวัน โดยจะพูดคุยกันหลังเลิกเรียนและตอนกินข้าวเย็น สำหรับการเป็นแบบอย่างที่ไม่ดี พบว่าในรอบหนึ่งปีที่ผ่านมามีคนในบ้านได้แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมให้เด็กเห็น ได้แก่ เล่นหวยได้ดิน ต้มเหล้าหรือเปียร์ในบ้าน สูบบุหรี่ในบ้าน เมากลับบ้านและเล่นไฟ ร้อยละ 64.9 ร้อยละ 57.3 ร้อยละ 56.6 ร้อยละ 32.6 และ ร้อยละ 9.8 ตามลำดับ

ส่วนการอบรมด้านเพศสัมพันธ์ พบว่าผู้เลี้ยงดูส่วนใหญ่สอนเด็กหญิงเรื่องการรักษาวงศ์วานตัว และสอนเด็กชายให้เป็นสุภาพบุรุษ (ร้อยละ 86.8) โดยผู้เลี้ยงดูจะสอนเรื่องการรักษาวงศ์วานตัวและวิธีคุมกำเนิดให้กับเด็กหญิงมากกว่าเด็กชาย ส่วนเด็กชายได้รับการสอนวิธีป้องกันโรคเอดส์มากกว่าเด็กหญิง เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลเชิงคุณภาพพบลักษณะคล้ายคลึงกัน นั่นคือ ผู้เลี้ยงดูจะมีการอบรมสั่งสอนในเรื่องบทบาททางเพศที่แตกต่างกันระหว่างเด็กชายเด็กหญิง โดยเด็กชายจะสอนให้รู้จักอดทน เข้มแข็ง ไม่อ่อนแอ ไม่รังแกผู้หญิงหรือผู้ที่อ่อนแอกว่า ในขณะที่ลูกสาวแม่

ส่วนใหญ่จะสอนให้เป็นคนเรียบร้อย รู้จักรักษาวลสงวนตัว ไม่ไปเที่ยวไหนกับผู้ชายสองต่อสอง ส่วนการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยพ่อแม่เกือบทั้งหมดยังไม่ได้สอนในเรื่องนี้ โดยเฉพาะเด็กอายุ 13-16 ปี โดยให้เหตุผลว่าเด็กยังเล็กอยู่ ยังไม่รู้เรื่องเพศ รวมถึงเด็กยังไม่ได้แสดงพฤติกรรมเสี่ยงให้เห็น นอกจากนั้น ยังมีผู้เลี้ยงดูบางส่วนบอกว่าไม่กล้าที่จะสอนลูกในเรื่องนี้ และคิดว่าโรงเรียนน่าจะสอนได้ดีกว่า

สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กทุกด้านและแบบองค์รวม ได้แก่ การศึกษาแม่ และภาวะวิกฤตในครอบครัว โดยแม่ที่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป มีโอกาสที่จะอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านได้ดีกว่าแม่ที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ครอบครัวที่มีภาวะวิกฤตในครอบครัวสูง มีโอกาสที่จะอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมพัฒนาการทุกด้าน น้อยกว่าครอบครัวที่มีภาวะวิกฤตในครอบครัวระดับปานกลางและระดับต่ำ ในขณะที่ปัจจัยด้านครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูอย่างน้อยสองด้านขึ้นไป ได้แก่ การศึกษาพ่อ สถานภาพสมรสของพ่อแม่ และสัมพันธภาพในครอบครัว

โดยสรุปแล้วปัจจัยด้านครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กในทุกด้านและทุกกลุ่มอายุ ได้แก่ การศึกษาแม่ ดังนั้น การพัฒนาเด็กโดยมุ่งให้ได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างเหมาะสมจึงควรพิจารณาที่การศึกษาแม่เป็นหลัก

บทที่ 1

บทนำ

เด็กเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญและมีค่ายิ่งสำหรับการพัฒนาประเทศในอนาคต เด็กที่เติบโตขึ้นมาภายในครอบครัวที่ได้รับความรักความอบอุ่น มีการอบรมเลี้ยงดูเอาใจใส่เป็นอย่างดี จากพ่อแม่รวมถึงญาติพี่น้องรอบข้าง ย่อมได้รับโอกาสที่จะมีพัฒนาการในแต่ละช่วงวัยอย่างเหมาะสมโดยเฉพาะวัยระหว่างแรกเกิดถึง 2 ปี ซึ่งเป็นวัยที่เด็กยังดูแล และคุ้มครองตนเองไม่ได้ ดังนั้นจึงต้องการการดูแลและเกื้อกูลจากผู้ใหญ่อื่นทั้งวัยนี้ถือได้ว่าเป็นช่วงวิกฤตที่เด็กจะมีพัฒนาการต่อมาจากการพัฒนาในครรภ์มารดาและก้าวเข้าไปสู่ช่วงของเด็กปฐมวัย และวัยเรียนต่อไป

ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยและวัยเรียน พ่อแม่และครอบครัวจะต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับการเจริญเติบโต และมีแนวทางในการอบรมเลี้ยงดูอย่างเหมาะสม เพราะเด็กในวัยนี้ถือว่าเป็นช่วงที่สำคัญในการสร้างรากฐานของบุคลิกภาพและชีวิตรวมทั้งเด็กในวัยนี้จะมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เด็กจะมีความรู้สึกรับรู้สัมผัส ทั้งรูปทรง กลิ่นเสียง กายสัมผัส และการเรียนรู้จากประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดู ซึ่งจะส่งผลกระทบยาวต่อพัฒนาการในช่วงถัดไปของชีวิต

กลุ่มเด็กวัยก่อนการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวมีความสำคัญไม่น้อยกว่าวัยอื่นๆ เพราะเด็กวัยนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาสูง ซึ่งเด็กจะต้องมีการเรียนรู้และปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพสังคม กลุ่มเพื่อน และโรงเรียน รวมทั้งเด็กกลุ่มนี้มักจะบริโภคสินค้าและแฟชั่นใหม่ๆจากประเทศตะวันตกได้ง่าย ดังนั้นพ่อแม่จะต้องมีวิธีการอบรมเลี้ยงดู สั่งสอนให้เด็กรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล มีการตัดสินใจที่ควบคู่ไปกับคุณธรรมจริยธรรม มีความรับผิดชอบต่อตนเอง จึงจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุข

การศึกษาลักษณะการอบรมเลี้ยงดูและความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูที่มีต่อพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กในประเทศตะวันตกที่ผ่านมา เช่น การศึกษาของ Boumrine (อ้างใน Bee,1995) ได้ชี้ให้เห็นการอบรมเลี้ยงดู 3 รูปแบบ คือการอบรมเลี้ยงดูแบบเผด็จการ (Authoritarian) ซึ่งจะเป็นการอบรมเลี้ยงดูที่เข้มงวดไม่รับฟังความคิดเห็น ไม่แสดงความรักต่อเด็ก การอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจ (Premisive) มีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่รักและเอาใจใส่ ปลอ่ยกตามใจเด็กไม่เข้มงวด และการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่และรับฟังเหตุผล (Authoritative) ส่วน

การศึกษาของ Brody และ Flar (1998) พบว่าการกระตุ้นการเรียนรู้ของเด็กโดยครอบครัวมีผลต่อพัฒนาการด้านกล้ามเนื้อ สังคม ภาษาและช่วยลดปัญหาพฤติกรรมลงได้ นอกจากนั้นการศึกษาติดตามเด็กระยะยาวในประเทศนิวซีแลนด์ เมื่อเด็ก อายุ 3 ปี 5 ปี 7 ปี 9 ปี 13 ปี และ 15 ปี พบว่าการอบรมเลี้ยงดูที่อบอุ่นและการมีบรรยากาศหรือสิ่งแวดล้อมที่ดีในครอบครัวในช่วงเด็กวัยเรียนและวัยรุ่นมีผลทางบวกต่อสัมพันธภาพระหว่างแม่และลูกในด้านความใกล้ชิด ความสนิทสนม การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และสามารถลดความขัดแย้งลงได้เป็นอย่างดี (Belsky et al, 2001)

สำหรับประเทศไทย การศึกษาถึงความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กในแต่ละวัยในสังคมไทยที่ผ่านมา พบว่าส่วนใหญ่มักจะเป็นการศึกษาเฉพาะพื้นที่ และเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น การศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างในแต่ละพื้นที่ แต่ละภูมิภาคของประเทศนั้นมีน้อยมาก เช่น การศึกษาของ สุมณ และคณะ (2534) ทิศนา และคณะ (2536) ที่พบว่าค่านิยมความเชื่อในการอบรมเลี้ยงดูบุตรของพ่อแม่ผู้เลี้ยงดู มีความแตกต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรมและสังคม และพบว่ารูปแบบหรือลักษณะการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทยนั้นมีหลายรูปแบบ เช่น แบบให้อิสระเชิงควบคุม แบบใช้อำนาจในการอบรมเลี้ยงดู แบบไม่คงเส้นคงวา และการเป็นแบบอย่าง เป็นต้น ซึ่งความเชื่อและรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูในอดีตนั้น อาจมีความแตกต่างจากยุคสังคมปัจจุบันที่เป็นโลกของข้อมูลข่าวสาร คนในสังคมมีวิถีชีวิตคล้ายตะวันตกมากขึ้น รวมทั้งความคิด ความเชื่อ และธรรมเนียมการปฏิบัติอาจมีการเปลี่ยนแปลงไป

ดังนั้นการศึกษาถึงความคิด ความเชื่อ ค่านิยม วิธีการการอบรมเลี้ยงดูเด็กในแต่ละวัยและแต่ละด้าน รวมถึงปัจจัยด้านครอบครัวที่มีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ภายใต้โครงการวิจัยพัฒนาการแบบองค์รวม : ปัจจัยคัดสรรด้านครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดู จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ เพราะทำให้เห็นถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมในแต่ละภูมิภาคและอาจทำให้เห็นถึงลักษณะการอบรมเลี้ยงดูบุตรของครอบครัวไทยในยุคปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาค่านิยม ความเชื่อในการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย วัยเรียน และวัยรุ่นของครอบครัวไทย
2. เพื่อศึกษาวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย วัยเรียน และวัยรุ่นของครอบครัวไทย
3. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ทั้งในกลุ่มเด็กปฐมวัย วัยเรียน และวัยรุ่นของครอบครัวไทย

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เลือกศึกษาครอบครัวไทยทั่วไป ที่มีเด็กอายุ 1-18 ปีบริบูรณ์ และศึกษาเฉพาะปัจจัยคัดสรรด้านครอบครัวรวมถึงปัจจัยภายนอกที่ผ่านทางครอบครัว ส่วนขอบเขตการอบรมเลี้ยงดู ศึกษาโดยใช้กรอบแนวคิดของสภาวะความต้องการพื้นฐานของเด็กไทย (ส.พ.ด.)

นิยามที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

เด็ก หมายถึง ผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ตามความหมายในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กของสหประชาชาติ พ.ศ. 2532 เนื่องจากข้อจำกัดของแบบวัดพัฒนาการด้านสติปัญญา เด็กกลุ่มตัวอย่างต้องเป็นเด็กที่สามารถทำการทดสอบพัฒนาการด้านสติปัญญาได้ ดังนั้นเด็กกลุ่มตัวอย่างจึงต้องไม่มีความพิการที่เป็นอุปสรรคต่อการทำทดสอบ ได้แก่ ตาบอดทั้ง 2 ข้าง แขนพิการ 2 ข้าง โดยไม่สามารถใช้อวัยวะอื่นทดแทนได้ เป็นต้น

ครอบครัว หมายถึง กลุ่มคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ซึ่งหมายรวมถึงผู้ใหญ่อย่างน้อย 1 คน และเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 18 ปี ที่อยู่อาศัยร่วมกันเป็นประจำ โดยมีความสัมพันธ์ทางสายเลือดหรือทางกฎหมาย

การอบรมเลี้ยงดูเด็ก หมายถึง การตอบสนองความต้องการของเด็กทุกด้านตามวัย ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์จิตใจ และสังคม ตลอดจนการอบรมสั่งสอนและปลูกฝังค่านิยม จริยธรรม และพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับของสังคม

การอบรมเลี้ยงดูแบบองค์รวม หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวเด็กที่ตอบสนองความต้องการตามวัยของเด็กในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์-จิตใจ-สังคม และจริยธรรมอย่างสมดุล

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

ความหมายและความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดู

เด็กเติบโตและพัฒนาในสังคมที่มีระบบโครงสร้างซ้อนกันเป็นชั้นๆ (Bronfenbrenner, 1979) จากครอบครัว เพื่อน เพื่อนบ้าน วัด โรงเรียน ตลอดจนถึงวัฒนธรรม เจตคติและอุดมคติของสังคม ระบบกฎหมาย ระบบบริการสุขภาพ สื่อมวลชน และระบบการปกครอง ซึ่งแม้เด็กไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์โดยตรง แต่มีอิทธิพลผ่านทางครอบครัว พัฒนาการทุกด้านของเด็กจึงเป็นผลพวงของปฏิสัมพันธ์ของระบบสังคมเหล่านี้กับตัวเด็ก ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับสังคมแวดล้อมเป็นแบบพลวัตที่มีปฏิสัมพันธ์เป็นลักษณะสองทาง (bidirectional) (Bell, 1968) โดยเด็กมีบทบาทเป็นทั้งผู้ตอบสนองและ ผู้ริเริ่ม เนื่องจากครอบครัวเป็นสังคมแรกที่ใกล้ชิดกับเด็กที่สุด มีอิทธิพลสูงต่อการเติบโตและพัฒนาการของเด็กทำหน้าที่หล่อหลอมและปลูกฝังค่านิยมจริยธรรม และพฤติกรรมต่างๆ ของเด็ก มีผู้ให้คำจำกัดความของการอบรมเลี้ยงดูเด็กไว้หลากหลาย (ดวงเดือน และคณะ, 2528; รุจิระ, 2531; สุนน และคณะ, 2534) ซึ่งสรุปรวมได้ว่าหมายถึง การอบรมให้เด็กมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ การเอาใจใส่ด้านสุขภาพกาย โภชนาการ และการสร้างนิสัย โดยการปฏิสัมพันธ์กับเด็ก การปฏิบัติตัว และสื่อความหมายต่อเด็กโดยการให้รางวัลและการลงโทษ สำหรับการศึกษานี้ให้คำจำกัดความของการอบรมเลี้ยงดูเด็ก หมายถึง การตอบสนองความต้องการของเด็กทุกด้านตามวัย ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สติปัญญา และสังคม ตลอดจนการอบรมสั่งสอนและปลูกฝังค่านิยม จริยธรรมและพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับของสังคม

รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูในประเทศตะวันตก

Baumrind (อ้างถึงใน Bee, 1995) ได้แบ่งการอบรมเลี้ยงดูไว้ 3 ลักษณะ คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบเผด็จการ (Authoritarian) โดยจะเข้มงวดไม่รับฟังความคิดเห็น ไม่แสดงความรัก การอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจ (Permissive) รักและเอาใจใส่ แต่ปล่อยตามใจ ไม่เข้มงวด และการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่และรับฟังเหตุผล (Authoritative) Maccoby และ Martin (1983) ได้

เสนอเพิ่มเติมจาก Baumrind แบ่งการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวเป็น 2 มิติ คือ การควบคุมและคาดหวัง กับการยอมรับหรือการปฏิเสธลูก ทำให้สามารถแบ่งการอบรมเลี้ยงดูเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบอำนาจนิยม (Authoritarian type) ซึ่งพ่อแม่เป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ควบคุม โดยมีความอบอุ่นและตอบสนองต่อเด็กล้น ทำให้เด็กมีความภาคภูมิใจต่ำ และความสัมพันธ์กับเพื่อนไม่ดี

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจ (Permissive type) ไม่มีระเบียบ ยอมตามเด็ก มีผลทำให้เด็กเอาแต่ใจตนเอง ขาดการควบคุมตนเอง มักขาดความรับผิดชอบ และมีแนวโน้มเป็นเด็กก้าวร้าว

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Authoritative type) พ่อแม่สนับสนุนให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง เด็กมีส่วนร่วมในการตั้งกฎเกณฑ์และตัดสินใจปัญหาด้วยกัน เด็กเหล่านี้จะมีความภาคภูมิใจในตัวเอง มีความมั่นใจและรับผิดชอบ

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย (Neglecting type) เด็กถูกทอดทิ้ง ไม่มีใครสนใจเด็ก เด็กที่เติบโตในครอบครัวแบบนี้จะแย่ที่สุด มักต่อต้านสังคม ไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นได้ และมีแรงจูงใจต่ำ

รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูในประเทศไทยและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับในประเทศไทย จากการประมวณงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทย ดวงเดือน และคณะ (2528) ได้จัดประเภทการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 5 แบบคือ การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน แบบใช้เหตุผล แบบลงโทษทางจิต แบบควบคุม และแบบให้พึ่งตนเองเร็ว

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน หมายถึง การที่บิดามารดารายงานว่าในการปฏิบัติต่อบุตร ตนได้แสดงความรักใคร่ เอาใจใส่ สนใจทุกข์สุขบุตรของตนมากเพียงใด มีความใกล้ชิดกับบุตร โดยตนได้กระทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับบุตรอย่างน้อยเพียงไร นอกจากนั้นยังเกี่ยวข้องกับความสนิทสนม การสนับสนุนช่วยเหลือ และการให้ความสำคัญแก่บุตรด้วย

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล หมายถึง การที่บิดามารดาได้อธิบายเหตุผลให้แก่บุตร ขณะที่มีการส่งเสริมหรือขัดขวางการกระทำของบุตร หรือลงโทษบุตร นอกจากนั้น บิดามารดาที่ใช้วิธีการนี้ยังให้รางวัลและลงโทษบุตรอย่างเหมาะสมกับการกระทำของบุตรมากกว่าที่จะปฏิบัติต่อบุตรตามอารมณ์ของตนเอง

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม หมายถึง การออกคำสั่งให้เด็กทำตาม แล้วผู้ใหญ่คอยตรวจตราใกล้ชิดว่าเด็กทำตามที่ต้องการหรือไม่ ถ้าเด็กไม่ทำตามก็จะลงโทษเด็กด้วย ส่วนการ

ควบคุมน้อย หมายถึง การปล่อยให้เด็กรู้จักคิดตัดสินใจเองว่าควรทำหรือไม่ควรทำสิ่งใด และเปิดโอกาสให้เด็กเป็นตัวของตัวเองบ่อยครั้ง โดยไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเด็กมากนัก

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางจิตมากกว่าทางกาย การลงโทษทางกาย หมายถึง การทำให้เด็กเจ็บตัวโดยผู้ลงโทษใช้อำนาจทางกายของตนซึ่งมีมากกว่าเข้าข่มเด็ก การลงโทษทางจิต หมายถึง การแสดงความไม่พอใจ เสียใจ และประท้วงที่เด็กทำผิด มีการใช้วาจาในการว่ากล่าว ตักเตือน ผู้ลงโทษจะทำเพิกเฉย ไม่สนใจใยดีกับเด็กในช่วงขณะหนึ่ง

5. การอบรมเลี้ยงดูแบบให้พึ่งตนเองเร็ว หมายถึง การเปิดโอกาสให้เด็กได้ทำกิจกรรมเก่าๆ ในชีวิตประจำวันด้วยตนเอง ภายใต้การแนะนำและการฝึกฝนจากบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูอื่นๆ

สุมน และคณะ (2534) สรุปรูปแบบของการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทยจากการศึกษาเชิงมนุษยวิทยา ได้ 10 รูปแบบ คือ การให้อิสระเชิงควบคุม การควบคุมเชิงละเลย การยอมรับแบบไม่แสดงออก การเป็นแบบอย่าง การให้เด็กสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม การใช้พฤติกรรมทางวาจาอย่างมากและแสดงเหตุผลน้อย การใช้อำนาจในการเลี้ยงดู การไม่คงเส้นคงวาของผู้ใหญ่ทั้งทางวาจาและการกระทำ การมีผู้ดูแลเด็กหลายคนและการเลี้ยงดูเด็กแบบสนองความต้องการเด็กตามวัย วุฒิภาวะ ลำดับที่ของบุตร และเพศของเด็ก

เพ็ญแข (2536) ศึกษารูปแบบการอบรมเลี้ยงดูบุตรของบิดามารดาในเขตกรุงเทพมหานคร กับระดับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กและเยาวชน พบว่า บิดามารดากลุ่มตัวอย่างส่วนมากใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรด้วยวิธีรักและสนับสนุน และแบบใช้เหตุผล มีจำนวนน้อยที่ใช้วิธีเข้มงวดกวดขัน ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูกับระดับความสามารถในการแก้ปัญหาของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งขัดแย้งกับการศึกษาของเฉลิมพล (2521) ที่ศึกษาในเด็กก่อนวัยเรียน และจำลอง (2522) ที่ศึกษาในเด็กชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่พบว่า การอบรมเลี้ยงดูมีความสัมพันธ์กับระดับสติปัญญา เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมากเท่าใดก็จะมีระดับสติปัญญาสูงเท่านั้น

ส่วนความสัมพันธ์ภาษาไทยกับวิธีการอบรมเลี้ยงดูนั้น ดวงเดือน และคณะ (2528) พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุมมีความสำคัญมากต่อความสัมพันธ์ภาษาไทยของเยาวชน รองลงมา คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล และแบบลงโทษทางจิตมากกว่าทางกาย

การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม ปริมาณการควบคุม อายุและเพศของเด็ก มีผลต่อการพัฒนาการทางจิตใจของเด็กกล่าวคือ การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุมมาก มีประโยชน์ต่อเด็กเล็กจนถึงวัยรุ่นตอนต้น เด็กหญิงมากกว่าเด็กชาย วัยรุ่นตอนต้นที่ถูกควบคุมมาก เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ มีสัมมาคารวะ เอื้อเฟื้อ กตัญญู และเชื่อฟังปณูมากกว่าเด็กที่รายงานว่าถูกควบคุมน้อย (ลัดดาวัลย์ และวิลาศลักษณ์, 2524) การควบคุมบุตรในปริมาณที่จำเป็น ไม่ควบคุมมากเกินไป

จะทำให้เยาวชนมีจริยธรรมสูงที่สุด ส่วนการควบคุมในปริมาณที่มากเกินไปในวัยรุ่นตอนกลาง เป็นต้นไป อาจทำให้ผู้รับมีสุขภาพจิตเสื่อมและก้าวร้าวมาก (ดวงเดือน และคณะ, 2528)

เบญจพร และคณะ (2541) ได้ทบทวนงานวิจัยการอบรมเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทย พบว่าการเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความคิดสร้างสรรค์ ความภาคภูมิใจในตนเอง และการปรับตัวได้ดีของเด็ก การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมีความสัมพันธ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม เด็กมีความซื่อสัตย์สูงกว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยและแบบเข้มงวด ซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงลบกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในเด็ก

การอบรมเลี้ยงดูเด็กกับการดูแลสุขภาพกาย แม้ที่อายุมากจะมีความรู้ในการเลี้ยงดูเด็กเล็กดีกว่าแม่ที่มีอายุน้อยกว่า 20 ปี พ่อแม่ที่พาเด็กมารับบริการที่โรงพยาบาลจะมีความรู้ เจตคติที่ดีในการดูแลสุขภาพของลูก แต่ส่วนใหญ่การปฏิบัติตัวไม่ถูกต้อง การให้สุขศึกษาแก่พ่อในเรื่องการให้นมแม่ การให้เด็กได้ใกล้ชิดแม่ทันทีหลังคลอด จะมีผลทำให้แม่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่สูงกว่ากลุ่มไม่ได้ใกล้ชิดแม่ทันทีหลังคลอด

การอบรมเลี้ยงดูกับปัญหาสุขภาพจิตพบว่า เด็กที่มารับบริการที่ศูนย์สุขภาพจิตมีปัญหการอบรมเลี้ยงดูที่พบบ่อยคือ การให้การดูแลเอาใจใส่ที่มากเกินไป สถานภาพพ่อแม่ที่ผิดปกติ และการเลี้ยงดูที่คาดหวังมากเกินไป ส่วนการศึกษาทางระบาดวิทยาของเด็กในกรุงเทพมหานครพบว่า ปัจจัยครอบครัว เช่น ความขัดแย้งในครอบครัว เด็กไม่ได้อาศัยกับพ่อแม่ ครอบครัวมีบุตรหลายคน พ่อแม่เป็นโรคจิตประสาท ติดสารเสพติด สมาชิกในครอบครัวกระทำผิดกฎหมาย และเด็กสับสนต่อการเกิดปัญหาสุขภาพจิต นอกจากนี้ยังพบว่าการเลี้ยงดูแบบทอดทิ้งและควบคุมมากเกินไปสัมพันธ์กับเด็กก้าวร้าว

การอบรมเลี้ยงดูกับการกระทำผิดกฎหมายของเด็ก พบว่า เด็กกลุ่มนี้จะถูกอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยมากและแบบประชาธิปไตยน้อย มาจากครอบครัวแตกแยก มีรายได้ต่ำ ครอบครัวมีบุตรหลายคน และสมาชิกในครอบครัวชอบดื่มสุรา ติดยาเสพติด และเคยต้องโทษมาก่อน เด็กเคยคบหาอยู่กับผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนมาก่อน

ความสัมพันธ์ของรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูกับพัฒนาการของเด็กจากการทบทวนของเบญจพร และคณะ (2541) ได้สรุปไว้ในตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 ความสัมพันธ์ของรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูกับพัฒนาการของเด็ก*

รูปแบบของการอบรมเลี้ยงดู	ความสัมพันธ์	พัฒนาการของเด็ก
ประชาธิปไตย	เชิงบวก	สติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ การปรับตัว ความภูมิใจในตนเอง
ใช้เหตุผล	เชิงบวก	การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมความซื่อสัตย์ ลักษณะทางเพศ
ควบคุม	เชิงบวก	ความสันทัดภาษาไทย ความซื่อสัตย์ ความเอื้อเฟื้อ มีสัมมาคารวะ กตัญญู เชื่อบาปบุญจริยธรรม
ควบคุมมาก	เชิงบวก	พัฒนาการของเด็กเล็กและวัยรุ่นตอนต้น
	เชิงลบ	พัฒนาการของวัยรุ่นตอนกลางเป็นต้นไป
เข้มงวด	เชิงลบ	แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ลักษณะทางเพศ
ปล่อยปละละเลย	เชิงลบ	แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
	เชิงบวก	การทำผิดกฎหมาย
เอาใจใส่มากเกินไป	เชิงลบ	สุขภาพจิต
คาดหวังมากเกินไป		

* จากเบญจพร และคณะ (2541)

เด็กเลียนแบบอย่างจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้รอบด้าน เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีความรุนแรง จะเลียนแบบและมีพฤติกรรมใช้ความรุนแรงสูง (Bandura, 1961 อ้างถึงใน เบญจพร และคณะ, 2541) ครอบครัวไทยใช้การเป็นแบบอย่างเป็นรูปแบบหนึ่งของการอบรมเลี้ยงดูเด็ก เด็กเรียนรู้จากการเลียนแบบพฤติกรรมผู้ใหญ่ ซึ่งมีทั้งพฤติกรรมทางบวก ได้แก่ การมีสัมมาคารวะ ต่อผู้ใหญ่และพระสงฆ์ การช่วยเหลือกันในหมู่เพื่อนบ้าน และพฤติกรรมทางลบ ได้แก่ การพูดไม่จริงหรือหลอกกันเห็นเป็นเรื่องสนุก การด่าทอทะเลาะวิวาท (สุมน และคณะ, 2534) ในการศึกษาการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิดถึง 6 ปี ของครอบครัวแรงงานอพยพจากอีสาน พบว่า เด็กได้เห็นตัวอย่างของการดื่มสุรา การทะเลาะเบาะแว้ง การใช้กำลังในการตัดสินปัญหา และการพนัน บ่อยๆ ทั้งในพื้นที่ต้นทางอพยพและปลายทางอพยพในแหล่งชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร (สมศรี และคณะ 2540) นอกจากนี้ สื่อ โดยเฉพาะโทรทัศน์ ซึ่งมีทั้งภาพและเสียง เป็นอีกทางหนึ่งที่เด็กจะลอกเลียนแบบพฤติกรรมได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าพ่อแม่ไม่มีเวลาให้คำชี้แนะร่วมดูสื่อพร้อมกับเด็ก นิตยา และคณะ (2543) รายงานว่า หนึ่งในสี่ของเด็กปฐมวัยและสามในสี่ของเด็กวัยเรียนไทยดูโทรทัศน์เป็นประจำมากกว่า 2 ชั่วโมง กาญจนา แก้วเทพ (2539, อ้างถึงในกุศล และคณะ, 2541) ได้ยก

ตัวอย่างว่า เด็กไทยนั่งดูการ์ตูนทางโทรทัศน์ที่มีภาพคนทำร้ายกันวันละ 50 ครั้ง ซึ่งอาจมีผลต่อพฤติกรรมของเด็ก

การเล่นเป็นกิจกรรมหลักที่เด็กทุกคนทำ เด็กจะเกิดการเรียนรู้ตามธรรมชาติในระหว่างที่เล่นและการเล่นจะนำเด็กไปสู่การค้นพบและการเข้าใจสิ่งต่างๆ รอบตัวเด็ก การเล่นช่วยพัฒนากล้ามเนื้อทั้งเล็กและใหญ่ของเด็ก ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา (กุลล และคณะ, 2541) และยังพัฒนาด้านสังคม อารมณ์ และจริยธรรม เด็กไทยมีโอกาสนั่งเล่นเพื่อพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่มากที่สุด ร้อยละ 60 มีโอกาสนั่งเล่นพัฒนากล้ามเนื้อมัดเล็ก โดยเด็กในเมืองมีโอกาสมากกว่าเด็กในชนบท (นิตยา และคณะ, 2543) จากการศึกษาการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย สุมณและคณะ (2534) พบว่า เด็กชนบท (3-5 ปี) จากหมู่บ้าน 4 แห่งในแต่ละภาคของประเทศเล่นกับทุกสิ่งทุกอย่างที่เด็กพอจะหาได้ ลักษณะการเล่นเป็นการส่งเสริมสติปัญญา ผู้ใหญ่นั่งเล่นกับเด็กน้อยมักปล่อยให้เด็กเล่นอย่างอิสระในขณะที่ตนเองทำงาน จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวเมื่อเกิดการทะเลาะหรือเกิดความเสียหายยุ่งยากแก่ผู้อื่น สิ่งของหรือเกิดอันตรายแก่เด็ก ส่วนครอบครัวในเมืองที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีและมีการศึกษาสูง นิตยา และคณะ (2543) พบว่า ผู้ปกครองให้ความสำคัญกับการประดิษฐ์และหาของเล่นให้กับลูกมากถึงร้อยละ 80

สถานภาพการอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวไทย จากการทบทวนวรรณกรรมในช่วงสิบปีที่ผ่านมา มีการศึกษาสถานภาพการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทยที่เป็นข้อมูลระดับประเทศอยู่ 3 ชิ้น ได้แก่ การศึกษาครอบครัวไทยของ ภัสสร และคณะ (2538) การศึกษาสถานภาพการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2536) และการวิเคราะห์ผลการสำรวจสภาวะสุขภาพประชาชนในด้านสุขภาพและพัฒนาการของเด็กไทย ของนิตยา และคณะ (2543)

ภัสสร และคณะ (2538) ได้ทำการสำรวจข้อมูลระดับประเทศเกี่ยวกับสภาวะครอบครัวไทย เก็บข้อมูลโดยการสุ่มตัวอย่างครัวเรือนทั่วประเทศรวมทั้งกรุงเทพมหานคร มีผู้ตอบสัมภาษณ์จำนวน 3,273 คน ทั้งในเขตชนบทและเขตเมือง ผลการศึกษาพบว่า

สภาพสมรส ผู้หญิงในชนบทแต่งงานอายุน้อยกว่าในเขตเมือง ส่วนใหญ่อยู่ด้วยกันร้อยละ 15-16 ครองสถานภาพ หม้าย แยก/หย่า, ร้อยละ 10-15 แต่งงานมากกว่า 1 ครั้ง ชายหญิงส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 80 พึงพอใจในชีวิตคู่ คู่สมรสไทยส่วนใหญ่จะมีบุตรจำนวนที่ต้องการในช่วงเวลาอันสั้นแล้วสิ้นสุดการมีบุตร

การเลี้ยงดูลูก มากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 60-75) ผู้หญิงจะเป็นผู้ดูแลลูกวัย 0-3 ปี ในตอนกลางวันและมีตาช่วย แต่ผู้ตอบชายจะตอบว่าทั้งสามีภรรยาช่วยกันดูแลลูก ส่วนในตอนกลางคืน ร้อยละ 90 ผู้หญิงเป็นผู้ดูแลลูก ผู้ชายช่วยดูแลบ้าง การดูแลลูกวัย 3-10 ปี มีแบบแผนเช่นเดียวกับการดูแลลูกวัย 0-3 ปี คือ ประมาณสามในสี่ ผู้หญิงเป็นผู้ดูแลบุตร แสดงว่าแบบแผนการดูแลบุตรไม่ได้เปลี่ยนแปลงจากอดีต คือ แม่เป็นผู้ดูแลลูกเป็นหลักของครอบครัว ทั้งในเขตเมืองและเขต

ชนบท ส่วนใหญ่ผู้หญิงทั้ง 2 เขต ร้อยละ 70 เลือกที่จะดูแลลูกมากกว่าทำงานนอกบ้าน ผู้ชายทั้งสองเขตประมาณร้อยละ 80 ต้องการให้ภรรยาดูแลลูกมากกว่าออกทำงานนอกบ้าน

การรับผิดชอบและบทบาทของสมาชิกในครอบครัว พบว่า ผู้หญิงประมาณสองในสามทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพ ประมาณร้อยละ 20 ใช้เวลาส่วนใหญ่ทำงานในบ้าน ผู้หญิงชนบททำงานเพื่อหารายได้มากกว่าผู้หญิงในเขตเมือง ผู้ตอบส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าทั้งสามีภรรยาควรช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องงานบ้าน แต่บทบาทและสถานภาพอื่น เช่น ร้อยละ 60 ผู้หญิงตอบว่า เป็นผู้ตัดสินใจเรื่องค่าใช้จ่ายรายวันในบ้าน ขณะที่ผู้ชายร้อยละ 30 ตอบว่าภรรยาเป็นผู้ตัดสินใจ การตัดสินใจซื้อของที่มีราคาส่วนใหญ่ตัดสินใจร่วมกัน สำหรับเรื่องจำนวนบุตรและการศึกษาของบุตรตอบว่า ตัดสินใจร่วมกัน

การจัดสรรเวลาของครอบครัว พบว่า ผู้ชายส่วนใหญ่ทำงานนอกบ้าน ผู้ชายทำงานนอกบ้านเฉลี่ย 7.8 ชั่วโมง ผู้หญิงทำงานนอกบ้านเฉลี่ย 5 ชั่วโมง การใช้เวลาแต่ละวันกับครอบครัวอยู่ในระดับกำลังดี แต่ผู้ตอบในเขตเมืองรู้สึกใช้เวลากับครอบครัวน้อยไป สำหรับพฤติกรรมการใช้เวลากับครอบครัวโดยพิจารณาจากความคิดเห็นในการรับประทานอาหารเย็นร่วมกัน พบว่า ในเขตชนบทมีมากกว่าในเขตเมือง ในวันสุดสัปดาห์ สมาชิกของครอบครัวในเขตเมืองส่วนใหญ่ใช้เวลาในการพักผ่อน ในขณะที่ในชนบท ใช้เวลาวันสุดสัปดาห์ในการทำงานที่มักเป็นงานด้านการเกษตร

ทัศนคติและค่านิยมเกี่ยวกับครอบครัวพบว่า ในเขตชนบทประมาณครึ่งหนึ่งเห็นด้วยกับทัศนะว่าพ่อแม่ควรสนับสนุนให้ลูกสาวได้มีอิสระมากเท่าๆ กับลูกชาย แต่ในเขตเมืองเห็นด้วยน้อยกว่า ทั้งในเขตชนบทและเขตเมืองเห็นด้วยกับทัศนะว่าทั้งสามีภรรยาควรจะช่วยดูแลลูกเมื่อทั้งคู่อยู่บ้าน ส่วนทัศนะเรื่อง ลูกชายควรได้รับการศึกษาสูงกว่าลูกสาว เพราะต้องเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวในเขตชนบทเห็นด้วย ร้อยละ 60 เขตเมืองเห็นด้วยร้อยละ 20-30

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2536) ได้รายงานการศึกษาสภาพการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน อายุ 0-3 ปี ศึกษาทั้ง 4 ภาค โดยการสุ่มตัวอย่างภาคละ 1 จังหวัด (อยุธยา สุรินทร์ ปัตตานี พะเยา) การศึกษาพบว่า ประมาณร้อยละ 90 แม่เป็นผู้ทำหน้าที่เลี้ยงบุตรโดยลำพัง อาจมีญาติช่วยบ้างในบางกิจกรรม ยกเว้นจังหวัดสุรินทร์ที่แม่รับผิดชอบดูแลเด็กเพียงคนเดียว ร้อยละ 65 เลี้ยงลูกด้วยนมแม่เมื่อแรกเกิด แม่ที่ทำงานนอกบ้านให้ลูกหย่านมเร็วกว่าแม่ที่อยู่ที่บ้านหรือทำงานเกษตรกรรม แม่ส่วนใหญ่ให้อาหารเสริมตามเกณฑ์ ประมาณร้อยละ 10 ยังไม่เข้าใจและไม่เห็นความสำคัญของการให้วัคซีนป้องกันโรคโดยให้เหตุผลว่าหลังรับวัคซีนเด็กมิใช่จึงไม่พาไปรับวัคซีนอีก หรือเด็กสบายดีไม่จำเป็นต้องฉีดยา เด็กจะเล่นกับบุคคลใกล้ชิดหรือบุคคลในครอบครัว เด็กร้อยละ 13 ต้องเล่นคนเดียว พ่อแม่ได้พยายามฝึกให้เด็กมีพัฒนาการตามวัย เช่น การตื๋มนมตื๋มน้ำจากแก้ว การตักอาหารเข้าปาก การฝึกให้บอกเมื่อต้องการขับถ่าย การอาบน้ำ การแต่งตัว การเก็บของเล่นเข้าที่ การฝึกจริยธรรม เช่น การไหว้ผู้ใหญ่ การช่วยเหลืองานบ้าน

เล็กน้อย การกล่าวขอบคุณ การพูดขอโทษ การเมตตาต่อสัตว์ การรู้จักให้อภัย และการมีระเบียบวินัย เด็กได้รับการฝึกให้รับประทานอาหารทุกประเภทโดยไม่บังคับในด้านสุขภาพพ่อแม่มากกว่า ร้อยละ 50 มีความเชื่อในเรื่องการรักษาตาเจ็บโดยใช้น้ำมันแม่หยอด การกวาดยาเพื่อรักษาตัวร้อนของเด็ก การให้ยาเขียวเพื่อกระตุ้นให้หัดออก และการรักษากระดูกหักโดยใช้เวทย์มนต์คาถา ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวหลังคลอดในปัจจุบันน้อยลง

นิตยาและคณะ (2543) ได้วิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจสภาวะสุขภาพของประชาชนไทย โดยการตรวจร่างกาย พ.ศ. 2539-2540 พบว่า ร้อยละ 54 ของเด็กปฐมวัยไทยได้รับการเลี้ยงดูที่บ้าน โดยมารดาเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 54) เด็กได้มีโอกาสเล่นหรือทำกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการอย่างสม่ำเสมอ โดยได้รับการส่งเสริมพัฒนาการด้านกล้ามเนื้อมัดใหญ่มากที่สุด (ร้อยละ 80) ร้อยละ 60 ได้รับการพัฒนาด้านกล้ามเนื้อมัดเล็ก โดยเด็กในเมืองมีโอกาสมากกว่าเด็กในชนบท ร้อยละ 25 ของเด็กปฐมวัยได้ดูโทรทัศน์เป็นประจำมากกว่า 2 ชั่วโมงขึ้นไป ต่างจากเด็กวัยประถมศึกษาที่ดูโทรทัศน์มากกว่า 2 ชั่วโมง เป็นประจำถึงร้อยละ 72 ในขณะที่เด็กวัยเรียนนี้ออกกำลังกายหรือเล่นกลางแจ้งเพียงร้อยละ 40 และใช้เวลาเพียงครึ่งถึงหนึ่งชั่วโมง

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กสรุปว่า การศึกษาการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทยทั่วไปที่มีขนาดตัวอย่างและการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่สามารถนำมาอธิบายสถานการณ์ปัจจุบันเป็นการศึกษาในกลุ่มเด็กปฐมวัยและเด็กวัยเรียน ยังขาดข้อมูลระดับประเทศเกี่ยวกับการศึกษาการอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยรุ่น นอกจากนี้ การศึกษาการอบรมเลี้ยงดูส่วนใหญ่เน้นการเลี้ยงดูด้านกายและด้านสังคม การศึกษาการอบรมเลี้ยงดูด้านอารมณ์ จิตใจ สติปัญญา และจริยธรรมส่วนใหญ่เป็นวิทยานิพนธ์หรือการศึกษาเฉพาะพื้นที่ ทำให้มีข้อจำกัดในการนำมาอธิบายการเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาการอบรมเลี้ยงดูกับปรากฏการณ์ด้านพัฒนาการของเด็กอย่างรอบด้านได้

ประเทศไทยได้กำหนดสภาวะความต้องการพื้นฐานของเด็กไทยไว้แล้วทุกด้าน ได้แก่ ด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัย ด้านความแข็งแรงของร่างกาย ด้านพัฒนาการด้านสติปัญญา จิตใจ อารมณ์และสังคม ด้านการศึกษา ด้านวัฒนธรรม ด้านการเตรียมเข้าสู่อาชีพ และด้านสิทธิหน้าที่พื้นฐานด้านการเมืองและการปกครอง (คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจกำหนดสภาวะความต้องการพื้นฐาน, 2533) คณะผู้วิจัยจึงทำการศึกษาการอบรมเลี้ยงดูและด้านเด็กวัยรุ่นทุกด้าน โดยเน้นด้านที่สอดคล้องกับพัฒนาการตามวัยของกลุ่มอายุนี้นี้ตามกำหนดใน สพด. และศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยคัดสรรด้านครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดู

บทที่ 3 วิธีการศึกษา

รูปแบบการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงสำรวจภาคตัดขวางภายใต้โครงการพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย : ปัจจัยคัดสรรด้านครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดู เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการผสมผสานระหว่างเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เชิงปริมาณเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ตามข้อคำถามที่สร้างขึ้น ส่วนการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indept interview) ตามแนวคำถามที่สร้างขึ้น

ประชากรที่ศึกษา

ประชากรที่ศึกษา คือ ครอบครัวทั่วไปในประเทศไทยที่มีเด็กอายุ 1-18 ปีบริบูรณ์ที่อาศัยอยู่ในครอบครัวเป็นประจำ

การสุ่มตัวอย่าง

การศึกษานี้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอนโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยกำหนดการสุ่มแต่ละขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 แบ่งพื้นที่การศึกษาออกเป็น 5 ภูมิภาค คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร

ขั้นตอนที่ 2 สุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) เลือกจังหวัดตอนบน และตอนล่างของแต่ละภาค ตอนละ 2 จังหวัด ได้จำนวน 16 จังหวัด ดังนี้

ภาคเหนือ ได้แก่ เชียงใหม่ แพร่ นครสวรรค์และพิจิตร

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ สุรินทร์ ชัยภูมิ ขอนแก่น และนครพนม

ภาคกลาง ได้แก่ นนทบุรี สระบุรี นครนายก และสมุทรสาคร

ภาคใต้ ได้แก่ พัทลุง สงขลา ภูเก็ต และนครศรีธรรมราช

สำหรับกรุงเทพมหานครแบ่งเป็นเขตกรุงเทพมหานคร ชานนอก และชั้นใน

ขั้นตอนที่ 3 สุ่มครอบครัวที่มีเด็กกลุ่มเป้าหมายตาม 6 กลุ่มอายุ คือ กลุ่มอายุ 1-<3 ปี, 3-<6 ปี, 6-<10 ปี, 10-<13 ปี 13-<16 ปี และ 16-<18 ปี กลุ่มละ 3 ครอบครัวต่อชุมชนรวมอาคารหรือหมู่บ้าน (ดูรายละเอียดแผนการสุ่มตัวอย่างได้ในรายงานการวิจัยเล่มที่ 2 : การวิจัยพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย : เครื่องมือและระเบียบวิธีวิจัย) ซึ่งในที่สุดแล้วทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างกลุ่มละ 1,599 รวมทั้งหมด 9,594 คน

สำหรับการศึกษาเชิงคุณภาพสุ่มตัวอย่างโดยใช้กรอบการสุ่มตัวอย่างหลายขั้นตอนเช่นเดียวกับการศึกษาเชิงปริมาณ โดยเริ่มจาก

ขั้นตอนที่ 1 แบ่งพื้นที่ศึกษาออกเป็น 5 ภูมิภาค เช่นกัน คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร

ขั้นตอนที่ 2 เลือกสุ่มจังหวัดในแต่ละภูมิภาค 2 จังหวัด โดยแบ่งเป็นจังหวัดตอนบน 1 จังหวัด และจังหวัดตอนล่าง 1 จังหวัด ส่วนกรุงเทพมหานครแบ่งเป็นพื้นที่ชั้นใน ชั้นนอก ในที่สุดทำให้ได้จังหวัดดังนี้

ภาคเหนือ ได้แก่ แพร่ และนครสวรรค์

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ขอนแก่น และชัยภูมิ

ภาคกลาง ได้แก่ สระบุรี และนนทบุรี

ภาคใต้ ได้แก่ นครศรีธรรมราช และสงขลา

กรุงเทพมหานคร ได้แก่ เขตบางกอกน้อย และเขตบางเขน

ขั้นตอนที่ 3 แบ่งพื้นที่ในแต่ละจังหวัดออกเป็นพื้นที่ในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล จากนั้นจึงสุ่มเลือกตำบลและหมู่บ้าน สำหรับพื้นที่นอกเขตเทศบาล ส่วนในเขตเทศบาลสุ่มเลือกตำบลและ block ตำบลเดิม ส่วนกรุงเทพมหานครสุ่มเลือกแขวงและ block

ขั้นตอนที่ 4 สุ่มเลือกผู้เลี้ยงดูหลักจากแต่ละหมู่บ้าน block โดยแบ่งผู้เลี้ยงดูออกเป็น 6 กลุ่ม อายุเด็กตามกรอบและรายชื่อการศึกษาเชิงปริมาณ จากนั้นจึงสุ่มเลือกผู้เลี้ยงดูแต่ละกลุ่มมาศึกษา 2 คน ซึ่งในที่สุดแล้วทำให้ได้ตัวอย่าง 216 คน แต่การศึกษานี้สามารถศึกษาได้ 209 คน เพราะกลุ่มตัวอย่างมีการย้ายที่อยู่ไปทำงานต่างจังหวัด

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการควบคุมคุณภาพ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษานี้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้เลี้ยงดูหลักของเด็กในแต่ละกลุ่มอายุ (รายละเอียดของการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ เครื่องมือ การทดสอบเครื่องมือสามารถดูได้ในรายงานการวิจัยเล่มที่ 2 : การวิจัยพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย : เครื่องมือและระเบียบวิธีวิจัย) สำหรับในรายงานเล่มนี้จะกล่าวถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นโครงการวิจัยพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย

หลัก โดยการศึกษาใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ซึ่งเป็นเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลชนิดหนึ่งของการวิจัยเชิงคุณภาพ การเก็บรวบรวมข้อมูลประเภทนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้ง ในประเด็นเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กในแต่ละช่วงวัยรวมถึงประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและครอบครัว โดยคณะผู้วิจัยได้เลือกพูดคุยกับผู้เลี้ยงดูหลักและเด็กโต ตามรายชื่อที่สุ่มได้จากการศึกษาเชิงปริมาณในแต่ละพื้นที่ ซึ่งการพูดคุยเริ่มต้นตั้งแต่การชี้ให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ว่าเป็นการพูดคุยเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กโดยทั่วไป และจะไม่เปิดเผยว่าเป็นข้อมูลของใคร และข้อมูลนี้จะไม่นำความเสื่อมเสียมาสู่ผู้ให้สัมภาษณ์แต่อย่างใด รวมทั้งขออนุญาตจุดประเด็นที่สำคัญและบันทึกเทปไว้ด้วย

เนื้อหาของการสัมภาษณ์ผู้เลี้ยงดูหลักจะมีลักษณะเปิดกว้าง โดยวางแผนคำถามไว้อย่างคร่าวๆ ตามแนวคิดการอบรมเลี้ยงดู ซึ่งแบ่งออกเป็น 7 ด้านคือ ด้านการอบรมเลี้ยงดูทั่วไป ด้านสุขภาพ ด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง ด้านความรับผิดชอบต่อผู้อื่น ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ด้านความมุ่งมั่นอดทน และด้านความพอเพียง

วิธีการควบคุมคุณภาพ

การศึกษาเชิงคุณภาพโดยทั่วไปแล้วมักจะไม่เน้นที่จำนวนตัวอย่างให้มามากและมีความหลากหลายต่างพื้นที่กัน แต่สำหรับการศึกษาครั้งนี้เนื่องจากเป็นการศึกษาควบคู่ไปกับการศึกษาเชิงปริมาณ ซึ่งเน้นที่ความเป็นตัวแทนของประเทศ และความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมในการอบรมเลี้ยงดูเด็กในแต่ละภาค ดังนั้นจึงทำให้มีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพหลายพื้นที่ รวมทั้งมีจำนวนตัวอย่างที่มีขนาดใหญ่ (209 คน) ซึ่งคณะผู้วิจัยก็ได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว ดังนั้นในขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูล จึงได้มีการควบคุมคุณภาพโดยแยกเป็น 2 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างแบบสัมภาษณ์ (แนวคำถาม)

ในขั้นตอนของการสร้างแบบสัมภาษณ์ซึ่งจะต้องเน้นที่ความถูกต้องและครอบคลุมของประเด็นหรือเนื้อหาหลักที่ต้องการศึกษา รวมถึงสามารถใช้เป็นแนวทางในการพูดคุยกับผู้เลี้ยงดูหลักและเด็กโตในแต่ละพื้นที่ได้ ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้ควบคุมคุณภาพในขั้นตอนนี้โดยการส่งแนวคำถามที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญด้านเด็กและครอบครัวช่วยตรวจสอบให้ จากนั้นจึงมีการปรับปรุงและนำไปทดสอบกับผู้เลี้ยงดูหลักและเด็กในแต่ละภูมิภาค เพื่อถึงความเข้าใจในเนื้อหาหลักที่ต้องการศึกษาและภาษาที่ใช้ในการพูดคุยก่อนที่จะนำมาใช้เป็นแนวในการสัมภาษณ์จริง

ขั้นตอนที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า ในการศึกษาครั้งนี้มีจำนวนตัวอย่างที่ต้องสัมภาษณ์ในแต่ละพื้นที่เป็นจำนวนมาก ดังนั้นคณะผู้วิจัยได้มีการรับสมัครผู้ช่วยนักวิจัยในแต่ละพื้นที่ช่วยเก็บรวบรวม

รวมข้อมูลด้วย ซึ่งในขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัยก็ได้ควบคุมคุณภาพของข้อมูลโดยเริ่มต้นกำหนดคุณสมบัติของผู้ช่วยนักวิจัยให้มีลักษณะใกล้เคียงกัน ทั้งในเรื่องของระดับการศึกษาโดยกำหนดให้มีการศึกษาดั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป มีประสบการณ์ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพมาก่อนและสามารถพูดภาษาท้องถิ่นได้ ในที่สุดแล้วทำให้ผู้ช่วยนักวิจัยในแต่ละพื้นที่ดังนี้

ภาคเหนือ	มีผู้ช่วยนักวิจัย 3 คน ซึ่งทั้ง 3 คน สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโท โดยแยกเป็นสาขาการพยาบาล 2 คน และสาขาพฤติกรรมศาสตร์และสุขภาพศึกษา 1 คน
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	มีผู้ช่วยนักวิจัย 4 คน โดยทั้ง 4 คน กำลังศึกษาในระดับปริญญาโทสาขาการพยาบาลแม่และเด็ก
ภาคกลาง และ กรุงเทพมหานคร	มีผู้ช่วยนักวิจัย 2 คน โดย 1 คน สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี และอีก 1 คน กำลังศึกษาในระดับปริญญาโท สาขาสังคมศาสตร์
ภาคใต้	มีผู้ช่วยนักวิจัย 2 คน โดยทั้ง 2 คน สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีสาขาสังคมศาสตร์ และมีประสบการณ์ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพมาแล้ว

นอกจากการคัดเลือกผู้ช่วยนักวิจัยให้มีความคล้ายคลึงกันทุกๆ ด้าน แล้วคณะผู้วิจัยยังได้มีการอบรมผู้ช่วยนักวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละพื้นที่ด้วย โดยในการอบรมได้มีการชี้ให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ของข้อคำถามในแต่ละด้านแต่ละข้อ รวมถึงมีการฝึกปฏิบัติในพื้นที่จริงด้วย

สำหรับการตรวจสอบข้อมูลหลังจากที่คณะผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยเริ่มต้นเก็บข้อมูลในชุมชน ซึ่งในช่วงแรกนักวิจัยหลักและผู้ช่วยนักวิจัยจะร่วมเก็บข้อมูลด้วย จากนั้นเมื่อผู้ช่วยนักวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลได้จำนวนหนึ่งก็เริ่มที่จะถอดเทปและบันทึกประเด็นสำคัญเพื่อให้นักวิจัยหลักตรวจสอบความถูกต้อง หลังจากที่ได้ตรวจสอบความถูกต้อง และพบว่าครบถ้วนตามเนื้อหา ก็เก็บรวบรวมข้อมูลต่อจนครบ ในขณะเดียวกันในระหว่างเก็บรวบรวมข้อมูลต่อ ก็มีนักวิจัยหลักร่วมเก็บข้อมูลและติดตามนิเทศงานเป็นระยะๆ ซึ่งจากกระบวนการตรวจสอบที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จึงทำให้คณะผู้วิจัยเชื่อว่าข้อมูลที่ได้มาจะมีความถูกต้อง และเชื่อถือได้ในระดับที่ค่อนข้างสูง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์เชิงปริมาณ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์และใช้สถิติดังต่อไปนี้

1.1 สถิติเชิงพรรณนา เพื่อบรรยายให้ทราบถึงลักษณะข้อมูลการอบรมเลี้ยงดูโดยใช้สถิติความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

1.2 สถิติวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยคัดสรรด้านครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดูโดยใช้การทดสอบ ไคสแควร์

1.3 สถิติวิเคราะห์ปัจจัยคัดสรรด้านครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูด้านต่างๆ และแบบองค์รวม ใช้การทดสอบถดถอยแบบโลจิสติก โดยกำหนดให้การอบรมเลี้ยงดูเป็นสองกลุ่ม คือ การอบรมเลี้ยงดูที่สนับสนุนมาก หมายถึงคะแนนการอบรมเลี้ยงดูตั้งแต่ percentile ที่ 25 ขึ้นไป และการอบรมเลี้ยงดูที่สนับสนุนน้อย หมายถึงคะแนนการอบรมเลี้ยงดูต่ำกว่า percentile ที่ 25 และในการวิเคราะห์แต่ละ Model จะเลือกเฉพาะตัวแปรที่เหมาะสมเท่านั้น โดยพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงของค่า log Likelihood statistics ($-2 \log \text{Likelihood}$) ถ้าตัวแปรไหนเมื่อใส่เข้าไปแล้วทำให้ค่าดังกล่าวแตกต่างจากเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยใช้ Chi-square test จะพิจารณาเก็บตัวแปรนั้นไว้ใน model ดังนั้นจึงทำให้ตัวแปรในแต่ละ Model มีไม่เท่ากัน

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยในระยะแรกหลังจากที่คณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลได้จำนวนหนึ่ง ซึ่งได้มาจากการจดประเด็นสำคัญในขณะที่ถูกคุยกันถึงเรื่องการอบรมเลี้ยงดูในภาคสนาม และจากการถอดเทปสรุปสาระสำคัญในประเด็นต่างๆ ผู้วิจัยจึงเริ่มวิเคราะห์สรุปประเด็นตามแนวคิดการอบรมเลี้ยงดูในแต่ละด้าน และดูถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมด้วย จึงสรุปภาพคร่าวๆ ออกมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และหาข้อมูลเพิ่มเติมต่อไป

หลังจากที่คณะผู้วิจัยได้สรุปภาพของการอบรมเลี้ยงดูอย่างคร่าวๆ แล้วจึงได้มีการวิเคราะห์เนื้อหาที่สำคัญเพิ่มเติม ที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อสรุปของการศึกษาที่ชัดเจนและครอบคลุมประเด็นมากที่สุด

ระยะเวลาในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้คณะผู้วิจัยใช้ระยะเวลาศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลโดยเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม 2544 ซึ่งเป็นเวลาที่เริ่มเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้เลี้ยงดูหลักและกลุ่มเด็กโตในแต่ละพื้นที่ รวมทั้งมีการสรุปประเด็นและจัดหมวดหมู่ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น จากนั้นจึงเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในแต่ละพื้นที่จนครบไปจนถึงเดือนเมษายน 2545 รวมทั้งมีการวิเคราะห์เพื่อหาผลสรุปของการศึกษาที่ชัดเจน

บทที่ 4

การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของ ครอบครัวไทย

จากการสัมภาษณ์ผู้เลี้ยงดูหลักของเด็กอายุ 1-6 ปี จำนวน 3,154 คน และสัมภาษณ์
เจาะลึกผู้เลี้ยงดูหลักของเด็กอายุ 1-6 ปี จำนวน 72 คน ได้ข้อมูลดังนี้

ความคาดหวังของผู้เลี้ยงดูต่อบุตร

เป็นที่ยอมรับกันว่าการศึกษเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชีวิตก้าวหน้าขึ้นได้ ในรุ่นพ่อแม่ถึงแม้จะ
ได้รับการศึกษาไม่มาก แต่ก็มุ่งหวังให้บุตรหลานของตนได้รับการศึกษามากกว่าตัวเอง ดังนั้นจึง
พบว่าผู้เลี้ยงดูหลักตั้งความหวังกับบุตรของตนไปในเรื่องที่ต้องการให้เด็กมีการศึกษาสูง ให้เรียน
เก่งจนถึงระดับปริญญา เพื่อจะได้มีงานที่ดีในอนาคต ขณะเดียวกันก็มีความคาดหวังที่จะให้ลูกรับ
ผิดชอบช่วยเหลือตัวเองได้ และให้ประสบผลสำเร็จในชีวิต ผู้เลี้ยงดูหลักในภาคเหนือ คาดหวังให้
ลูกรับราชการ ในขณะที่ผู้เลี้ยงดูหลักในภาคอื่นๆ ไม่ได้คาดหวังว่าลูกต้องมีอาชีพตามที่ตนต้องการ
เพียงแต่ขอให้ลูกมีงานที่ดีทำเท่านั้น ผู้เลี้ยงดูหลักส่วนใหญ่ในทุกภาคมีการเตรียมเงินไว้ให้ลูกเรียน
และสอนลูกให้ตั้งใจเรียน

อย่างไรก็ตาม มีผู้เลี้ยงดูหลักบางส่วนที่ไม่ได้คาดหวังอะไรกับลูก เพราะมองว่าลูกยังเด็ก
ยังไม่ทราบอนาคตว่าเมื่อลูกโตขึ้นจะเป็นแบบไหน ผู้เลี้ยงดูกลุ่มนี้ต้องการให้เป็นไปตามธรรมชาติ
ของเด็กเองมากกว่าที่จะคาดหวังไว้ล่วงหน้า

จากการสัมภาษณ์ผู้เลี้ยงดูหลักถึงแนวทางการอบรมเลี้ยงดูและการปลูกฝังเด็กพบว่าผู้
เลี้ยงดูในเขตกรุงเทพมหานครมีความคาดหวังที่คล้ายคลึงกันกับผู้เลี้ยงดูหลักในภาคอื่นๆ ของ
ประเทศ ขณะเดียวกันก็มีผู้เลี้ยงดูหลักส่วนใหญ่ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ยังไม่ได้เตรียมการทำ
อะไรให้ลูก เพื่อให้บรรลุถึงความคาดหวังที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เพราะเด็กยังเล็กอยู่

“อยากให้เรียนสูงๆ ได้งานดีๆ ทำ เป็นข้าราชการจะได้มีสวัสดิการ เป็นที่พึ่งของครอบครัว”
(แม่ภาคเหนือ อายุ 28 ปี ลูก 2 คน)

"อยากให้เรียนสูงๆ เรียนจบปริญญา จะได้มีงานทำ ตอนนี้แม่ก็ทำงานหาเงินไว้ให้เขาเรียนอย่างอื่นๆ ยังไม่ได้คิดอะไร" (แม่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อายุ 30 ปี ลูก 2 คน)

"อยากให้ลูกเรียนสูงๆ ก็ส่งเสริมให้ลูกเรียน" (แม่ภาคใต้ อายุ 28 ปี ลูก 2 คน)

"ให้เขาเป็นคนดี เรียนหนังสือเก่ง ไม่เกเร ไม่จำเป็นต้องเป็นอาชีพอะไร แต่ทำแล้วพอใจที่จะทำ ทำแล้วประสบความสำเร็จในชีวิต สอนลูกดูแลลูกดีๆ" (แม่ภาคกลาง อายุ 23 ปี ลูก 1 คน)

"อยากให้เป็นคนดี เรียนหนังสือเท่าที่เราจะส่งได้ เตรียมเงินไว้สำหรับการศึกษาของลูก" (แม่กรุงเทพมหานคร อายุ 39 ปี ลูก 1 คน)

แนวทางการอบรมเลี้ยงดูและการปลูกฝังของผู้เลี้ยงดูหลัก

ผู้เลี้ยงดูหลักในครอบครัวไทยที่อยู่ในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร มีแนวทางการสอนและปลูกฝังลูกเหมือนกัน คือ ให้เป็นคนดี ไม่ดื้อ ไม่เกเร รู้จักรับผิดชอบตัวเอง ช่วยตัวเองได้ ให้รู้จักเคารพผู้ใหญ่ พุดจาไพเราะ ไม่ก้าวร้าว ขณะเดียวกันก็ปลูกฝังให้ลูกรักการเรียนด้วยการให้เรียนสูงๆ และให้มีระเบียบวินัยด้วย จะเห็นได้ว่าแนวทางการอบรมและการปลูกฝังของผู้เลี้ยงดูหลักจะเน้นให้ลูกมีลักษณะเป็นผู้ยอมทำตาม หรือเชื่อฟังผู้ใหญ่เป็นหลัก ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตแบบไทย ที่เน้นการให้ความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่

สำหรับแนวทางการอบรมเลี้ยงดูและการปลูกฝังของผู้เลี้ยงดูหลักในภาคใต้ นอกจากจะเหมือนกับผู้เลี้ยงดูหลักในภาคอื่นๆ แล้ว ยังมีข้อแตกต่างตรงที่เน้นการเข้ากลุ่มเข้าสังคมของลูกให้เข้ากับคนอื่นได้ ให้เชื่อเพื่อเอาใจใส่ผู้อื่น ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกันกับการปลูกฝังของผู้เลี้ยงดูหลักในภาคกลางที่สอนลูกให้รู้จักเสียสละ ให้อภัยผู้อื่น และให้รู้จักแบ่งปัน

สำหรับผู้เลี้ยงดูหลักในกรุงเทพมหานคร มีแนวทางการสอนและปลูกฝังลูกไม่ต่างจากผู้เลี้ยงดูหลักในภาคอื่นๆ ที่ต่างก็คือนเน้นให้ลูกเป็นตัวของตัวเอง รู้จักคิด

มีผู้เลี้ยงดูหลักส่วนน้อยที่อยู่ในทุกภาคของประเทศ ที่บอกว่าไม่ได้ปลูกฝังอะไรให้ลูก เพราะลูกยังเด็ก บอกไปก็ไม่รู้เรื่อง

ประเด็นที่ว่าลูกยังเล็กคงไม่รู้เรื่องที่พ่อแม่ต้องการสอนหรืออบรมนั้นสมควรได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษจากกุมารแพทย์หรือผู้ที่มีความรู้เชี่ยวชาญเรื่องพัฒนาการของเด็ก เพื่อแนะนำผู้เลี้ยงดูหลักในครอบครัวไทยว่า เด็กวัยใด อายุเท่าใด ที่สมควรจะสอนหรืออบรมเรื่องอะไรให้แก่เด็กได้บ้าง มิเช่นนั้นก็อาจสายเกินไป ดังคำโบราณที่ว่า "ไม้อ่อนหักง่าย ไม้แก่ดัดยาก"

"สอนให้เป็นคนดี ไม่ก้าวร้าว รู้จักช่วยเหลือตนเองได้ ให้ตั้งใจเรียนหนังสือ อยากให้ลูกเรียนดีๆ" (แม่ภาคเหนือ อายุ 32 ปี ลูก 1 คน)

"สอนให้เขาเป็นคนดี ไม่ด่าคน ให้พูดเพราะ เคารพผู้ใหญ่" (แม่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อายุ 31 ปี ลูก 3 คน)

"นิสัยใจคอให้เอื้อเฟื้อ เอาใจใส่ผู้อื่น อยากให้เป็นคนดี การเรียนเรียนเท่าไรได้เท่านั้น" (แม่ภาคใต้ อายุ 42 ปี ลูก 1 คน)

"สอนให้รู้จักเคารพเชื้อพ้องผู้ใหญ่ พาไปวัดด้วย" (แม่ภาคกลางอายุ 26 ปี ลูก 2 คน)

"สอนให้ใช้สมอง มีความคิดเป็นของตัวเอง ไม่อยากให้เป็นเหมือนหรือเลียนแบบใคร ไม่โกงไม่เกร เพราะเราอยากให้เป็นเด็กดี คิดแต่สิ่งที่ดีๆ ไม่ดีคือ ไม่ชน" (แม่กรุงเทพมหานคร อายุ 29 ปี ลูก 1 คน)

จากการสัมภาษณ์ผู้เลี้ยงดูเด็กอายุ 1-3 ปี จำนวน 1,571 คน ถึงผู้รับผิดชอบในการตัดสินใจและดูแลกิจกรรมต่างๆ ของครอบครัวในเด็กอายุ 1-3 ปี พบว่าผู้รับผิดชอบหลักในการตัดสินใจและดูแลกิจกรรมในครอบครัวในด้านการเงินส่วนใหญ่ คือ พ่อเด็ก (ร้อยละ 44.8) ยกเว้นภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เป็นแม่เด็ก ส่วนกิจกรรมอย่างอื่นจะอยู่ในความรับผิดชอบของแม่เด็ก คือ การศึกษาของลูก (ร้อยละ 46.5) งานบ้านของครอบครัว (ร้อยละ 74.2) การดูแลสุขภาพของคนในบ้าน (ร้อยละ 70.9) ยกเว้นกรุงเทพมหานครที่การศึกษาลูกอยู่ในความรับผิดชอบของพ่อ (ร้อยละ 35.2)

ผู้เลี้ยงดูหลัก ร้อยละ 59.1 เป็นแม่เด็ก รองลงมาเป็นยาย/ย่า ร้อยละ 24.2 ส่วนพ่อจะอยู่ในอันดับที่ 3 คือ ร้อยละ 3.8 ยาย/ย่านอกจากเป็นผู้เลี้ยงดูหลักรองจากแม่แล้วส่วนใหญ่ยังเป็นผู้ช่วยเลี้ยงดูเด็กอีกด้วย (ร้อยละ 25.1) ยกเว้นกรุงเทพมหานครที่ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 25.2) ไม่มีผู้ช่วยเลี้ยงดูเด็ก และภาคใต้ที่ผู้ช่วยเลี้ยงดูเด็กจะเป็นพ่อ (ร้อยละ 27)

แม่จะเป็นผู้ทำกิจกรรมการเลี้ยงดูเด็กทั้งหมด คือ การเตรียมและให้อาหาร (ร้อยละ 69.8) การทำความสะอาดร่างกาย (ร้อยละ 69) การนอน (ร้อยละ 71.2) การเล่น (ร้อยละ 62.8) ส่วนย่า/ยายจะเป็นผู้ทำกิจกรรมดังกล่าวรองจากแม่ ถัดลงมาจะเป็นพ่อและญาติ

ลักษณะการเลี้ยงดู ร้อยละ 78 เด็กถูกเลี้ยงดูที่บ้านตามลำพัง ร้อยละ 14.3 จะเลี้ยงรวมกลุ่มกับเพื่อนบ้าน และ ร้อยละ 7.7 ฝากเลี้ยง ในส่วนของการฝากเลี้ยง ส่วนมากจะฝากเลี้ยงที่สถานเลี้ยงเด็ก/เนอร์สเซอรี่ (70 ราย) รองลงมาคือ ฝากเลี้ยงในหมู่บ้านเดียวกัน (37 ราย) ส่วนน้อย (5 ราย) ที่ฝากเลี้ยงไกลบ้าน (นอกหมู่บ้าน) ในการฝากเลี้ยงจะฝากเลี้ยงในช่วงเวลากลางวันอาทิตย์ละ 5 วัน มีเพียง 1 รายที่ฝากเลี้ยงตลอด 24 ชั่วโมงในหมู่บ้านเดียวกัน

วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็ก

การส่งเสริมสุขภาพทั่วไป

1. อาหาร

ข้าว แนวทางการดูแลสุขภาพลูกในเรื่องอาหารการกินนั้น ผู้เลี้ยงดูหลักในทุกภาคของประเทศรวมทั้งกรุงเทพมหานคร มีแนวทางการดูแลเรื่องการกินของเด็กวัยนี้คล้ายๆ กัน คือ ให้กินข้าวเป็นอาหารหลัก โดยส่วนใหญ่ ร้อยละ 71.5 ของเด็กอายุ 1-<3 ปี และ ร้อยละ 77.4 ของเด็กอายุ 3-<6 ปี กินข้าวทุกมื้อ เด็กบางคนอาจปฏิเสธข้าวบางมื้อ เนื่องจากเป็นวัยที่เด็กสามารถเคลื่อนไหวได้ดีจึงสนใจการเล่นมากกว่าการกิน การตอบสนองของผู้เลี้ยงดูหลักเมื่อเด็กไม่ยอมกินข้าว ส่วนใหญ่จะบังคับให้กิน (ร้อยละ 38) รองลงมา ขู่ว่าจะลงโทษ (ร้อยละ 15.3) พูดจาหว่านล้อมหรือหลอกล่อ (ร้อยละ 8.9) ซึ่งสอดคล้องข้อมูลเชิงคุณภาพที่พบว่าผู้เลี้ยงดูหลักบางส่วนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเขตเมือง ภาคเหนือเขตชนบท รายงานว่าลูกวัย 4-5 ขวบ เริ่มดื้อไม่ค่อยยอมกินข้าว จะกินแต่ขนม และวิ่งเล่น ต้องมีการบังคับให้กิน หรือไม่ก็หลอกล่อด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้เด็กกินข้าว

ผัก เป็นอาหารที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าเด็กๆ ไม่ชอบกิน จึงพบว่าเด็กวัยนี้ส่วนใหญ่กินผักวันละ 1-2 มื้อ เท่านั้น มีเพียง ร้อยละ 24.4 ของเด็กอายุ 1-<3 ปี และ ร้อยละ 20.9 ของเด็กอายุ 3-<6 ปี กินผักทุกมื้อ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภาคที่มีเด็กอายุ 1-<3 ปี ไม่กินผักเลยมากที่สุด (ร้อยละ 8.7) ในขณะที่เด็กอายุ 3-<6 ปี ไม่กินผักเลยมากที่สุด คือ กรุงเทพมหานคร (ร้อยละ 14.8)

ผลไม้ ส่วนใหญ่เด็กวัยนี้กินผลไม้บางวัน (3-5 วัน/สัปดาห์) มีเพียง ร้อยละ 10.9 ของเด็กอายุ 1-<3 ปี และ ร้อยละ 20.9 ของเด็กอายุ 3-<6 ปี ที่กินผลไม้ทุกมื้อ ภาคที่เด็กอายุ 1-<3 ปี ไม่กินผลไม้เลยมากที่สุด คือภาคกลาง (ร้อยละ 4.3) ในขณะที่เด็กอายุ 3-<6 ปี ไม่กินผลไม้เลยมากที่สุด คือ กรุงเทพมหานคร (ร้อยละ 3.6)

ปลา ส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 40 ของเด็กวัยนี้กินปลาบางวัน มีเพียง ร้อยละ 10.9 ของเด็กอายุ 1-<3 ปี และ ร้อยละ 12.5 ของเด็กอายุ 3-<6 ปี กินปลาทุกมื้อ ภาคที่เด็กวัยนี้ไม่กินปลาเลยมากที่สุด คือ ภาคกลาง

เนื้อสัตว์ ส่วนใหญ่ ร้อยละ 35.5 ของเด็กอายุ 1-<3 ปี และ ร้อยละ 36 ของเด็กอายุ 3-<6 ปี กินเนื้อสัตว์วันละ 1-2 มื้อ มีเพียง ร้อยละ 20.7 ของเด็กอายุ 1-<3 ปี และ ร้อยละ 22 ของเด็กอายุ 3-<6 ปี กินเนื้อสัตว์ทุกมื้อ

เต้าหู้ นมถั่วเหลือง ธัญพืช เช่น ถั่ว งา ส่วนใหญ่ ร้อยละ 26.5 ของเด็กอายุ 1-<3 ปี และ ร้อยละ 27.2 ของเด็กอายุ 3-<6 ปี กินเต้าหู้ นมถั่วเหลือง ธัญพืชบางวัน มีเพียง ร้อยละ 5.7 ของเด็กอายุ 1-<3 ปี และ ร้อยละ 26.4 ของเด็กอายุ 3-<6 ปี กินทุกมื้อ ภาคที่เด็กอายุ 1-<3 ปี ไม่

กินเต้าน้ำนมถั่วเหลือง ัญพิช เลยมมากที่สุด คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 31.9) ในกลุ่มเด็กอายุ 3-6 ปี คือ กรุงเทพมหานคร (ร้อยละ 22.4)

ลูกอม/เยลลี่ ส่วนใหญ่ ร้อยละ 29.9 ของเด็กอายุ 1-3 ปี กินลูกอม/เยลลี่ น้อยกว่าสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ในขณะที่ ร้อยละ 29.3 ของเด็กอายุ 3-6 ปี กินบางวัน ภาคที่เด็กไม่กินลูกอม/เยลลี่ เลยมมากที่สุด คือ ภาคเหนือ (ร้อยละ 31.1) และกรุงเทพมหานครสำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี (ร้อยละ 18.5)

น้ำอัดลม ส่วนใหญ่ ร้อยละ 44.6 ของเด็กอายุ 1-3 ปี ไม่ได้ดื่มน้ำอัดลมเลย ในขณะที่ ส่วนใหญ่ ร้อยละ 41.3 ของเด็กอายุ 3-6 ปี ดื่มน้ำอัดลมน้อยกว่าสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ภาคที่เด็กไม่ได้ดื่มน้ำอัดลมเลยมากที่สุด คือ ภาคใต้สำหรับเด็กอายุ 1-3 ปี (ร้อยละ 53.0) และภาคเหนือสำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี (ร้อยละ 29.4)

ขนมถุง ส่วนใหญ่ ร้อยละ 35.9 ของเด็กอายุ 1-3 ปี และ ร้อยละ 45.5 ของเด็กอายุ 3-6 ปี กินขนมถุงวันละ 1-2 มื้อ ภาคที่เด็กไม่กินขนมถุงเลยมากที่สุด คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 5.1) สำหรับเด็กอายุ 1-3 ปี และกรุงเทพมหานคร สำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี (ร้อยละ 5.6)

ฟาสต์ฟู้ด ส่วนใหญ่ ร้อยละ 51.6 ของเด็กอายุ 3-6 ปี ไม่เคยกินอาหารฟาสต์ฟู้ดเลย ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 40.6) กินน้อยกว่าสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ภาคที่ไม่ได้กินเลยมากที่สุด คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 72.9) และไม่ได้กินน้อยที่สุด คือ กรุงเทพมหานคร (ร้อยละ 24.4) (ตารางที่ 4.1, 4.2)

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของพฤติกรรมการกินอาหารของเด็กอายุ 1-3 ปี ในภาพรวมทั้งประเทศ จำแนกตามภาคและเขตการปกครอง

ชนิดอาหาร	รวมทั้งประเทศ			กทม.	ภาคกลาง	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน	ภาคใต้
	รวม	ในเขต	นอกเขต	รวม	รวม	รวม	รวม	รวม
1. ข้าว								
- ไม่ได้กินเลย	7 (0.4)	3 (0.4)	4 (0.5)	1 (0.4)	2 (0.6)	2 (0.6)	1 (0.3)	1 (0.3)
- น้อยกว่าสัปดาห์ละ 2 ครั้ง	6 (0.4)	2 (0.2)	4 (0.5)	2 (0.8)	-	2 (0.6)	2 (0.6)	-
- บางวัน (3-5 วันต่อสัปดาห์)	38 (2.4)	28 (3.4)	10 (1.3)	11 (4.4)	8 (2.4)	6 (1.8)	3 (0.9)	10 (3.0)

ชนิดอาหาร	รวมทั้งประเทศ			กทม.	ภาค กลาง	ภาค เหนือ	ภาค อีสาน	ภาคใต้
	รวม	ใน เขต	นอก เขต	รวม	รวม	รวม	รวม	รวม
- วันละ 1-2 มื้อ	396 (25.2)	227 (27.8)	169 (22.4)	84 (33.7)	80 (24.4)	70 (21.1)	63 (18.8)	99 (30.2)
- ทุกมื้อ	1124 (71.5)	556 (68.1)	568 (75.2)	151 (60.6)	238 (72.6)	251 (75.8)	266 (79.4)	218 (66.5)
2. ผัก								
- ไม่ได้กินเลย	95 (6.0)	42 (5.1)	53 (7.0)	9 (3.6)	26 (7.9)	19 (5.7)	29 (8.7)	12 (3.7)
- น้อยกว่าสัปดาห์ละ 2 ครั้ง	127 (8.1)	63 (7.7)	64 (8.5)	26 (10.4)	27 (8.2)	12 (3.6)	42 (12.5)	20 (6.1)
- บางวัน (3-5 วันต่อสัปดาห์)	416 (26.5)	210 (25.7)	206 (27.3)	72 (28.9)	78 (23.8)	81 (24.5)	98 (29.3)	87 (26.5)
- วันละ 1-2 มื้อ	550 (35.0)	282 (34.6)	268 (35.5)	73 (29.3)	104 (31.7)	127 (38.4)	116 (34.6)	130 (39.6)
- ทุกมื้อ	383 (24.4)	219 (26.8)	164 (21.7)	69 (27.7)	93 (28.4)	92 (27.8)	50 (14.9)	79 (24.1)
3. ผลไม้								
- ไม่ได้กินเลย	32 (2.0)	21 (2.6)	11 (1.5)	6 (2.4)	14 (4.3)	4 (1.2)	5 (1.5)	3 (0.9)
- น้อยกว่าสัปดาห์ละ 2 ครั้ง	199 (12.7)	93 (11.4)	106 (14.0)	29 (11.6)	38 (11.6)	39 (11.8)	78 (23.3)	15 (4.6)
- บางวัน (3-5 วันต่อสัปดาห์)	597 (38.0)	295 (36.2)	302 (40.0)	94 (37.8)	106 (32.3)	138 (41.7)	117 (34.9)	142 (43.3)
- วันละ 1-2 มื้อ	572 (36.4)	301 (36.9)	271 (35.9)	87 (34.9)	125 (38.1)	103 (31.1)	112 (33.4)	145 (44.2)
- ทุกมื้อ	171 (10.9)	106 (13.0)	65 (8.6)	33 (13.3)	45 (13.7)	47 (14.2)	23 (6.9)	23 (7.0)
4. ปลา								
- ไม่ได้กินเลย	34 (2.2)	16 (2.0)	18 (2.4)	3 (1.2)	16 (4.9)	5 (1.5)	6 (1.8)	4 (1.2)
- น้อยกว่าสัปดาห์ละ 2 ครั้ง	185 (11.8)	100 (12.3)	85 (11.3)	31 (12.4)	44 (13.4)	43 (13.1)	48 (14.3)	19 (5.8)

ชนิดอาหาร	รวมทั้งประเทศ			กทม.	ภาค กลาง	ภาค เหนือ	ภาค อีสาน	ภาคใต้
	รวม	ใน เขต	นอก เขต	รวม	รวม	รวม	รวม	รวม
- บางวัน (3-5 วันต่อสัปดาห์)	667 (42.5)	376 (46.1)	291 (38.6)	131 (52.6)	138 (42.1)	130 (39.5)	118 (35.2)	150 (45.7)
- วันละ 1-2 มื้อ	470 (30.0)	238 (29.2)	232 (30.8)	72 (28.9)	85 (25.9)	90 (27.4)	110 (32.8)	113 (34.5)
- ทุกมื้อ	213 (13.6)	85 (10.4)	128 (17.0)	12 (4.8)	45 (13.7)	61 (18.5)	53 (15.8)	42 (12.8)
5. เนื้อสัตว์								
- ไม่ได้กินเลย	45 (2.9)	28 (3.4)	17 (2.3)	9 (3.6)	11 (3.4)	11 (3.3)	7 (2.1)	7 (2.1)
- น้อยกว่าสัปดาห์ละ 2 ครั้ง	115 (7.3)	62 (7.6)	53 (7.0)	16 (6.4)	20 (6.1)	24 (7.3)	36 (10.8)	19 (5.8)
- บางวัน (3-5 วันต่อสัปดาห์)	528 (33.7)	229 (28.1)	299 (39.7)	80 (32.1)	81 (24.7)	86 (26.1)	140 (42.0)	141 (43.0)
- วันละ 1-2 มื้อ	556 (35.5)	314 (38.6)	242 (32.1)	105 (42.2)	98 (29.9)	117 (35.5)	119 (35.7)	117 (35.7)
- ทุกมื้อ	324 (20.7)	181 (22.2)	143 (19.0)	39 (15.7)	118 (36.0)	92 (27.9)	31 (9.3)	44 (13.4)
6. เต้าหู้ นมถั่วเหลือง ธัญพืช								
- ไม่ได้กินเลย	408 (26.0)	199 (24.4)	209 (27.7)	54 (21.7)	87 (26.5)	77 (23.3)	107 (31.9)	83 (25.3)
- น้อยกว่าสัปดาห์ละ 2 ครั้ง	374 (23.8)	182 (22.3)	192 (25.4)	61 (24.5)	80 (24.4)	87 (26.3)	72 (21.5)	74 (22.6)
- บางวัน (3-5 วันต่อสัปดาห์)	416 (26.5)	237 (29.0)	179 (23.7)	85 (34.1)	77 (23.5)	91 (27.5)	47 (14.0)	116 (35.4)
- วันละ 1-2 มื้อ	283 (18.0)	148 (18.1)	135 (17.9)	41 (16.5)	51 (15.5)	47 (14.2)	96 (28.7)	48 (14.6)
- ทุกมื้อ	90 (5.7)	50 (6.1)	40 (5.3)	8 (3.2)	33 (10.1)	29 (8.8)	13 (3.9)	7 (2.1)
7. ลูกอม								
- ไม่ได้กินเลย	438 (27.9)	225 (27.6)	213 (28.2)	62 (25.0)	90 (27.4)	103 (31.1)	93 (27.8)	90 (27.4)

ชนิดอาหาร	รวมทั้งประเทศ			กทม.	ภาค กลาง	ภาค เหนือ	ภาค อีสาน	ภาคใต้
	รวม	ใน เขต	นอก เขต	รวม	รวม	รวม	รวม	รวม
- น้อยกว่าสัปดาห์ละ 2 ครั้ง	469 (29.9)	248 (30.4)	221 (29.3)	79 (31.9)	90 (27.4)	96 (29.0)	104 (31.0)	100 (30.5)
- บางวัน (3-5 วันต่อสัปดาห์)	352 (22.4)	163 (20.0)	189 (25.0)	55 (22.2)	82 (25.0)	69 (20.8)	60 (17.9)	86 (26.2)
- วันละ 1-2 มื้อ	253 (16.1)	150 (18.4)	103 (13.6)	46 (18.5)	46 (14.0)	43 (13.0)	72 (21.5)	46 (14.0)
- ทุกมื้อ	58 (3.7)	29 (3.6)	29 (3.8)	6 (2.4)	20 (6.1)	20 (6.0)	6 (1.8)	6 (1.8)
8. น้ำอัดลม								
- ไม่ได้กินเลย	701 (44.6)	312 (38.3)	389 (51.5)	69 (27.7)	121 (37.0)	171 (51.7)	166 (49.6)	174 (53.0)
- น้อยกว่าสัปดาห์ละ 2 ครั้ง	499 (31.8)	265 (32.5)	234 (31.0)	77 (30.9)	95 (29.1)	100 (30.2)	133 (39.7)	94 (28.7)
- บางวัน (3-5 วันต่อสัปดาห์)	237 (15.1)	138 (16.9)	99 (13.1)	55 (22.1)	65 (19.9)	47 (14.2)	23 (6.9)	47 (14.3)
- วันละ 1-2 มื้อ	115 (7.3)	89 (10.9)	26 (3.4)	45 (18.1)	40 (12.2)	8 (2.4)	10 (3.0)	12 (3.7)
- ทุกมื้อ	18 (1.1)	11 (1.3)	7 (0.9)	3 (1.2)	6 (1.8)	5 (1.5)	3 (0.9)	1 (0.3)
9. ขนมถุง								
- ไม่ได้กินเลย	160 (10.2)	109 (13.4)	51 (6.8)	35 (14.1)	35 (10.7)	36 (10.9)	17 (5.1)	37 (11.3)
- น้อยกว่าสัปดาห์ละ 2 ครั้ง	271 (17.3)	165 (20.3)	106 (14.1)	56 (22.6)	53 (16.2)	61 (18.5)	28 (8.4)	73 (22.3)
- บางวัน (3-5 วันต่อสัปดาห์)	455 (29.0)	231 (28.4)	224 (29.7)	78 (31.5)	83 (25.4)	95 (28.9)	91 (27.2)	108 (32.9)
- วันละ 1-2 มื้อ	562 (35.9)	263 (32.3)	299 (39.7)	71 (28.6)	114 (34.9)	106 (32.2)	166 (49.6)	105 (32.0)
- ทุกมื้อ	119 (7.6)	46 (5.7)	73 (9.7)	8 (3.2)	42 (12.8)	31 (9.4)	33 (9.9)	5 (1.5)

ตารางที่ 4.2 จำนวนและร้อยละของความถี่ในการกินอาหารของเด็กอายุ 3-6 ปี ในภาพรวมทั้งประเทศ จำแนกตามภาคและเขตการปกครอง

ชนิดอาหาร	รวมทั้งประเทศ			กทม.	ภาค กลาง	ภาค เหนือ	ภาค อีสาน	ภาค ใต้
	รวม	ในเขต	นอกเขต	รวม	รวม	รวม	รวม	รวม
1. ข้าว								
- ไม่ได้กินเลย	1 (0.1)	1 (0.1)	-	1 (0.4)	-	-	-	-
- น้อยกว่าสัปดาห์ละ 2 ครั้ง	1 (0.1)	1 (0.1)	-	1 (0.4)	-	-	-	-
- บางวัน (3-5 วันต่อสัปดาห์)	26 (1.6)	15 (1.8)	11 (1.4)	11 (4.4)	3 (0.9)	1 (0.3)	5 (1.5)	6 (1.8)
- วันละ 1-2 มื้อ	330 (20.8)	198 (24.1)	132 (17.3)	65 (26.0)	72 (21.6)	50 (15.0)	55 (16.5)	88 (26.3)
- ทุกมื้อ	1227 (77.4)	608 (73.9)	619 (81.2)	172 (68.8)	258 (77.5)	282 (84.7)	274 (82.0)	241 (71.9)
2. ผัก								
- ไม่ได้กินเลย	130 (8.2)	79 (9.6)	51 (6.7)	37 (14.8)	31 (9.3)	10 (3.0)	22 (6.6)	30 (9.0)
- น้อยกว่าสัปดาห์ละ 2 ครั้ง	190 (12.0)	112 (13.6)	78 (10.2)	43 (17.2)	44 (13.2)	28 (8.4)	48 (14.4)	27 (8.1)
- บางวัน (3-5 วันต่อสัปดาห์)	447 (28.2)	224 (27.2)	223 (29.3)	69 (27.6)	90 (27.0)	80 (24.0)	125 (37.4)	83 (24.8)
- วันละ 1-2 มื้อ	487 (30.7)	235 (28.6)	252 (33.1)	55 (22.0)	94 (28.2)	122 (36.6)	97 (29.0)	119 (35.5)
- ทุกมื้อ	331 (20.9)	173 (21.0)	158 (20.7)	46 (18.4)	74 (22.2)	93 (27.9)	42 (12.6)	76 (22.7)
3. ผลไม้								
- ไม่ได้กินเลย	28 (1.8)	20 (2.4)	8 (1.0)	9 (3.6)	9 (2.7)	5 (1.5)	4 (1.2)	1 (0.3)
- น้อยกว่าสัปดาห์ละ 2 ครั้ง	190 (12.0)	101 (12.3)	89 (11.7)	35 (14.0)	46 (13.8)	39 (11.7)	43 (12.9)	27 (8.1)
- บางวัน (3-5 วันต่อสัปดาห์)	679 (42.9)	332 (40.4)	347 (45.5)	95 (38.0)	141 (42.3)	144 (43.4)	152 (45.5)	147 (43.9)

ชนิดอาหาร	รวมทั้งประเทศ			กทม.	ภาค กลาง	ภาค เหนือ	ภาค อีสาน	ภาค ใต้
	รวม	ในเขต	นอกเขต	รวม	รวม	รวม	รวม	รวม
- วันละ 1-2 มื้อ	526 (33.2)	284 (34.5)	242 (31.8)	82 (32.8)	95 (28.5)	95 (28.6)	122 (36.5)	132 (39.4)
- ทุกมื้อ	161 (10.2)	85 (10.3)	76 (10.0)	29 (11.6)	42 (12.6)	49 (14.8)	13 (3.9)	28 (8.4)
4. ปลา								
- ไม่ได้กินเลย	24 (1.5)	15 (1.8)	9 (1.2)	5 (2.0)	7 (2.1)	5 (1.5)	2 (0.6)	5 (1.5)
- น้อยกว่าสัปดาห์ละ 2 ครั้ง	173 (10.9)	90 (11.0)	83 (10.9)	35 (14.1)	47 (14.1)	37 (11.1)	35 (10.5)	19 (5.7)
- บางวัน (3-5 วันต่อสัปดาห์)	651 (41.1)	346 (42.1)	305 (40.0)	101 (40.6)	149 (44.7)	136 (40.8)	132 (39.6)	133 (39.7)
- วันละ 1-2 มื้อ	537 (33.9)	267 (32.5)	270 (35.4)	81 (32.5)	88 (26.4)	98 (29.4)	133 (39.9)	137 (40.9)
- ทุกมื้อ	198 (12.5)	103 (12.5)	95 (12.5)	27 (10.8)	42 (12.6)	57 (17.1)	31 (9.3)	41 (12.2)
5. เนื้อสัตว์								
- ไม่ได้กินเลย	27 (1.7)	20 (2.4)	7 (0.9)	7 (2.8)	4 (1.2)	9 (2.7)	1 (0.3)	6 (1.8)
- น้อยกว่าสัปดาห์ละ 2 ครั้ง	146 (9.2)	66 (8.0)	80 (10.5)	20 (8.0)	37 (11.1)	21 (6.3)	46 (13.8)	22 (6.6)
- บางวัน (3-5 วันต่อสัปดาห์)	492 (31.1)	231 (28.1)	261 (34.3)	65 (26.0)	82 (24.6)	82 (24.7)	121 (36.2)	142 (42.4)
- วันละ 1-2 มื้อ	570 (36.0)	305 (37.1)	265 (34.8)	106 (42.4)	95 (28.5)	127 (38.3)	110 (32.9)	132 (39.4)
- ทุกมื้อ	349 (22.0)	200 (24.3)	149 (19.6)	52 (20.8)	93 (28.0)	93 (28.0)	56 (16.8)	33 (9.9)
6. เต้าหู้ นมถั่วเหลือง ธัญพืช								
- ไม่ได้กินเลย	309 (19.5)	161 (19.6)	148 (19.4)	56 (22.4)	63 (18.9)	62 (18.7)	58 (17.4)	70 (20.9)
- น้อยกว่าสัปดาห์ละ 2 ครั้ง	418 (26.4)	203 (24.7)	215 (28.3)	55 (22.0)	91 (27.3)	88 (26.5)	99 (29.7)	85 (25.4)

ชนิดอาหาร	รวมทั้งประเทศ			กทม.	ภาค กลาง	ภาค เหนือ	ภาค อีสาน	ภาค ใต้
	รวม	ในเขต	นอกเขต	รวม	รวม	รวม	รวม	รวม
- บางวัน (3-5 วันต่อสัปดาห์)	430 (27.2)	230 (28.0)	200 (26.3)	67 (26.8)	91 (27.3)	92 (27.7)	64 (19.2)	116 (34.6)
- วันละ 1-2 มื้อ	320 (20.2)	165 (20.1)	155 (20.4)	54 (21.6)	60 (18.0)	57 (17.2)	95 (28.5)	54 (16.1)
- ทุกมื้อ	106 (6.7)	63 (7.7)	43 (5.7)	18 (7.2)	28 (8.4)	33 (9.9)	17 (5.1)	10 (3.0)
7. ลูกอม								
- ไม่ได้กินเลย	205 (13.0)	120 (14.6)	85 (11.2)	46 (18.5)	43 (12.9)	55 (16.6)	20 (6.0)	41 (12.2)
- น้อยกว่าสัปดาห์ละ 2 ครั้ง	433 (27.4)	243 (29.6)	190 (25.0)	74 (29.7)	92 (27.6)	101 (30.4)	80 (24.0)	86 (25.7)
- บางวัน (3-5 วันต่อสัปดาห์)	464 (29.3)	215 (26.2)	249 (32.7)	50 (20.1)	103 (30.9)	97 (29.2)	87 (26.0)	127 (37.9)
- วันละ 1-2 มื้อ	374 (23.6)	187 (22.7)	187 (24.6)	64 (25.7)	67 (20.1)	53 (16.0)	114 (34.1)	76 (22.7)
- ทุกมื้อ	107 (6.8)	57 (6.9)	50 (6.6)	15 (6.0)	28 (8.4)	26 (7.8)	33 (9.9)	5 (1.5)
8. น้ำอัดลม								
- ไม่ได้กินเลย	336 (21.2)	139 (16.9)	197 (25.9)	29 (11.6)	61 (18.3)	98 (29.4)	64 (19.2)	84 (25.1)
- น้อยกว่าสัปดาห์ละ 2 ครั้ง	654 (41.3)	337 (40.9)	317 (41.6)	89 (35.6)	118 (35.4)	143 (42.9)	171 (51.2)	133 (39.7)
- บางวัน (3-5 วันต่อสัปดาห์)	380 (24.0)	196 (23.8)	184 (24.1)	66 (26.4)	93 (27.9)	66 (19.8)	65 (19.5)	90 (26.9)
- วันละ 1-2 มื้อ	185 (11.7)	127 (15.4)	58 (7.6)	58 (23.2)	50 (15.0)	19 (5.7)	30 (9.0)	28 (8.4)
- ทุกมื้อ	30 (1.9)	24 (2.9)	6 (0.8)	8 (3.2)	11 (3.3)	7 (2.1)	4 (1.2)	-
9. ขนมถุง								
- ไม่ได้กินเลย	50 (3.2)	34 (4.1)	16 (2.1)	14 (5.6)	11 (3.3)	9 (2.7)	4 (1.2)	12 (3.6)

ชนิดอาหาร	รวมทั้งประเทศ			กทม.	ภาค กลาง	ภาค เหนือ	ภาค อีสาน	ภาค ใต้
	รวม	ในเขต	นอกเขต	รวม	รวม	รวม	รวม	รวม
- น้อยกว่าสัปดาห์ละ 2 ครั้ง	194 (12.3)	123 (15.0)	71 (9.3)	35 (14.1)	36 (10.8)	40 (12.0)	17 (5.1)	66 (19.7)
- บางวัน (3-5 วันต่อสัปดาห์)	422 (26.7)	220 (26.8)	202 (26.5)	77 (30.9)	82 (24.6)	93 (28.0)	43 (12.9)	127 (37.9)
- วันละ 1-2 มื้อ	720 (45.5)	356 (43.4)	364 (47.8)	104 (41.8)	143 (42.9)	141 (42.5)	210 (62.9)	122 (36.4)
- ทุกมื้อ	197 (12.4)	88 (10.7)	109 (14.3)	19 (7.6)	61 (18.3)	49 (14.8)	60 (18.0)	8 (2.4)
10. ฟาสต์ฟู้ด								
- ไม่ได้กินเลย	815 (51.6)	297 (36.3)	518 (68.2)	61 (24.4)	145 (43.5)	206 (62.0)	240 (72.9)	163 (48.8)
- น้อยกว่าสัปดาห์ละ 2 ครั้ง	640 (40.6)	432 (52.7)	208 (27.4)	147 (58.8)	162 (48.6)	99 (29.8)	77 (23.4)	155 (46.4)
- บางวัน (3-5 วันต่อสัปดาห์)	110 (7.0)	84 (10.3)	26 (3.4)	39 (15.6)	22 (6.6)	24 (7.2)	10 (3.0)	15 (4.5)
- วันละ 1-2 มื้อ	10 (0.6)	3 (0.4)	7 (0.9)	1 (0.4)	4 (1.2)	2 (0.6)	2 (0.6)	1 (0.3)
- ทุกมื้อ	3 (0.2)	3 (0.4)	-	2 (0.8)	-	1 (0.3)	-	-

นม ส่วนใหญ่เด็กอายุ 1-<3 ปี (ร้อยละ 96.2) และเด็กอายุ 3-<6 ปี (ร้อยละ 93.8) ยังดื่มนมอยู่ ในเด็กอายุ 1-<3 ปี ส่วนใหญ่จะดื่มนมสด (71.3) และนมเปรี้ยว (70.5) รองลงมาเป็นนมผง (ร้อยละ 64.4) มีเพียง ร้อยละ 17.8 ที่ดื่มนมแม่ นอกเขตมากกว่าในเขต ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่เด็กดื่มนมแม่มากที่สุด เช่นเดียวกัน ในเด็กอายุ 3-<6 ปี ส่วนใหญ่ดื่มนมสด (ร้อยละ 92.6) รองลงมาเป็นนมเปรี้ยว (ร้อยละ 83.8) โดยเด็กเล็กดูได้จากขวดนม เด็กโตดูได้จากกล่องหรือดื่มจากแก้ว (ตารางที่ 4.3, 4.4)

ในส่วนของการเสริมได้ข้อมูลเพิ่มเติมจากการศึกษาเชิงคุณภาพว่า ในกรณีเด็กอายุ 1-<3 ปี ผู้เลี้ยงดูหลักในทุกภาคของประเทศเริ่มให้อาหารเสริมเมื่อเด็กอายุ 4 เดือน อาหารเสริมที่ให้ ได้แก่ ซีเรียลคereal ก๋วยเตี๋ยว ไข่ ข้าวต้ม ข้าวโอ๊ต พักทอง มะละกอ น้ำผลไม้ แอปเปิ้ล แครอท ผู้เลี้ยงดูหลักในเขตกรุงเทพมหานคร เริ่มให้อาหารเสริมเมื่อเด็กอายุ 6 เดือน อาหารที่ให้ไม่ต่างจากที่

กล่าวมา เมื่อเด็กเริ่มโตขึ้นก็จะเริ่มให้เนื้อสัตว์ เช่น หมู ปลา ตับ ทั้งนี้เพื่อให้ลูกสุขภาพดีและแข็งแรง

ในการสอนหรือฝึกลูกในเรื่องการรับประทานอาหาร ร้อยละ 95.5 มีการฝึกลูกกินอาหารเอง สำหรับการสอนส่วนใหญ่เป็นเรื่อง ไม่ทำอาหารตกหล่น (ร้อยละ 84.6) ไม่กินทิ้งกินขว้าง/กินเหลือ (ร้อยละ 78.3) และไม่ให้เลือกอาหาร (ร้อยละ 69.4) นอกนั้นจะเป็นเรื่องไม่ให้เคี้ยวเสียงดัง ไม่กินมูมมาม ไม่ให้พูดเวลาเคี้ยวอาหาร ไม่หยิบอาหารที่ห่นพื้น ให้กินอาหารเป็นเวลา (ตารางที่ 4.5) นอกจากนี้ยังมีการฝึกให้เด็กจับช้อน ใช้ช้อนตักอาหารกินเอง เมื่อถามถึงสถานที่เฉพาะให้เด็กรับประทานอาหาร ในเด็กเล็ก ร้อยละ 64 ของผู้เลี้ยงดูหลักตอบว่า ไม่มีสถานที่เฉพาะให้เด็กรับประทานอาหาร กินที่ไหนก็ได้ไม่แน่นอน ตามใจลูก ส่วนในเด็กโต ร้อยละ 43.2 มีการจัดที่เฉพาะให้เด็กกินอาหาร

ตารางที่ 4.3 ร้อยละของเด็กที่ดื่มนมจำแนกตามชนิดของนม เด็กอายุ 1-3 ปี

	รวมทั้งประเทศ	เขตการปกครอง		ผู้เลี้ยงดู		ภาค				
		ในเขต	นอกเขต	เด็กชาย	เด็กหญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
ชนิดของนม		P-value < 0.001		NS		P-value < 0.001				
นมแม่	17.8	14.2	21.9	17.3	18.4	13.0	16.4	14.2	24.5	19.9
นมผง	64.4	72.4	55.3	64.7	64.1	77.9	67.2	61.7	50.0	67.9
นมสด	71.3	70.1	72.6	70.6	72.0	68.9	61.0	71.4	76.8	77.9
นมเปรี้ยว	70.5	74.9	65.4	71.2	69.6	77.3	69.2	66.5	63.9	76.6

สถิติ : Chi-square test, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 4.4 ร้อยละของเด็กที่ดื่มนมจำแนกตามชนิดของนม เด็กอายุ 3-6 ปี

	รวมทั้งประเทศ	เขตการปกครอง		ผู้เลี้ยงดู		ภาค				
		ในเขต	นอกเขต	เด็กชาย	เด็กหญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
ชนิดของนม		P-value < 0.001		NS		P-value < 0.001				
นมแม่	1.5	1.5	1.5	1.1	1.9	1.7	1.6	1.6	1.8	0.9
นมผง	24.0	27.8	19.8	23.1	25.0	21.1	27.1	27.1	14.1	28.8
นมสด	92.6	91.3	94.2	92.9	92.4	89.3	89.1	93.3	96.1	95.0
นมเปรี้ยว	83.8	86.9	80.3	83.6	84.0	88.0	84.7	79.7	71.7	94.0

สถิติ : Chi-square test, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 4.5 ร้อยละของผู้เลี้ยงดูหลักเด็กอายุ 1-3 ปี ที่สอนหรือฝึกลูกในการรับประทานอาหาร
จำแนกตามเรื่องที่สอน

	รวมทั้ง ประเทศ	เขตการ ปกครอง		ผู้เลี้ยงดู		ภาค				
		ใน เขต	นอก เขต	เด็ก ชาย	เด็ก หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
ประเด็นที่สอน		P-value=.025		NS		P-value=.001				
1. ไม่ให้เลือกอาหาร	69.4	68.0	70.9	70.3	68.3	59.6	66.1	84.0	61.5	73.2
2. ไม่ทำอาหาร ตกหล่น	84.6	82.6	86.8	85.8	83.3	81.3	85.6	90.3	73.8	90.7
3. ไม่กินทั้งกินช่วง/ กินเหลือ	78.3	74.7	82.0	80.0	76.2	62.4	79.0	92.1	62.2	90.4
4. สอนให้กินอาหาร เอง	95.5	93.3	100.0	94.4	96.8	91.4	100.0	100.0	100.0	83.3
5. ไม่ให้เคี้ยวเสียงดัง	62.5	-	100.0	66.7	50.0	--	100.0	100.0	100.0	25.0
6. ไม่ให้พูดเวลา เคี้ยวอาหาร	40.0	-	100.0	50.0	--	--	--	--	100.0	--
7. ไม่หยิบอาหารที่ หล่นแล้วขึ้นมากิน	50.0	25.0	100.0	50.0	50.0	100.0	--	--	100.0	25.0
8. สอนให้กินอาหาร เป็นเวลา	25.0	25.0	25.0	33.3	--	100.0	--	--	--	--

สถิติ : Chi-square test, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2. การทำความสะอาดของร่างกาย

ผู้เลี้ยงดูหลักส่วนใหญ่มีการตรวจสอบความสะอาดของร่างกายเด็กอายุ 3-6 ปี ทุกสัปดาห์ ซึ่งได้แก่หม (ร้อยละ 77.7) เช่น เหว เล็บ (ร้อยละ 79.9) ขี้เล็บดำ เล็บยาว ผิวหนัง (ร้อยละ 83.2) เช่น คราบขี้โคล รอยเปื้อน ฟัน (ร้อยละ 76.3) เช่น เศษอาหาร รอยฟันผุ หู (ร้อยละ 75.5) เช่น ตรวจคราบขี้โคลหลังหู และใบหู

3. การดูแลเมื่อเจ็บป่วย

เมื่อทราบว่าลูกมีอาการท้องเสียไม่ว่าจะเป็นเด็กอายุ 1-3 ปี หรือ 3-6 ปี สิ่งที่ผู้เลี้ยงดูหลัก ส่วนใหญ่ (ประมาณร้อยละ 50) กระทำเป็นอันดับแรกคือ พาเด็กไปหาหมอทันที รองลงมาจะเป็นการรักษาเอง โดยการให้น้ำ น้ำตาล และเกลือแร่ (ร้อยละ 29.7) ที่เหลือเป็นการซื้อยาจากร้านขายยามาให้ทานเอง หรือรักษาด้วยยาพื้นบ้าน เช่น ใบฝรั่ง น้ำชา ใส่เกลือในข้าวต้ม ชงนมให้จางลง งดของมันๆ เป็นต้น (ตารางที่ 4.6, 4.7)

ในกรณีที่เด็กมีไข้สูง สิ่งที่คุณเลี้ยงดูหลักส่วนใหญ่กระทำเป็นอันดับแรก คือ เช็ดตัวหรือให้ดื่มน้ำมากๆ แล้วพาไปหาหมอทันที ส่วนน้อยที่จะให้ทานยา (ตารางที่ 4.8, 4.9) ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพที่พบว่า เมื่อลูกเจ็บป่วยพ่อแม่และผู้เลี้ยงดูหลักในครอบครัวไทยทุกภาครวมทั้งกรุงเทพมหานคร จะดูแลเด็กด้วยตัวเองก่อน เช่น เช็ดตัวให้เพื่อลดไข้และให้กินยาลดไข้ พ่อแม่ส่วนใหญ่จะตอบตรงกันว่าลูกในวัยนี้ส่วนมากก็เป็นไข้ตัวร้อน ดังนั้นเมื่อดูแลด้วยตัวเองไประยะหนึ่งแล้วไม่หายหรือเป็นมากแล้วจึงจะพาไปหาหมอ ซึ่งแล้วแต่จะใกล้และสะดวกที่ไหนมีทั้งที่คลินิกและโรงพยาบาล

จะเห็นได้ว่าโดยส่วนใหญ่แล้ว พ่อแม่จะดูแลลูกด้วยตนเองก่อน การคิดถึงหมอนั้นจะไปเมื่อเด็กไม่สบายมากแล้ว ซึ่งก็เข้ากับแนวทางในการดูแลสุขภาพที่ต้องเฝ้าระวังและดูแลตัวเองก่อนถึงจะไปปรึกษาหมอหรือบุคลากรสาธารณสุข

"ไม่สบายจะเช็ดตัวลดไข้ ให้ลูกนอน ถ้ามีอาการมาก ไข้มีเสลด ก็จะไปหาหมอที่คลินิก เพราะสะดวกใกล้บ้าน ถ้าไปคลินิกยังไม่หายก็จะพาไปโรงพยาบาล" (แม่ภาคเหนือ อายุ 30 ปี ลูก 1 คน)

"เอาน้ำเช็ดตัวให้ก่อน และเอายาลดไข้ที่ซื้อมาจาก อสม. ให้กิน ถ้าไม่ดีขึ้นก็จะพาไปหาหมอที่โรงพยาบาล" (แม่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อายุ 27 ปี ลูก 2 คน)

"เช็ดตัว ให้กินยาเขียว ไปซื้อพาราเซตล 10 บาทให้กิน แต่ส่วนมากพาไปโรงพยาบาลมากกว่า เพราะไม่เสียเบี้ย" (แม่ภาคใต้ อายุ 36 ปี หลาน 2 คน)

ตารางที่ 4.6 ร้อยละของกิจกรรมที่ผู้เลี้ยงดูหลักกระทำเป็นอันดับแรกเมื่อพบว่าเด็กมีอาการท้องเสีย เด็กอายุ 1-3 ปี

	รวมทั้งประเทศ	เขตการปกครอง		ผู้เลี้ยงดู		ภาค				
		ในเขต	นอกเขต	เด็กชาย	เด็กหญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
กิจกรรม		P-value <0.001		NS		P-value <0.001				
-รักษาตนเองโดยให้น้ำ น้ำตาล และเกลือแร่	29.7	31.7	27.4	31.3	27.7	32.1	32.3	29.0	33.7	21.6
-พาไปหาหมอทันที	50.9	45.5	56.7	49.9	51.9	40.6	50.3	53.8	50.1	57.0
-ซื้อยาให้ลูกกินเอง	8.7	9.6	7.2	8.2	8.7	11.2	7.3	9.7	7.2	8.8

	รวมทั้งประเทศ	เขตการปกครอง		ผู้เลี้ยงดู		ภาค				
		ในเขต	นอกเขต	เด็กชาย	เด็กหญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
กิจกรรม		P-value <0.001		NS		P-value <0.001				
-รักษาตนเองโดยยาพื้นบ้าน, สมุนไพร	1.8	2.2	1.3	1.9	1.6	3.2	1.2	0.3	1.8	2.7
-รักษาตนเองโดยปรับเรื่องอาหาร เช่น ข้าวต้มใสเกลือ	0.8	1.2	1.5	1.1	1.6	2.4	2.1	0.3	1.2	0.9

สถิติ : Chi-square test, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 4.7 ร้อยละของกิจกรรมที่ผู้เลี้ยงดูหลักกระทำเป็นอันดับแรกเมื่อพบว่าเด็กมีอาการท้องเสีย เด็กอายุ 3-<6 ปี

	รวมทั้งประเทศ	เขตการปกครอง		ผู้เลี้ยงดู		ภาค				
		ในเขต	นอกเขต	เด็กชาย	เด็กหญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
กิจกรรม		P-value <0.001		NS		P-value <0.001				
- รักษาตนเอง โดยให้น้ำ น้ำตาล และเกลือแร่	29.7	29.4	29.9	28.0	31.4	34.1	30.6	29.1	32.0	23.6
- พาไปหาหมอทันที	50.3	44.6	56.4	51.9	48.7	39.0	49.8	54.7	50.0	55.2
- ซื้อยาให้ลูกกินเอง	13.4	16.5	10.1	14.2	12.7	18.5	14.1	10.5	12.3	13.1
- รักษาตนเอง โดยยาพื้นบ้าน, สมุนไพร	1.5	1.8	1.0	1.5	1.4	2.4	0.9	0.3	--	0.6
- รักษาตนเอง โดยปรับเรื่องอาหารเช่น ข้าวต้มใสเกลือ	0.5	0.5	0.5	0.4	0.6	0.8	1.2	--	0.6	--

สถิติ : Chi-square test, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 4.8 ร้อยละของกิจกรรมที่ผู้เลี้ยงดูหลักกระทำเป็นอันดับแรกเมื่อพบว่าเด็กมีไข้สูง
เด็กอายุ 1-3 ปี

	รวมทั้งประเทศ	เขตการปกครอง		ผู้เลี้ยงดู		ภาค				
		ในเขต	นอกเขต	เด็กชาย	เด็กหญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
กิจกรรม		NS		NS		P-value < 0.001				
- เช็ดตัวหรือให้ดื่มน้ำมากๆ	70.0	69.4	70.6	69.2	70.9	67.9	72.0	65.0	80	64.3
- พาไปหาหมอทันที	21.3	21.7	20.9	20.9	21.2	21.7	18.0	26.9	13.1	27.1
- ซื้อยาลดไข้ให้กินเอง	7.1	7.5	6.6	8.3	5.6	8.8	8.8	6.9	5.7	5.5
- ให้กินยาลดไข้ที่ได้จากโรงพยาบาล	1.2	1.0	1.5	1.2	1.2	1.2	0.9	0.6	0.6	2.7

สถิติ : Chi-square test, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 4.9 ร้อยละของกิจกรรมที่ผู้เลี้ยงดูหลักกระทำเป็นอันดับแรกเมื่อพบว่าเด็กมีไข้สูง
เด็กอายุ 3-6 ปี

	รวมทั้งประเทศ	เขตการปกครอง		ผู้เลี้ยงดู		ภาค				
		ในเขต	นอกเขต	เด็กชาย	เด็กหญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
กิจกรรม		NS		NS		P-value < 0.001				
- เช็ดตัวหรือให้ดื่มน้ำมากๆ	65.8	60.8	71.3	64.7	67.0	57.0	70.0	65.5	72.2	62.4
- พาไปหาหมอทันที	23.4	25.2	21.4	25.1	21.7	21.3	19.8	26.1	21.3	27.8
- ซื้อยาลดไข้ให้กินเอง	9.2	11.9	6.3	8.9	9.6	20.1	7.8	7.8	5.7	7.5
- ให้กินยาลดไข้ที่ได้จากโรงพยาบาล	0.7	0.7	0.7	0.9	0.5	0.4	1.2	--	--	1.8

สถิติ : Chi-square test, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

4. การป้องกันอุบัติเหตุ

ในส่วนของอุบัติเหตุที่อาจเกิดจากรถยนต์ พบว่าส่วนใหญ่ ร้อยละ 85 ของเด็กวัยนี้เคยนั่งรถยนต์แต่ไม่เคยรัดเข็มขัดนิรภัยให้ลูก เช่นเดียวกันที่พบว่า มากกว่า ร้อยละ 90 ของเด็กเคยนั่งรถจักรยานยนต์ แต่มากกว่า ร้อยละ 80 ของผู้เลี้ยงดูหลักไม่เคยใส่หมวกนิรภัยให้ลูก

การป้องกันอุบัติเหตุที่เกิดจากการข้ามถนนและขณะเล่น ส่วนใหญ่มากกว่า ร้อยละ 80 ของผู้เลี้ยงดูหลัก จะอุ้มหรือจูงลูกข้ามถนนทุกครั้ง และคอยระวังความปลอดภัยให้ทุกครั้งในขณะที่ลูกเล่นเครื่องเล่นในสนาม

นอกจากนี้ข้อมูลเชิงคุณภาพชี้ให้เห็นเพิ่มเติมถึงวิธีการป้องกันอุบัติเหตุให้กับเด็กด้วยการไม่ให้เด็กวิ่งเล่นนอกบ้านหรือริมถนนเพราะกลัวรถชน ดูแลไม่ให้เล่นของมีคม ไม่ให้เล่นที่สูง ไม่ให้เล่นปลั๊กไฟและเครื่องใช้ไฟฟ้า และระวังลูกไม่ให้เล่นใกล้แม่น้ำเพราะกลัวลูกจมน้ำ คอยดูแลเด็กไม่ให้วิ่งหกล้ม โดยผู้เลี้ยงดูหลักจะดูแลเด็กอย่างใกล้ชิดขณะเล่น

5. การเลี้ยงดูด้านการนอน

การดูแลเรื่องการนอนของเด็ก ส่วนใหญ่เด็กถูกจัดให้นอนห้องเดียวกันกับพ่อแม่ โดย ร้อยละ 90.3 เด็กอายุ 1-<3 ปี จะถูกจัดให้นอนเตียงเดียวกับพ่อ/แม่ หรือผู้เลี้ยงดูหลัก พบได้ในลักษณะเดียวกันในเด็กอายุ 3-<6 ปี (ร้อยละ 83.3) รองลงมาจะเป็นการให้เด็กนอนห้องเดียวกันกับพ่อแม่ แต่แยกที่นอนกัน ในเด็กโตจะให้นอนห้องเดียวกับพี่ น้อง หรือญาติ ส่วนช่วงเวลาในการนอนได้จากข้อมูลเชิงคุณภาพที่พบว่าเด็กนอนวันละประมาณ 8-10 ชั่วโมง โดยส่วนใหญ่ให้เด็กนอนกลางคืนในช่วง 20.00-21.00 น. หักค่าที่สุดคือ 19.00 น. และตื่นที่สุดคือ 22.00 น. และเด็กจะตื่นนอนในช่วง 6.00-7.00 น. ส่วนในตอนกลางวันเด็กจะนอนในช่วงเช้าหรือบ่ายแล้วแต่ บางครั้งก็นอนทั้ง 2 ช่วง

ในเด็กกลุ่มเล็ก ก่อนลูกหลับ ร้อยละ 52.9 มีการกระทำกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ลูกหลับโดยกิจกรรมที่กระทำมีความหลากหลาย เช่น ให้ดูดนตรีหรือนมแม่หรือหัวนม (ร้อยละ 65.6) โอบอุ้ม ลูบหลัง สัมผัสจนหลับ (ร้อยละ 54.1) ให้กอดผ้า/ของเล่น/หมอนข้าง (ร้อยละ 48.9) เปิดทีวีให้ดูจนหลับ (ร้อยละ 39.7) เปิดเพลง/ดนตรีให้ฟัง (ร้อยละ 37) ส่วนมากเป็นเพลงร้อง (ร้อยละ 92.2) และร้องเพลงกล่อม/เล่านิทาน (ร้อยละ 31.3) โดยเพลงที่ร้องส่วนใหญ่เป็นเพลงพื้นบ้าน หรือเพลงกล่อมเด็ก (ร้อยละ 54.7) เป็นต้น ส่วนในเด็กโต ร้อยละ 73.6 จะปล่อยให้เด็กหลับเอง หรือหลอกว่าจะพาไปเที่ยว (ร้อยละ 67) มีเพียง ร้อยละ 24 ที่สวดมนต์กล่อมให้นอน

6. การเลี้ยงดูด้านการขับถ่าย

ร้อยละ 75.8 ของเด็กอายุ 1-<3 ปี ได้รับการฝึกการถ่ายอุจจาระ โดยกำหนดเวลาการถ่ายอุจจาระที่แน่นอนเป็นประจำ (ร้อยละ 44.2) และให้ถ่ายในห้องน้ำหรือกระโถน (ร้อยละ 87.2) ข้อมูลเชิงคุณภาพชี้ให้เห็นว่าในกรณีเด็กที่ 3 ปีขึ้นไป จะฝึกให้ถ่ายเป็นที่ เป็นทางมากกว่าให้ตรงเวลา รวมทั้งสอนให้เด็กบอกเมื่อจะขับถ่าย เหตุผลที่ผู้เลี้ยงดูหลักสอนเรื่องนี้ก็เพื่อความสะอาด ต้องการให้เด็กช่วยเหลือตัวเองได้ไม่เป็นภาระของคนอื่น ไม่ต้องการให้เลอะเทอะ สามารถถ่ายในที่ๆ

เหมาะสมได้เพื่อเด็กจะได้ติดเป็นนิสัยและทำตลอดไป ในกรณีที่เด็กมีผู้เลี้ยงดูหลักส่วนน้อยที่ยังไม่ได้สอนลูกเรื่องนี้เพราะเห็นว่าลูกยังเด็ก

"บอกให้ลูกถ่ายเป็นที่ เป็นทาง เวลาถ่ายให้เข้าห้องน้ำจะไม่น่าเกลียด" (แม่ภาคตะวันออก เจียงเหนือ อายุ 36 ปี ลูก 2 คน)

"สอนให้ตื่นเข้าให้นั่งห้องน้ำ เวลาปวดฉี่ให้บอกแม่ สอนตั้งแต่พูดได้ว่า ฉี่ อี ให้บอก สอนเพราะจะได้ทำเป็นนิสัย" (แม่ภาคเหนือ อายุ 32 ปี ลูก 1 คน)

การส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา

1. การเตรียมความพร้อมด้านการเรียน

การศึกษามีความสำคัญต่อสมาชิกทุกคนในสังคม และต้องเริ่มตั้งแต่เด็กเล็ก ในเด็กปฐมวัยการเตรียมความพร้อมให้เด็กเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเป็นการฝึกเด็กให้รักการเรียนรู้ เพื่อให้รู้ว่าเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งของเด็กที่ต้องเรียนหนังสือจากการศึกษาครั้งนี้พบว่า ผู้เลี้ยงดูหลักส่วนใหญ่ของเด็กอายุ 3-6 ปี มากกว่า ร้อยละ 90 มีการเตรียมความพร้อมด้านการเรียนของเด็กโดยการสอนให้นับเลข 1-10 (ร้อยละ 94.9) สอนให้อ่าน ก. ไก่ ข. ไข่ (ร้อยละ 94.1) ร้อยละ 79.6 อ่านหนังสือนิทานให้ฟัง มีเพียง ร้อยละ 42.8 ให้เข้าไปอยู่ในสถานเลี้ยงเด็กกลางวัน สอดคล้องกับข้อมูลจากเชิงคุณภาพที่พบว่า

พ่อแม่ในครอบครัวไทยทุกพื้นที่ศึกษา ต่างก็เตรียมความพร้อมให้ลูกก่อนลูกเข้าโรงเรียน เริ่มต้นก็ฝึกให้ลูกช่วยตัวเองได้ในเรื่องต่างๆ เช่น ให้กินข้าว-น้ำด้วยตัวเอง สอนให้ลูกออกไปเรียนหนังสือ บอกให้ลูกรู้ล่วงหน้าว่าต้องไปโรงเรียน แม่บางคนพาลูกไปโรงเรียนก่อนก็มี นอกจากนี้ก็จะหัดลูกให้อ่าน ก. ไก่ ข. ไข่ แม้กระทั่งหัดอ่านภาษาอังกฤษ A B C หัดให้นับเลข สอนให้เชิ้อฟังครู ให้รู้จักเล่นกับเพื่อนไม่ทะเลาะกัน ให้รู้จักแบ่งปันให้เพื่อน รวมทั้งการให้ลูกไปเข้าเรียนอนุบาลของหมู่บ้าน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก แล้วแต่กรณี การเตรียมความพร้อมทั้งหลายเหล่านี้เป็นการให้ลูกรู้ก่อนเรียน ไม่อยากให้ลูกไปเป็นภาระของครู และคนอื่นๆ

แม่ในภาคกลางและกรุงเทพมหานคร นอกจากจะเตรียมลูกเหมือนภาคอื่นๆ ดังกล่าวข้างต้นแล้ว สิ่งที่แตกต่างกันออกไปก็คือ จะสอนให้ลูกรู้จักสีต่างๆ ด้วยการหัดให้ลูกระบายสี และสอนให้รู้จักวันต่างๆ ด้วย

แม่ไทยทุกพื้นที่ศึกษาสอนให้ลูกใส่รองเท้าและถอดเข้าที่เมื่อกลับจากเรียน เพราะต้องการให้ลูกช่วยตัวเองได้ อย่างไรก็ตามประสาเด็กที่ยังเล็กอยู่ก็จะทำตามบ้างไม่ทำตามบ้าง แม่ต้องคอยกำชับให้ทำตาม

"ฝึกให้เขาช่วยเหลือตัวเอง ให้กินข้าว กินน้ำเอง เพราะไปอยู่โรงเรียนแล้วไม่มีคนทำให้" (แม่ภาคเหนือ อายุ 32 ปี ลูก 3 คน)

"สอนให้อ่านหนังสือ ให้นับเลขจะได้เรียนเก่งๆ" (แม่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อายุ 36 ปี ลูก 2 คน)

"ก่อนเข้าโรงเรียนพาไปเที่ยวโรงเรียน ไปดูสถานที่ให้เขาคุ่นเคย" (พ่อภาคใต้ อายุ 39 ปี ลูก 3 คน)

"แม่เขาจะสอนให้ใส่รองเท้าในตอนเช้า ส่วนยายจะบอกให้เก็บในตอนเย็น" (ยายภาคกลาง อายุ 64 ปี หลาน 2 คน)

"สอนนับเลข อ่านหนังสือ รู้จักสี วันต่างๆ เพราะอยากให้รู้อะไรไว้บ้าง ก่อนจะเข้าโรงเรียน" (ย่ากรุงเทพมหานคร อายุ 48 ปี หลาน 2 คน)

2. การส่งเสริมความถนัด

ในเด็กอายุ 1-3 ปี ร้อยละ 49.5 ของพ่อแม่พบว่า ลูกมีความถนัดด้านใดด้านหนึ่งเป็นพิเศษ เกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 46.7) จะไม่ทำอะไรปล่อยให้เด็กฝึกเองที่บ้านในส่วนที่ตนเองมีความถนัด ส่วน ร้อยละ 40.4 จัดหาอุปกรณ์สำหรับฝึกให้โดยไม่ให้เรียนเสริม มีเพียงร้อยละ 8.8 เท่านั้น ให้เด็กเรียนเสริมทักษะที่ถนัด

3. การใช้สื่อในการเลี้ยงดูเด็ก

หนังสือ/สมุดภาพ เทปเพลงเด็ก/เทปเพลงทั่วไป และเทปนิทาน ในกลุ่มเด็กเล็ก ส่วนมากมากกว่า ร้อยละ 80 ของผู้เลี้ยงดูหลัก ไม่ใช้สื่อประเภทเทปเพลงเด็ก/เพลงทั่วไป และเทปนิทานในการเลี้ยงดูเด็ก มากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 54.3) ใช้สื่อหนังสือ/สมุดภาพ ในการเลี้ยงดูเด็ก ในจำนวนนี้ ร้อยละ 15.5 จะฟัง/ดูหนังสือ/สมุดภาพพร้อมเด็ก ซึ่งต่างจากเด็กโตที่มีเพียง ร้อยละ 27.3 ของผู้เลี้ยงดูหลักไม่มีหนังสือ สมุดภาพ สำหรับเด็กให้ลูก ในส่วนที่มี มากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 57.9) จะฟัง/ดู พร้อมกับลูก (ตารางที่ 4.10, 4.11)

ตารางที่ 4.10 ร้อยละของสื่อที่ใช้ในการเลี้ยงดูเด็ก ของเด็กอายุ 1-3 ปี

	รวมทั้งประเทศ	เขตการปกครอง		ผู้เลี้ยงดู		ภาค				
		ในเขต	นอกเขต	เด็กชาย	เด็กหญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
ประเภทของสื่อ		P – value < 0.001		NS		P – value < 0.001				
หนังสือ/สมุดภาพ	54.3	62.0	45.3	54.7	53.9	61.8	57.0	57.7	42.1	54.9
เทปเพลงเด็ก/เพลงทั่วไป	19.4	24.8	13.0	19.9	19.0	26.1	21.1	19.6	12.0	20.2
เทปนิทาน	11.1	14.6	6.6	11.9	10.1	15.6	10.7	11.8	6.3	11.9

สถิติ : Chi-square test, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 4.11 ร้อยละของสื่อที่ใช้ในการเลี้ยงดูเด็ก ของเด็กอายุ 3-6 ปี

	รวมทั้งประเทศ	เขตการปกครอง		ผู้เลี้ยงดู		ภาค				
		ในเขต	นอกเขต	เด็กชาย	เด็กหญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
ประเภทของสื่อ		P– value < 0.001		NS		P– value < 0.001				
หนังสือ/สมุดภาพ	72.7	77.5	67.4	71.8	73.6	77.4	77.4	76.3	59.3	74.3
เทปเพลงเด็ก/เพลงทั่วไป	40.3	46.6	33.5	39.1	41.4	45.2	44.8	37.2	29.4	45.9
เทปนิทาน	18.4	26.2	10.1	16.5	20.3	32.3	17.5	19.3	9.3	17.1

สถิติ : Chi-square test, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

โทรทัศน์ มากกว่า ร้อยละ 95 ของเด็กวัยนี้ มีโทรทัศน์ในบ้าน และมักดูพร้อมลูก โดยเฉลี่ยแล้วในกลุ่มเด็กเล็ก เด็กดูโทรทัศน์เฉลี่ยวันละ 1.7 ชั่วโมง และ 2.3 ชั่วโมงในกลุ่มเด็กโต ส่วนใหญ่ไม่เคยเลือกรายการโทรทัศน์ให้ลูกดู ให้ดูเหมือนพ่อแม่ มีเพียง ร้อยละ 37.7 ในกลุ่มเด็กเล็ก และ ร้อยละ 34.8 ในกลุ่มเด็กโต จะเลือกรายการให้ลูกดู รายการอันดับแรกที่ถูกเลือกให้ลูกดู พบว่า มากกว่า ร้อยละ 50 ของพ่อแม่ จะเลือกรายการการ์ตูนเป็นอันดับแรก รองลงมาเป็นรายการสำหรับเด็ก รายการอันดับสองที่ถูกเลือกมากที่สุดคือ ละคร/ภาพยนตร์ (หนังยาว) รองลงมาเป็นรายการการ์ตูน โดย ร้อยละ 65.4 พ่อแม่เกือบทุกคนจะดูโทรทัศน์ด้วยกันกับลูกเป็นประจำ (ตารางที่ 4.12-4.15)

ตารางที่ 4.12 ร้อยละของรายการโทรทัศน์ที่เลือกให้เด็กดูเป็นอันดับ 1 ของเด็กอายุ 1-3 ปี

	รวมทั้งประเทศ	เขตการปกครอง		ผู้เลี้ยงดู		ภาค				
		ในเขต	นอกเขต	เด็กชาย	เด็กหญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
รายการ		NS		NS		NS				
- ข่าว	2.2	1.6	3.2	2.0	2.5	1.1	1.8	3.6	3.7	0.9
- สารคดีเกี่ยวกับสัตว์	9.0	11.5	5.4	8.5	9.5	7.7	7.2	10.9	10.2	8.7
- สารคดีเรื่องจริง/ข่าว	0.2	--	0.5	0.3	--	--	--	0.9	--	--
- สารคดีการท่องเที่ยว	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
-ละคร/ภาพยนตร์	4.5	3.2	6.3	4.4	4.6	3.3	2.7	6.4	4.6	5.2
- เกมโชว์/ทอล์คโชว์/วาไรตี้	1.3	1.0	1.2	1.4	1.2	--	1.8	0.9	1.9	1.7
- การ์ตูน	54.4	51.2	58.1	56.8	51.5	48.4	51.4	54.5	54.6	61.7
- เพื่อการศึกษา	0.7	1.0	0.5	0.7	0.8	1.1	--	0.9	--	1.7
- กีฬา	0.1	1.3	0.5	0.7	1.2	2.2	0.9	--	1.9	--
- รายการสำหรับเด็ก	17.0	12.2	14.4	15.6	18.7	28.6	22.5	15.5	11.1	9.6
- รายการเพลง	7.7	8.0	7.2	7.1	8.3	6.6	8.1	4.5	10.2	8.7
- อื่นๆ	2.1	1.9	2.3	2.4	1.7	1.1	3.6	1.8	1.9	1.7

สถิติ : Chi-square test, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 4.13 ร้อยละของรายการโทรทัศน์ที่เลือกให้เด็กดูเป็นอันดับ 1 ของเด็กอายุ 3-6 ปี

	รวมทั้งประเทศ	เขตการปกครอง		ผู้เลี้ยงดู		ภาค				
		ในเขต	นอกเขต	เด็กชาย	เด็กหญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
รายการ		NS		P – value =.012		NS				
- ข่าว	2.7	2.2	3.4	4.2	1.1	1.9	3.2	4.3	3.1	0.9
- สารคดีเกี่ยวกับชีวิตสัตว์	6.5	8.2	3.8	9.6	3.4	4.8	11.8	5.1	6.1	5.3
- สารคดีเรื่องจริง/ข่าว	0.2	0.3	--	--	0.4	--	1.1	--	--	--
- สารคดีการท่องเที่ยว	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
- ละคร/ภาพยนตร์	11.2	12.3	9.6	8.8	13.6	17.1	9.7	8.5	11.2	9.7
- เกมโชว์/ทอล์คโชว์/วาไรตี้	1.5	2.2	0.5	1.9	1.1	1.9	1.1	2.6	--	1.8
- การตูน	58.7	56.3	62.5	57.9	59.6	55.2	50.5	62.4	61.2	62.8
- เพื่อการศึกษา	1.0	0.9	1.0	0.8	1.1	--	--	1.7	2.0	0.9
- กีฬา	0.6	--	1.4	--	1.1	--	1.1	--	2.0	--
- รายการสำหรับเด็ก	15.0	15.1	14.9	15.3	14.7	15.2	20.4	13.7	13.3	13.3
- รายการเพลง	2.5	2.2	2.9	1.5	3.4	3.8	1.1	1.7	1.0	4.4
- อื่นๆ	0.2	0.3	--	--	0.4	--	--	--	--	0.9

สถิติ : Chi-square test, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 4.14 ร้อยละของรายการโทรทัศน์ที่เลือกให้เด็กดูเป็นอันดับ 2 ของเด็กอายุ 1-3 ปี

	รวมทั้งประเทศ	เขตการปกครอง		ผู้เลี้ยงดู		ภาค				
		ในเขต	นอกเขต	เด็กชาย	เด็กหญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
รายการ		NS		NS		NS				
- ข่าว	2.3	2.0	2.2	0.7	4.2	2.3	2.7	2.7	1.9	1.8
- สารคดีเกี่ยวกับชีวิตสัตว์	8.8	9.4	7.2	11.3	5.8	12.6	11.8	10.0	4.8	5.3
- สารคดีเรื่องจริง/ข่าว	0.4	0.7	--	0.4	0.4	--	--	--	1.0	0.9
- สารคดีการท่องเที่ยว	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
- ละคร/ภาพยนตร์	20.6	15.3	28.1	21.5	19.6	16.1	18.2	19.1	27.9	21.2
- เกมโชว์/ทอล์กโชว์/วาไรตี้	2.5	2.6	2.3	2.5	2.5	2.3	1.8	3.6	2.9	1.8
- การ์ตูน	19.3	20.2	18.0	20.8	17.5	17.2	23.6	21.8	16.3	16.8
- เพื่อการศึกษา	1.5	2.0	0.9	1.4	1.7	--	2.7	3.6	--	0.9
- กีฬา	0.7	22.5	18.0	18.0	23.8	18.4	20.9	14.5	29.8	19.5
- รายการสำหรับเด็ก	8.2	7.2	9.7	8.1	8.3	10.3	5.5	9.1	4.8	11.5
- รายการเพลง	12.0	12.7	11.1	12.0	12.1	11.5	8.2	15.5	7.7	16.0
- อื่นๆ	3.8	5.5	1.4	3.5	4.2	9.2	4.5	--	2.9	3.5

สถิติ : Chi-square test, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 4.15 ร้อยละของรายการโทรทัศน์ที่เลือกให้เด็กดูเป็นอันดับ 2 ของเด็กอายุ 3-6 ปี

	รวมทั้งประเทศ	เขตการปกครอง		ผู้เลี้ยงดู		ภาค				
		ในเขต	นอกเขต	เด็กชาย	เด็กหญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
รายการ		P-value = 0.019		NS		NS				
- ข่าว	3.8	3.0	4.9	2.7	4.8	1.1	--	8.1	6.0	3.1
- สารคดีเกี่ยวกับชีวิตสัตว์	13.9	14.8	12.6	18.0	10.6	14.6	12.2	19.2	16.7	7.1
- สารคดีเรื่องจริง/ข่าว	0.9	11.1	0.5	0.9	0.9	2.2	1.2	--	--	1.0
- สารคดีการท่องเที่ยว	0.7	1.1	--	0.5	0.9	2.2	--	--	--	1.0
- ละคร/ภาพยนตร์	35.6	30.0	44.0	36.0	35.2	27.0	37.8	27.3	44.0	42.9
- เกมโชว์/ทอล์คโชว์/วาไรตี้	4.6	5.6	3.3	5.4	3.9	5.6	4.9	5.1	4.8	3.1
- การ์ตูน	20.1	22.2	17.0	18.9	21.3	21.3	24.4	20.2	19.0	16.3
- เพื่อการศึกษา	1.8	1.9	1.6	0.9	2.6	4.5	--	2.0	--	2.0
- กีฬา	0.9	--	2.2	1.8	--	--	1.2	1.0	--	2.0
- รายการสำหรับเด็ก	9.1	11.5	5.5	7.2	10.9	12.4	7.3	10.1	4.8	10.2
- รายการเพลง	8.0	8.1	7.7	7.7	8.3	7.9	11.0	7.1	4.8	9.2
- อื่นๆ	0.7	0.7	0.5	--	1.3	1.1	--	--	--	2.0

สถิติ : Chi-square test, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

วิดีโอ วิดีโอเป็นสื่อที่ มากกว่าร้อยละ 60 ของผู้เลี้ยงดูหลักเด็กเล็กจะไม่มีสื่อประเภทนี้ ในส่วนที่มีส่วนใหญจะเป็นการ์ตูน รองลงมาเป็นรายการเด็ก ในเด็กโตจะเป็นสารคดีสัตว์ พ่อแม่ส่วนมาก ดูวิดีโอพร้อมกับลูก โดยมากกว่าครึ่ง จะดูพร้อมกับลูกเป็นประจำ ในเด็กเล็กขณะที่ดูด้วยกัน ร้อยละ 76 สอนลูกเรื่องจริยธรรม ร้อยละ 68 สอนให้เรียกชื่อสัตว์ สิ่งของ ร้อยละ 42.6 สอนเรื่องความรุนแรง และ ร้อยละ 42.4 จะสอนลูกให้แยกแยะภาพที่เห็นกับโลกที่เป็นจริง ส่วนในเด็กโต ร้อยละ 82.8 สอนจริยธรรม ร้อยละ 66.4 สอนให้ลูกแยกแยะภาพที่เห็นกับโลกที่เป็นจริง ร้อยละ 64.8 สอนลูกเรื่องความรุนแรงและ ร้อยละ 60 สอนลูกเรียกชื่อสัตว์ สิ่งของ สถานที่

คอมพิวเตอร์ พ่อแม่ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 93.8) ไม่มีคอมพิวเตอร์ให้ลูกเล่น ในส่วนที่มีโดยทั่วไป เด็กจะใช้คอมพิวเตอร์เพื่อความบันเทิง มีเพียงร้อยละ 15 ของเด็กเล็ก และร้อยละ 45 ของเด็กโตที่ใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการเรียนรู้

ของเล่น ของเล่นสำหรับเด็กอายุ 1-3 ปี ที่ผู้เลี้ยงดูหลักมีให้ลูกเล่น คือ ของที่ให้เด็กออกกำลังกายแขนขา (ร้อยละ 86.2) เช่น ลูกบอล จักรยาน ม้าก้านกล้วย รถเด็กเล่น เป็นต้น ของเล่นที่ให้เด็กหัดใช้นิ้วมือ (ร้อยละ 71) เช่น ดินสอ ปากกา ดินสอสี ดินน้ำมัน ดินเหนียว ตัวต่อพลาสติก เป็นต้น ของเล่นที่ให้เด็กลากจูง (ร้อยละ 67.3) เช่น รถลาก จักรยานสำหรับเด็กเล่น รถนั่งของเด็ก เป็นต้น ของเล่นที่เลียนแบบชีวิตจริง (ร้อยละ 67) เช่น ตุ๊กตา หม้อข้าวหม้อแกง ปืน รถยนต์/รถบรรทุก เป็นต้น ของเล่นที่มีเสียง (ร้อยละ 62.9) เช่น โทรศัพท์ กระป๋อง ตุ๊กตามีเสียงกลอง รถมีเสียง เป็นต้น และของเล่นที่ใช้ฝึกการใช้มือให้สัมพันธ์กับตาให้ลูกเล่น เช่น ดักของใส่ภาชนะ รถของเล่นขนทราย ชุดตัดดิน และชุดเครื่องครัวสำหรับเด็ก เป็นต้น มีเพียง ร้อยละ 28.1 และ ร้อยละ 25.8 ผู้เลี้ยงดูหลักมีของเล่นหยิบวางซ้อนกันได้เช่น บล็อกไม้ ตัวต่อ กล้อง กระป๋อง และของเล่นที่มีสีสันเรื่องสีเช่น ดอกไม้ ผลไม้ ตัวต่อเป็นสี สมุดภาพ ดินสอสี เป็นต้นตามลำดับที่ให้ลูกเล่น

ในส่วนของเด็กอายุ 3-6 ปี ของเล่นส่วนใหญ่เป็นของที่ฝึกการเคลื่อนไหวแขนขา (ร้อยละ 90.2) รองลงมาเป็นของที่ใช้ขีดเขียนหรือวาดรูประบายสี (ร้อยละ 84.4) ถัดมาเป็นของที่ฝึกให้คิดจินตนาการ (ร้อยละ 76.3) ของที่ใช้ฝึกการใช้มือให้สัมพันธ์กับตา (ร้อยละ 52.7) ส่วนประเภทของเล่นที่มีน้อยที่สุด คือ ของเล่นที่ฝึกการเปรียบเทียบ (ร้อยละ 20.8)

การส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคม และจริยธรรม

1. การกล่อมลูก

ข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้เลี้ยงดูหลักถึงการร้องเพลงพื้นบ้านให้เด็กฟัง ปรากฏว่าผู้เลี้ยงดูหลักทุกคนที่เป็นตัวอย่างในภาคเหนือ ตะวันออกเฉียงเหนือ กรุงเทพมหานคร และส่วนใหญ่ไม่ได้ร้องเพลงพื้นบ้านให้เด็กฟังแล้ว เพราะไม่รู้จักเพลงเหล่านั้น ไม่มีเวลา และโดยทั่วไปจะเปิดเพลงจากวิทยุ หรือโทรทัศน์ให้เด็กฟังมากกว่าร้องเอง ซึ่งก็เป็นเพลงตามสมัยนิยมในขณะนั้น อย่างไรก็ตามผู้เลี้ยงดูหลักส่วนใหญ่ในภาคกลางเขตเมือง และส่วนในเขตเมือง และส่วนน้อยในเขตชนบท ยังคงร้องเพลงพื้นบ้านให้เด็กฟัง เพราะต้องการให้ลูกเพลิดเพลินและนอนหลับ เพลงที่ร้องแตกต่างกันออกไป เช่น เพลงจันทร์เจ้าขา เพลงนกเอี้ยงเลี้ยงควายเฒ่า เพลงกาเหว่าไซ้ให้แม่กาฟัก เพลงค่าน้ำนม เนื้อหาเกี่ยวกับการทดแทนบุญคุณแม่ เป็นต้น เพลงเหล่านี้จะเป็นการสอนเด็กไปในตัวแหล่งที่มาของเพลงได้จากคนเฒ่าคนแก่ร้องก็จำมา บางครั้งก็ได้จากคนเลี้ยงเด็ก เวลาที่ร้องมักเป็นตอนเย็นๆ เมื่ออารมณ์ดี บางครั้งก็เป็นกลางวันยามว่าง และร้องตอนที่เด็กจะนอน

“ไม่ได้ร้องเพลงพื้นบ้านหรอก ร้องไม่เป็น” (แม่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อายุ 26 ปี ลูก 1 คน)

“ร้องเพลงเด็ก เพลงที่สนุกสนาน เพราะต้องการให้สนุกสนาน ร่าเริง และเป็นการสอนเขาไปในตัวด้วย” (แม่ภาคกลาง อายุ 25 ปี ลูก 1 คน)

2. การพาเด็กไปสถานที่ต่างๆ

การพาเด็กไปสถานที่ต่างๆ เป็นการอบรมเลี้ยงดู ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม ในการศึกษานี้ได้สอบถามถึงสถานที่ต่างๆ ซึ่งกระจายอยู่ทั้งในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล พบว่าผู้เลี้ยงดูหลักส่วนใหญ่ ร้อยละ 59.3 ของเด็กอายุ 1-<3 ปี และ ร้อยละ 56.8 ของเด็ก อายุ 3-<6 ปี พาลูกไปห้างสรรพสินค้า/ตลาด/ร้านค้า เป็นประจำ รองลงมาเป็นบ้านญาติ คือ ร้อยละ 42.9 ของเด็กอายุ 1-<3 ปี และ ร้อยละ 42.4 ของเด็กอายุ 3-<6 ปี มากกว่าร้อยละ 80 ผู้เลี้ยงดูหลักเด็กอายุ 1-<6 ปี ไม่เคยพาลูกไปพิพิธภัณฑ์ (ร้อยละ 88.7) นอกจากนี้ เด็กอายุ 3-<6 ปี ส่วนใหญ่มากกว่า ร้อยละ 90 ไม่เคยร่วมกิจกรรมเข้าค่ายและทัศนศึกษากับโรงเรียนเลย (ตารางที่ 4.16, 4.17)

ตารางที่ 4.16 ร้อยละของผู้เลี้ยงดูหลัก เด็กอายุ 1-<3 ปี พาเด็กไปนอกสถานที่ จำแนกตามภาคและเขตการปกครอง

	รวมทั้งประเทศ	เขตการปกครอง		ผู้เลี้ยงดู		ภาค				
		ในเขต	นอกเขต	เด็กชาย	เด็กหญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
บ้านญาติ		NS		NS		P-value <0.001				
1) ไม่พาไป	10.9	11.2	10.6	9.9	12.1	10.1	11.0	14.2	13.8	5.5
2) ไปนานๆ ครั้ง	27.3	30.7	23.7	26.4	28.5	35.9	35.5	19.9	24.5	23.2
3) ไปบางครั้ง	18.9	18.2	19.6	18.9	18.8	19.8	20.2	17.8	20.3	16.5
4) ไปประจำ	42.9	39.9	46.1	44.9	40.6	34.3	33.3	48.0	41.8	54.9
สวนสาธารณะ, สวนสัตว์, ไร่นา, ทะเล		P-value <0.001		NS		P-value <0.001				
1) ไม่พาไป	26.2	22.8	29.9	23.8	29.1	17.7	35.4	32.6	27.5	15.9
2) ไปนานๆ ครั้ง	25.5	30.6	20.1	25.4	25.7	39.1	26.5	20.2	18.2	27.1
3) ไปบางครั้ง	26.1	25.4	26.9	27.8	24.2	25.0	25.9	26.0	25.7	27.7
4) ไปประจำ	22.1	21.2	23.0	23.0	21.0	18.1	12.2	21.1	28.7	29.3
ห้างสรรพสินค้า, ตลาด, ร้านค้า		P-value <0.001		NS		P-value <0.001				
1) ไม่พาไป	5.7	3.4	8.2	5.7	5.8	2.8	6.1	9.4	6.6	3.1
2) ไปนานๆ ครั้ง	10.6	9.1	12.2	10.1	11.1	8.5	13.7	8.8	14.0	7.3
3) ไปบางครั้ง	24.4	22.3	26.7	23.6	25.3	16.5	28.4	26.6	26.0	22.6
4) ไปประจำ	59.3	65.2	52.9	60.6	57.8	72.2	51.8	55.3	53.4	67.0

	รวมทั้งประเทศ	เขตการปกครอง		ผู้เลี้ยงดู		ภาค				
		ในเขต	นอกเขต	เด็กชาย	เด็กหญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
พหุภัณฑ์		P-value = 0.003		P-value < 0.001		NS				
1) ไม่พาไป	88.7	86.0	91.5	86.2	91.5	87.9	84.5	91.5	91.9	87.2
2) ไปนานๆ ครั้ง	7.8	10.1	5.4	9.5	5.9	10.1	11.0	6.3	4.5	7.9
3) ไปบางครั้ง	2.7	2.8	2.5	3.7	1.5	1.6	3.7	1.5	2.7	3.7
4) ไปประจำ	0.8	1.1	0.5	0.6	1.1	0.4	0.9	0.6	0.9	1.2
ห้องสมุด		NS		NS		P-value < 0.001				
1) ไม่พาไป	84.9	83.5	86.4	83.4	86.7	89.1	84.1	88.5	87.7	75.8
2) ไปนานๆ ครั้ง	5.9	5.5	6.2	6.7	5.0	4.0	8.2	3.3	4.2	9.2
3) ไปบางครั้ง	6.2	6.5	5.8	6.5	5.8	4.4	5.5	6.3	5.4	8.9
4) ไปประจำ	3.1	4.4	1.6	3.4	2.6	2.4	2.1	1.8	2.7	6.1
วัด,ศาสนสถาน		NS		NS		NS				
1) ไม่พาไป	27.6	38.9	9.1	20.0	44.4	33.3	20.0	9.1	-	66.7
2) ไปนานๆ ครั้ง	6.9	11.1	-	10.0	-	-	-	18.2	-	-
3) ไปบางครั้ง	24.1	22.2	27.3	25.0	22.2	33.3	40.0	9.1	100.0	16.7
4) ไปประจำ	41.4	27.8	63.6	45.0	33.3	33.3	40.0	63.6	-	16.7

สถิติ : Chi-square test, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 4.17 ร้อยละของผู้เลี้ยงดูหลัก เด็กอายุ 3-6 ปี พาเด็กไปนอกสถานที่ จำแนกตามภาค และเขตการปกครอง

	รวมทั้งประเทศ	เขตการปกครอง		ผู้เลี้ยงดู		ภาค				
		ในเขต	นอกเขต	เด็กชาย	เด็กหญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
บ้านญาติ		NS		NS		P-value < 0.001				
1) ไม่พาไป	11.2	12.4	10.0	11.0	11.5	13.3	12.0	10.2	14.1	6.6
2) ไปนานๆ ครั้ง	28.4	30.3	26.4	29.9	27.0	34.5	33.3	21.9	28.7	25.1
3) ไปบางครั้ง	18.0	16.7	19.4	17.2	18.8	18.1	19.8	18.0	19.2	14.9
4) ไปประจำ	42.4	40.6	44.2	41.9	42.8	34.1	34.8	49.2	38.0	53.4
สวนสาธารณะ, สวนสัตว์, ไร่ นา ทะเล		NS		NS		P-value < 0.001				
1) ไม่พาไป	16.3	14.8	17.8	15.4	17.1	14.4	21.6	18.3	16.8	9.9
2) ไปนานๆ ครั้ง	28.6	31.2	25.9	29.2	28.1	35.6	35.7	24.9	19.5	29.3
3) ไปบางครั้ง	27.6	28.7	26.5	26.4	28.8	26.0	24.6	28.5	29.3	29.3
4) ไปประจำ	27.4	25.3	29.8	29.0	25.9	24.0	18.0	28.2	34.4	31.6

	รวมทั้งประเทศ	เขตการปกครอง		ผู้เลี้ยงดู		ภาค				
		ในเขต	นอกเขต	เด็กชาย	เด็กหญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
ห้างสรรพสินค้า, ตลาด, ร้านค้า		P-value < 0.001		NS		P-value < 0.001				
1) ไม่พาไป	3.8	2.2	5.5	3.8	3.8	2.0	3.0	6.0	4.8	2.7
2) ไปนานๆ ครั้ง	13.9	11.4	16.6	15.9	11.9	10.4	20.2	12.1	16.8	9.3
3) ไปบางครั้ง	25.5	24.2	26.8	26.3	24.6	20.8	25.6	27.5	32.9	19.4
4) ไปประจำ	56.8	62.2	51.1	53.9	59.7	66.8	51.2	54.4	45.5	68.7
พิพิธภัณฑ์		P-value < 0.001		NS		P-value < 0.001				
1) ไม่พาไป	81.9	76.5	87.8	82.4	81.4	75.1	78.4	83.2	91.0	80.3
2) ไปนานๆ ครั้ง	14.1	18.7	9.1	14.7	13.5	18.9	18.6	13.5	6.6	14.0
3) ไปบางครั้ง	3.2	3.6	2.8	2.5	3.9	4.4	2.7	2.7	1.5	5.1
4) ไปประจำ	0.8	1.1	0.4	0.4	1.1	1.6	0.3	0.6	0.9	0.6
ห้องสมุด		P-value < 0.001		NS		P-value < 0.001				
1) ไม่พาไป	76.7	71.8	81.9	77.6	75.7	74.8	77.8	78.4	83.8	68.1
2) ไปนานๆ ครั้ง	10.0	11.1	8.9	10.7	9.3	9.6	11.4	9.0	8.7	11.3
3) ไปบางครั้ง	7.6	9.0	6.0	7.2	7.9	7.6	6.6	6.9	6.6	10.1
4) ไปประจำ	5.7	8.1	3.1	4.4	7.1	8.0	4.2	5.7	0.9	10.4
วัด,ศาสนสถาน		NS		NS		NS				
1) ไม่พาไป	29.4	44.4	12.5	30.0	28.6	100.0	-	-	100.0	60.0
2) ไปนานๆ ครั้ง	29.4	22.2	37.5	30.0	28.6	-	57.1	-	-	20.0
3) ไปบางครั้ง	5.9	-	12.5	10.0	-	-	-	33.3	-	-
4) ไปประจำ	35.3	33.3	37.5	30.0	42.9	-	42.9	66.7	-	20.0
ทัศนศึกษากับโรงเรียน		NS		NS		P-value < 0.001				
- ไม่ไปเลย	91.3	89.1	93.6	92.1	90.4	82.9	91.5	92.2	95.2	92.2
- ไปบางครั้ง	2.2	2.7	1.7	1.9	2.5	3.3	1.5	2.1	1.8	2.7
- ไปทุกครั้งที่จัด	6.5	8.1	4.7	6.0	7.0	13.8	7.0	5.7	3.0	5.1
เข้าค่าย		NS		NS		NS				
- ไม่ไปเลย	98.4	98.1	98.7	98.7	98.1	96.2	98.8	99.7	98.5	98.2
- ไปบางครั้ง	0.6	0.7	0.5	0.3	1.0	0.8	1.2	-	0.6	0.6
- ไปทุกครั้งที่จัด	1.0	1.1	0.8	1.0	0.9	2.9	-	0.3	0.9	1.2

สถิติ : Chi-square test, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

3. การแสดงความรัก - ชมเชย - และการทำโทษ

เมื่อถามพ่อแม่เด็กอายุ 1-6 ปี ถึงการตอบสนองต่อการถามของลูก ร้อยละ 63.1 บอกว่าตอบทุกคำถาม ในเด็กอายุ 1-3 ปี เมื่อลูกหกล้มแล้วร้องไห้ ร้อยละ 86.8 ของพ่อแม่จะปลอบโยน พฤติกรรมส่วนใหญ่ของพ่อแม่ที่แสดงออกถึงการรักลูก คือ การสัมผัสทางกาย เช่น โอบ กอด หู้ม พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความพอใจเมื่อลูกทำสิ่งที่ถูกต้องที่ทำบ่อยที่สุด คือ กล่าวชมเชย/ให้รางวัล/ปรบมือ เมื่อถามถึงพฤติกรรมแสดงออกของพ่อแม่ถึงความไม่พอใจ หรือไม่เห็นด้วยเมื่อเห็นลูกทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ร้อยละ 60 ของพ่อแม่เด็กวัยนี้จะใช้วิธี ว่ากล่าว ตักเตือน สั่งสอน ส่วนถ้าลูก (อายุ 1-3 ปี) ถูกขัดใจหรืออายแล้วตีพ่อแม่ พ่อแม่จะทำอย่างไร ร้อยละ 52.2 บอกว่าสอนไม่ให้ทำและจับมือลูกไว้ และถ้าลูกเล่นของเล่นแล้วไม่เก็บของเล่นเข้าที่เดิม พ่อแม่จะทำอย่างไร ส่วนใหญ่พ่อแม่จะเรียกมาเก็บและช่วยเก็บด้วย รองลงมาในเด็กเล็กพ่อแม่เก็บให้เอง ส่วนในเด็กโตจะบังคับให้ไปเก็บเข้าที่เดิมเอง เมื่อถามถึงการจัดการของพ่อแม่ ถ้าลูกมีดินสอใหม่ๆ กลับจากโรงเรียนหรือสถานเลี้ยงเด็ก ร้อยละ 30.5 บอกให้ลูกนำไปคืนเพื่อน ร้อยละ 6.6 จะถามว่าเอามาจากไหน แต่ส่วนใหญ่ ร้อยละ 60.1 ยังเป็นกลุ่มเด็กที่ยังไม่เคยมีเหตุการณ์เช่นนี้ เนื่องจากส่วนหนึ่งร้อยละ 17.9 เป็นเด็กที่ยังไม่ไปโรงเรียนหรือสถานเลี้ยงเด็ก

4. การฝึกความรับผิดชอบตนเอง

ในการทำกิจวัตรประจำวันของเด็กอายุ 3-6 ปี เช่น การอาบน้ำ การแปรงฟัน การสระผม การแต่งตัว การรับประทานอาหาร เป็นต้น ส่วนใหญ่จะให้เด็กทำเอง และแม่เป็นผู้ตรวจสอบ ยกเว้น 2 กิจกรรมที่แม่ส่วนใหญ่จะทำให้ ได้แก่ การอาบน้ำ (ร้อยละ 37.2) และการสระผม (ร้อยละ 55.9) ในเรื่องของการส่งเสริมให้เด็กอายุ 1-3 ปี รับประทานอาหารด้วยตนเองเมื่อเด็กต้องการ ร้อยละ 45 ปลอ่ยให้เด็กรับประทานอาหารด้วยตนเองในบางครั้งเท่านั้น ร้อยละ 41.1 จะปลอ่ยให้ทานอาหารเองได้ตามความต้องการ มีเพียงร้อยละ 13.8 ยังไม่ปลอ่ยให้ลูกทานเอง ซึ่งข้อมูลทางคุณภาพได้สนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณที่พบว่า

แม่ในครอบครัวไทยส่วนใหญ่ฝึกและหัดให้ลูกกินข้าวด้วยตัวเองตั้งแต่ขวบกว่าสองขวบ ฝึกให้ลูกถือช้อนและตักข้าวกินเอง ซึ่งพ่อแม่จะยอมให้ลูกทำหกละเทอะได้ ทั้งนี้เพราะต้องการให้ลูกช่วยตัวเองได้ และเป็นการลดภาระการดูแลของครอบครัวด้วย รวมทั้งเป็นการเตรียมลูกเมื่อต้องไปโรงเรียน ลูกก็จะกินเองได้

ในกลุ่มเด็กอายุ 1-3 ปี แม่บางคนป้อนข้าวให้ลูก เพราะลูกจะห่วนเล่นไม่ยอมกินเอง และแม่กลัวลูกไม่อิ่ม

"ฝึกให้เขากินเองทุกวัน เด็กจะได้ช่วยเหลือตัวเองได้ บางทีเขาก็แย่งจะกินเอง แม่ต้องคอยดูไม่ให้ เลอะเทอะ" (ป้าภาคเหนือ อายุ 36 ปี หลาน 3 คน)

“ลูกจะกินเองเป็นบางครั้ง ถ้าอารมณ์ดี ส่วนใหญ่แม่จะป้อนให้ เพราะถ้าไม่ป้อน เขาก็ไม่กิน ท่องเล่น” (แม่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อายุ 30 ปี ลูก 2 คน)

“กินเองทุกครั้ง เพราะเราต้องทำงาน” (แม่ภาคใต้ อายุ 23 ปี ลูก 1 คน)

“ปล่อยให้กินเอง เพราะอยากให้ช่วยตัวเองได้” (แม่ภาคกลาง อายุ 28 ปี ลูก 1 คน)

“ส่วนมากจะป้อน 2-3 คำ และจะปล่อยให้เขากินเอง เพราะเขาไม่ชอบให้ป้อน จะขอกินเองทุกมื้อ” (ย่ากรุงเทพมหานคร อายุ 41 ปี หลาน 1 คน)

ในเรื่องการสอนให้ลูกแต่งตัวตัวเองนั้น แม่ในครอบครัวไทยส่วนใหญ่ที่มีลูกอายุต่ำกว่า 3 ขวบ ก็มักแต่งตัวให้ลูกเพราะลูกยังเด็กแต่งตัวเองไม่เป็น กรณีที่ลูกอายุ 3-6 ปี แม่ไทยก็สอนให้ลูกแต่งตัวหลังจากอาบน้ำ โดยมีแม่คอยช่วย ซึ่งเป็นการช่วยหยิบเสื้อผ้าที่จะแต่งตัว ให้ลูกแต่งตัวเองในขณะที่แม่จะคอยดูแลความเรียบร้อย เช่นไม่ให้เสื้อกลับตะเข็บ การทาแป้ง หวีผม ก็จะทำให้ลูกทำด้วยตัวเอง การสอนลูกแบบนี้ก็เพราะต้องการให้ลูกช่วยตัวเองได้ ให้มีความรับผิดชอบ และไม่เป็นการแกล้งผู้เลี้ยง

“ช่วยแต่งตัวให้ทุกครั้ง เพราะยังเด็ก ยังแต่งเองไม่เป็น ให้เขาหยิบกางเกงเอง หยิบผ้าเช็ดตัว ลองให้ใส่กางเกงเองเป็นบางครั้ง ผิดบ้าง ถูกบ้าง เขาจะได้ฝึกช่วยเหลือตัวเอง” (แม่ภาคเหนือ อายุ 30 ปี ลูก 1 คน)

“ให้เขาใส่กางเกงเอง สามารถใส่ได้ แต่ไม่ค่อยถูก บางครั้งใส่กลับข้าง เวลาแต่งตัว แม่จะให้เขาฝึกทำเองบ่อยๆ” (แม่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อายุ 26 ปี ลูก 1 คน)

“แต่งเองได้ อาบน้ำเอง ดูแลเรื่องถุงเท้าบ้างเพราะชอบใส่ผิด” (แม่ภาคใต้ อายุ 24 ปี ลูก 2 คน)

“ปล่อยให้แต่งตัวเองบ่อยๆ เพราะต้องการฝึกให้แต่งเอง” (แม่ภาคกลาง อายุ 26 ปี ลูก 2 คน)

“แต่งตัวให้เขาเพราะยังเล็กอยู่ แต่งเองไม่ได้ แต่จะให้เลือกเองว่าอยากใส่ตัวไหน” (แม่กรุงเทพมหานคร อายุ 39 ปี ลูก 1 คน)

นอกจากนี้ยังได้ข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนของความรับผิดชอบเรื่องการทำงานบ้าน ดังนี้

ส่วนเรื่องการสอนลูกให้ช่วยทำงานบ้านนั้น พ่อแม่ไทยส่วนใหญ่สอนให้รู้จักช่วยทำงานบ้านง่ายๆ เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน ล้างจาน พับผ้า กรอกน้ำเข้าตู้เย็น เช็ดหัวเตียง เช็ดรองเท้า แม่ทราบดีว่าลูกยังเล็กก็ไม่ได้หวังว่าลูกต้องทำได้ดี บางครั้งแม่ก็ต้องมาตามทำซ้ำอีก แต่ที่สอนก็เพราะโตขึ้นจะได้ทำเป็น ช่วยแม่ทำงานได้ เป็นการฝึกลูกให้มีความรับผิดชอบ ฝึกนิสัยให้ลูกไม่เกียจคร้าน และแม่บางคนก็ให้เหตุผลว่า เพราะเป็นลูกผู้หญิงต้องทำงานบ้านเป็น

อย่างไรก็ตามแม่ภาคใต้และกรุงเทพมหานครสามในสี่ รวมทั้งแม่ภาคกลางครึ่งหนึ่งที่ยังไม่ได้สอนลูกให้ช่วยงานบ้าน เพราะเห็นว่าลูกยังเล็ก ทำไม่ได้ กลัวเกิดอุบัติเหตุ ก็ให้ลูกดูแม่ทำไปก่อน ให้ค่อยๆ เรียนรู้ไป ไม่ได้มอบหมายงานให้ทำอย่างชัดเจน ก็ให้ช่วยหยิบของเล็กๆ น้อยให้

"สอนให้เขากวาดบ้าน ถูบ้าน ล้างชาม แต่ทำไม่สะอาด" (แม่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อายุ 31 ปี ลูก 2 คน)

"ไม่ได้สอนเลย เพราะไม่ว่างจะสอน" (พ่อภาคใต้ อายุ 39 ปี ลูก 3 คน)

"สอนให้ล้างจาน ใส่น้ำยาล้างจาน และก็ล้างน้ำเปล่า ที่ให้ทำเพราะอยากให้ช่วยเหลือตัวเองได้" (แม่ภาคกลาง อายุ 25 ปี ลูก 1 คน)

5. ด้านจริยธรรม

ในการส่งเสริมพัฒนาการทางด้านจริยธรรม ในเด็กอายุ 1-3 ปี มากกว่าร้อยละ 90 พ่อแม่สอนลูกให้ไหว้ผู้ใหญ่ (ร้อยละ 98) แบ่งปัน (ร้อยละ 93.1) มากกว่าร้อยละ 80 สอนลูกให้ไหว้และกล่าวคำขอบคุณเมื่อได้รับของ (ร้อยละ 89.5) ไม่รังแกสัตว์ (ร้อยละ 84.5) และมากกว่าร้อยละ 60 สอนลูกไม่ให้โทษคนอื่นหรือสิ่งอื่นเมื่อทำผิด (ร้อยละ 66.8) ให้กล่าวคำขอโทษ (ร้อยละ 67.5) และไม่พูดโกหก (ร้อยละ 60.4) เช่นเดียวกันที่ในเด็กอายุ 3-6 ปี ที่พบว่ามากกว่าร้อยละ 80 พ่อแม่จะสอนลูกหมดแล้ว โดยเฉพาะประเด็นของการแบ่งปัน (ร้อยละ 99.1) การไหว้ผู้ใหญ่ (ร้อยละ 98) การไม่รังแกเพื่อนหรือน้อง (ร้อยละ 97.9) ไหว้และกล่าวคำขอบคุณเมื่อได้รับของ (ร้อยละ 97.6) การไม่หยิบของของคนอื่นก่อนได้รับอนุญาต (ร้อยละ 97) และการไม่พูดโกหก (ร้อยละ 95.4) (ตารางที่ 4.18, 4.19)

ตารางที่ 4.18 ร้อยละของการสอนในเรื่องจริยธรรมของผู้เลี้ยงดูหลัก เด็กอายุ 1-3 ปี จำแนกตามภาคและเขตการปกครอง

	รวมทั้ง ประเทศ	เขตการปกครอง		ผู้เลี้ยงดู		ภาค				
		ในเขต	นอก เขต	เด็ก ชาย	เด็ก หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
ประเด็นที่สอน										
1. ไหว้ผู้ใหญ่	98.0	98.7	97.2	97.7	98.2	100.0	97.6	96.7	98.5	97.6
2. ไหว้และกล่าว ขอบคุณเมื่อ ได้รับของ	89.5	90.7	88.2	90.3	88.6	91.6	85.9	89.7	90.1	90.5
3. กล่าวขอโทษ	67.5	69.0	66.0	68.3	66.6	65.9	64.0	72.8	67.5	67.1
4. แบ่งปัน	93.1	93.3	92.8	92.6	93.5	91.6	92.1	90.0	94.9	96.3
5. ไม่รังแกสัตว์	84.5	83.2	85.8	84.6	84.3	81.9	85.4	83.7	85.1	85.7

	รวมทั้ง ประเทศ	เขตการปกครอง		ผู้เลี้ยงดู		ภาค				
		ในเขต	นอก เขต	เด็ก ชาย	เด็ก หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
ประเด็นที่สอน										
6. เมื่อทำผิดไม่ ให้โทษคนอื่น หรือสิ่งอื่น	66.8	62.8*	71.0*	67.4	66.0	54.6*	66.5*	68.6*	66.5*	74.7*
7. ไม่พูดโกหก	60.4	55.7*	65.4*	60.7	60.0	51.6*	59.9*	64.4*	55.7*	68.0*

สถิติ : Chi-square test, * มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 4.19 ร้อยละของการสอนในเรื่องจริยธรรมของผู้เลี้ยงดูหลัก เด็กอายุ 3-<6 ปี จำแนกตามภาคและเขตการปกครอง

	รวมทั้งประเทศ	เขตการปกครอง		ผู้เลี้ยงดู		ภาค				
		ในเขต	นอกเขต	เด็กชาย	เด็กหญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
ประเด็นที่สอน										
1. ให้อภัยผู้ใหญ่	98.0	98.5	97.4	97.9	98.1	99.2*	98.2*	100.0*	96.7*	96.1*
2. ให้อภัยและกล่าวขอบคุณเมื่อได้รับของ	97.6	98.8*	96.3*	97.7	97.5	98.8	97.3	98.5	95.5	98.2
3. กล่าวขอโทษ	93.8	95.4*	92.0*	92.7	94.8	95.2	94.6	95.5	91.3	92.5
4. แบ่งปัน	99.1	98.7	99.5	99.1	99.0	98.4	99.1	99.1	99.4	99.1
5. ไม่รังแกสัตว์	91.9	93.6	90.0	92.4	91.3	92.8	92.8	92.8	91.0	90.1
6. เมื่อทำผิดไม่ให้โทษคนอื่นหรือสิ่งอื่น	90.4	90.6	90.2	90.0	90.8	91.6	92.2	90.1	89.2	89.3
7. ไม่พูดโกหก	95.4	95.1	95.7	95.7	95.1	95.6	94.3	96.7	94.6	95.8
8. ระวังคนแปลกหน้า	89.9	91.5	88.2	87.7*	92.1*	91.2	89.5	92.8	88.0	88.4
9. ไม่หยิบของคนอื่นก่อนได้รับอนุญาต	97.0	96.5	97.5	97.0	97.0	96.0	97.6	96.1	96.7	98.2
10. สอนให้ขยันอดทน	84.1	84.2	84.1	83.8	84.5	85.5	80.5	89.2	81.7	84.2
11. ไม่รังแกเพื่อน/น้อง	97.9	97.7	98.2	97.3	98.5	95.6	98.8	97.6	98.8	98.2

สถิติ : Chi-square test, * มีนัยสำคัญทางสถิติ

ในส่วนที่เกี่ยวกับศาสนา ครึ่งหนึ่งของพ่อแม่พาลูกไปวัด/โบสถ์/มัสยิด นานๆ ครั้ง เช่นเดียวกับการตักบาตร/ทำบุญ ร้อยละ 61.1 ของเด็กอายุ 1-<3 ปี และร้อยละ 42.1 ของเด็กอายุ 3-<6 ปี ไม่เคยสอนลูกให้สวดมนต์ก่อนนอนหรือทำกิจกรรมศาสนา (ตารางที่ 4.20, 4.21)

ตารางที่ 4.20 ร้อยละของการพาเด็กไปร่วมกิจกรรมทางศาสนาของผู้เลี้ยงดูหลัก เด็กอายุ 1-<3 ปี จำแนกตามภาคและเขตการปกครอง

	รวมทั้งประเทศ	เขตการปกครอง		ผู้เลี้ยงดู		ภาค				
		ในเขต	นอกเขต	เด็กชาย	เด็กหญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
พาไปวัด,โบสถ์,มัสยิด		P-value <0.001		NS		P-value <0.001				
1) ไม่เคย	18.8	22.2	15.1	17.2	20.6	24.1	18.6	10.9	28.7	12.8
2) นานๆ ครั้ง	51.3	51.3	51.3	52.2	50.3	50.2	52.1	45.9	45.2	63.1
3) บ่อยครั้ง	29.9	26.5	33.6	30.6	29.0	25.7	29.3	43.2	26.0	24.1
ตักบาตร/ทำบุญ		NS		NS		P-value <0.001				
1) ไม่เคย	25.0	25.1	24.2	24.7	25.3	20.9	24.4	19.0	37.0	22.3
2) นานๆ ครั้ง	46.3	48.3	44.1	45.9	46.7	51.4	45.4	43.5	37.6	54.9
3) บ่อยครั้ง	28.8	26.6	31.1	29.4	28.0	27.7	30.2	37.5	25.4	22.9
สวดมนต์ก่อนนอน		NS		NS		NS				
1) ไม่เคย	61.1	61.0	61.3	61.1	61.2	57.0	57.8	64.6	59.7	66.2
2) นานๆ ครั้ง	20.9	20.5	21.4	20.4	21.5	24.5	25.1	18.1	20.9	16.8
3) บ่อยครั้ง	18.0	18.5	17.4	18.5	17.3	18.5	17.1	17.8	19.4	17.1

สถิติ : Chi-square test, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 4.21 ร้อยละของการพาเด็กไปร่วมกิจกรรมทางศาสนาของผู้เลี้ยงดูหลัก เด็กอายุ 3-<6 ปี จำแนกตามภาคและเขตการปกครอง

	รวมทั้งประเทศ	เขตการปกครอง		ผู้เลี้ยงดู		ภาค				
		ในเขต	นอกเขต	เด็กชาย	เด็กหญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
พาไปวัด,โบสถ์,มัสยิด		P-value < 0.001		NS		P-value < 0.001				
1) ไม่เคย	9.8	13.4	5.9	11.4	8.2	18.5	11.4	5.7	10.5	5.1
2) นานๆ ครั้ง	51.1	51.3	50.8	52.3	49.8	47.8	53.2	43.5	44.0	66.0
3) บ่อยครั้ง	39.1	35.3	43.3	36.3	42.0	33.7	35.4	50.8	45.5	29.0

	รวมทั้งประเทศ	เขตการปกครอง		ผู้เลี้ยงดู		ภาค				
		ในเขต	นอกเขต	เด็กชาย	เด็กหญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
ตัวบิตร/ทำบุญ		NS		NS		P-value < 0.001				
1) ไม่เคย	13.1	13.6	12.5	14.9	11.2	17.3	8.1	11.4	13.8	15.8
2) นานๆ ครั้ง	51.1	52.8	49.3	52.0	50.3	51.0	57.4	44.4	44.6	58.2
3) บ่อยครั้ง	35.8	33.6	38.2	33.1	38.5	31.7	34.5	44.1	41.6	26.0
สวตมมดัก่อนนอน		NS		P-value < 0.001		P-value = 0.003				
1) ไม่เคย	42.1	41.6	42.7	45.4	38.8	38.6	36.3	43.2	40.7	50.7
2) นานๆ ครั้ง	32.6	32.7	32.5	33.4	31.9	36.1	34.2	29.1	37.4	27.2
3) บ่อยครั้ง	25.3	25.7	24.8	21.2	29.3	25.3	29.4	27.6	21.9	22.1

สถิติ : Chi-square test, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ในส่วนของการศึกษาเชิงคุณภาพได้ข้อมูลที่มีลักษณะสนับสนุนการศึกษาเชิงปริมาณดังนี้ การสอนให้รู้จักขอโทษและให้อภัย (เฉพาะเด็ก 3-6 ปี)

แม่ในครอบครัวไทยต่างก็สอนให้ลูกรู้จักขอโทษเมื่อลูกทำผิด แม่จะบอกลูกทุกครั้งให้ขอโทษเมื่อลูกทำผิด เช่น เมื่อลูกแกล้งพี่ แกล้งเพื่อน ทำของแตกเสียหาย การที่แม่สอนก็เพราะกลัวลูกนิสัยไม่ดี กลัวเป็นคนขี้โกง ต้องการให้รู้จักการยอมรับผิด ไม่ต้องการให้ไปโทษคนอื่น อยากให้เป็นคนดี และการให้รู้จักขอโทษก็อยากให้ติดเป็นนิสัยต่อไป รวมทั้งให้แยกแยะถูกผิดได้ด้วย

ส่วนการสอนลูกให้รู้จักให้อภัยเมื่อผู้อื่นทำความผิดก็เช่นกัน แม่ส่วนใหญ่สอนลูกเรื่องนี้ โดยจะบอกว่าเล่นกันก็ต้องกระทบกระทั่งกันบ้าง ต้องรู้จักให้อภัยกัน อย่าโกรธเพื่อนเมื่อเล่นด้วยกันแล้วตีกันหรือทะเลาะกันต่อไปก็ต้องเล่นด้วยกันอีก ให้รู้จักอภัยให้พี่น้อง เพื่อน การสอนลูกเรื่องนี้ก็เพราะอยากให้ลูกมีนิสัยดี เล่นกับคนอื่นได้

อย่างไรก็ตามมีแม่เพียงส่วนน้อยที่ไม่ได้สอนเรื่องนี้ เพราะเห็นว่าลูกยังเด็กไม่ค่อยรู้เรื่อง และแม่บางคนบอกว่ายังไม่เกิดเหตุการณ์เกิดขึ้นให้ต้องสอน

"สอนเขาเพราะอยากให้เขารู้ว่าอะไรถูก อะไรผิด ต่อไปจะได้ไม่ทำอีก" (แม่ภาคเหนือ อายุ 37 ปี ลูก 2 คน)

"บอกว่าให้อภัยกันนะ ไม่ตีกันนะ พี่เค้าไม่ได้ตั้งใจ" (แม่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อายุ 33 ปี ลูก 3 คน)

"สอน ถ้าหากเขาผิดก็ให้ขอโทษ เช่น ทะเลาะกับพี่ชาย หากตัวเองผิดก็ให้ขอโทษ" (แม่ภาคใต้ อายุ 36 ปี ลูก 2 คน)

"ก็สอนว่าบางทีเพื่อนทำอะไรอาจจะไม่ตั้งใจ ให้อภัยเขาไปซะ เพราะไม่อยากให้เขารู้จักเคียดแค้น" (แม่ภาคกลาง อายุ 26 ปี ลูก 2 คน)

ปัจจัยด้านครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดู

เมื่อวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยด้านครอบครัวต่างๆ ตัวพร้อมกันต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็ก อายุ 1-6 ปี โดยใช้ Binary logistic regression และกำหนดการอบรมเลี้ยงดูออกเป็นสองกลุ่ม คือ สนับสนุนมากและสนับสนุนน้อย และในการวิเคราะห์แต่ละ model จะเลือกเฉพาะตัวแปรที่เหมาะสมเท่านั้น โดยพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงของค่า log likelihood statistics ($-2 \log \text{likelihood}$) ถ้าตัวแปรไหนเมื่อใส่เข้าไปแล้ว ทำให้ค่าดังกล่าวแตกต่างจากเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยใช้ Chi-square test จะพิจารณาเก็บตัวแปรนั้นไว้ใน model ผลการวิเคราะห์มีดังนี้

การอบรมเลี้ยงดูด้านร่างกายทั่วไป

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมสุขภาพทั่วไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ การศึกษาแม่ อาชีพแม่ ผู้ที่เลี้ยงดูเด็กเป็นส่วนใหญ่ สถานภาพสมรสของพ่อแม่ ลักษณะครอบครัว จำนวนบุตรในครอบครัว จำนวนคนในบ้านที่อยู่ประจำ และสภาพแวดล้อมในบ้าน โดยแม่ที่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษามีโอกาสที่จะอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมสุขภาพทั่วไปมากกว่าแม่ที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 29 แม่ที่มีอาชีพด้านวิชาชีพหรือวิชาการมีโอกาสที่จะอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมสุขภาพทั่วไปมากกว่าแม่ที่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมหรือคนงาน ร้อยละ 75 ครอบครัวที่ พ่อแม่ไม่ได้เลี้ยงเองเป็นส่วนใหญ่มีโอกาสที่จะมีการอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมสุขภาพทั่วไปน้อยกว่าครอบครัวที่พ่อแม่เป็นผู้เลี้ยงเองเป็นส่วนใหญ่ 1.3 เท่า ครอบครัวที่มีพ่อและแม่ หรือพ่อ หรือแม่และญาติมีโอกาสที่จะอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมสุขภาพทั่วไปมากกว่าครอบครัวที่มีพ่อและแม่หรือ พ่อหรือ แม่เท่านั้น ร้อยละ 2.7 พ่อแม่ที่แยกกันอยู่ และหย่าร้างหรือแยกทางมีโอกาสที่จะมีการอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมสุขภาพทั่วไปน้อยกว่าพ่อแม่ที่อยู่ด้วยกัน 2.0 เท่า และ 1.4 เท่าตามลำดับ ครอบครัวที่บุตรมากขึ้น 1 คน มีโอกาสที่จะมีการอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมสุขภาพทั่วไป น้อยลง 1.1 เท่า และครอบครัวที่มีคนในบ้านที่อยู่ประจำมากขึ้น 1 คน มีโอกาสที่จะมีการอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมสุขภาพทั่วไป น้อยลง 1.1 เท่า และครอบครัวที่มีการจัดสภาพแวดล้อมในระดับต่ำมีโอกาสที่จะอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมสุขภาพทั่วไปน้อยกว่าครอบครัวที่มีการจัดสภาพแวดล้อมในระดับสูง 1.2 เท่า (ตารางที่ 4.22)

ตารางที่ 4.22 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กด้านดูแลสุขภาพทั่วไป เด็กอายุ 1-6 ปี

ปัจจัย	Odds ratios	95% Confidence Interval		P-value
		Lower	Upper	
ผู้ที่เลี้ยงดูเด็กส่วนใหญ่				
- พ่อแม่ไม่ได้เลี้ยง	1.337	1.034	1.728	.027
- พ่อและแม่เลี้ยงเอง	1	-	-	-
ลักษณะครอบครัว				
- พ่อและแม่หรือพ่อหรือแม่+ญาติ	.732	.563	.952	.020
- ไม่มีพ่อหรือแม่อยู่ด้วย	.902	.582	1.398	.643
- พ่อและแม่หรือพ่อหรือแม่	1	-	-	-
สถานภาพสมรส				
- แยกกันอยู่แต่มีความสัมพันธ์กัน	2.046	1.322	3.167	.001
- แยกทาง/หย่าร้าง	1.491	1.029	2.162	.035
- หม้าย/พ่อหรือแม่แต่งงานใหม่/ทั้งพ่อและแม่เสียชีวิต/อื่นๆ	1.186	.604	2.330	.621
- อยู่ด้วยกัน	1	-	-	-
อาชีพพ่อ				
- งานวิชาชีพ	.847	.557	1.288	.438
- บริการ บริหาร ธุรกิจ ค้าขาย	1.151	.925	1.431	.208
- ไม่ได้ปฏิบัติงานเชิงเศรษฐกิจ/ไม่มีงานทำ	1.260	.736	2.157	.399
- เกษตรกร/คนงาน	1	-	-	-
การศึกษาของแม่				
- มัธยมศึกษา	.690	.548	.868	.002
- ปวช./ปวส./ปวท.	.945	.674	1.326	.745
-ปริญญาตรี/สูงกว่าปริญญาตรี	.601	.347	1.039	.068
- ประถมศึกษา/ต่ำกว่าประถมศึกษา/ไม่ได้ศึกษาแล้ว	1	-	-	-
อาชีพแม่				
- งานวิชาชีพ	.258	.088	.757	.014
- บริการ บริหาร ธุรกิจ ค้าขาย	.796	.615	1.032	.085
- ไม่ได้ปฏิบัติงานเชิงเศรษฐกิจ/ไม่มีงานทำ	.898	.700	1.152	.398
- เกษตรกร/คนงาน	1	-	-	-
รายได้	.990	.980	1.001	.072
จำนวนบุตร	1.131	1.016	1.259	.025
จำนวนคนในบ้านที่อยู่ประจำ	1.065	1.005	1.129	.035

ปัจจัย	Odds ratios	95% Confidence Interval		P-value
		Lower	Upper	
การครอบครองที่อยู่อาศัย				
- ไม่ได้เป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย	1.223	.999	1.497	.051
- เป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย	1	-	-	-
ภาวะวิกฤตในครอบครัว				
- ต่ำ (< p25)	.930	.726	1.191	.565
- สูง (> p75)	1.055	.837	1.330	.649
- ปานกลาง (p25-p75)	1	--	--	--
สัมพันธภาพในครอบครัว				
- ครอบครัวไม่สมดุล	1.071	.888	1.292	.475
- ครอบครัวสมดุล	1	--	--	--
สภาพแวดล้อมบ้าน				
- ต่ำ (< p50)	1.235	1.018	1.499	.032
- สูง (>=p50)	1	-	-	-

ตัวแปรควบคุมคือ เขตการปกครอง ภาค เพศ และอายุของเด็ก

การอบรมเลี้ยงดูด้านสติปัญญา

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ การศึกษาแม่ อาชีพแม่ อาชีพพ่อ ผู้เลี้ยงดูเด็กเป็นส่วนใหญ่ ลักษณะครอบครัว รายได้ และจำนวนบุตรในครอบครัว โดยแม่ที่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ปวส. หรือ ปวท. และปริญญาตรีหรือสูงกว่ามีโอกาสที่จะมีการอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญามากกว่าแม่ที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ร้อยละ 45 ร้อยละ 60 ร้อยละ 75 ตามลำดับ แม่ที่มีอาชีพบริการ หรือธุรกิจหรือค้าขาย ไม่ได้ปฏิบัติงานเชิงเศรษฐกิจหรือไม่มีงานทำมีโอกาสที่จะอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญามากกว่าแม่ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม หรือคนงาน ร้อยละ 33 และ ร้อยละ 26 ตามลำดับ ในขณะที่พ่อที่มีอาชีพด้านวิชาชีพบริการ หรือราชการ หรือค้าขาย มีโอกาสที่จะมีการอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญามากกว่าพ่อที่มีอาชีพเกษตรกรรม หรือคนงาน ร้อยละ 40 และ ร้อยละ 24 ตามลำดับ ครอบครัวที่พ่อแม่ไม่ได้เลี้ยงดูเป็นส่วนใหญ่มีโอกาสที่จะอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญาน้อยกว่าครอบครัวที่พ่อแม่เลี้ยงดูเป็นส่วนใหญ่ 2.0 เท่า ครอบครัวที่มีพ่อและแม่บวญญาติ หรือพ่อ หรือแม่บวญญาติมีโอกาสที่จะมีการอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญามากกว่าครอบครัวที่มีเฉพาะพ่อแม่ หรือพ่อ หรือแม่เท่านั้น ร้อยละ 24 ครอบครัวที่มีรายได้เพิ่มขึ้น 1 หน่วยมีโอกาสอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมพัฒนาการด้านสติ

ปัญหาเพิ่มขึ้น ร้อยละ 4 และครอบครัวที่มีจำนวนบุตรเพิ่มขึ้น 1 คน มีโอกาสที่จะมีการอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญาน้อยลง 1.2 เท่า (ตารางที่ 4.23)

ตารางที่ 4.23 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กด้านสติปัญญา เด็กอายุ 1-6 ปี

ปัจจัย	Odds ratios	95% Confidence Interval		P-value
		Lower	Upper	
ผู้ที่เลี้ยงดูเด็กส่วนใหญ่				
- พ่อแม่ไม่ได้เลี้ยง	2.058	1.584	2.675	<.001
- พ่อและแม่เลี้ยงเอง	1	-	-	-
ลักษณะครอบครัว				
- พ่อและแม่หรือพ่อหรือแม่+ญาติ	.763	.613	.951	.016
- ไม่มีพ่อหรือแม่อยู่ด้วย	.896	.586	1.370	.612
- พ่อและแม่หรือพ่อหรือแม่	1	-	-	-
อาชีพพ่อ				
- งานวิชาชีพ	.604	.378	.965	.035
- บริการ บริหาร ธุรกิจ ค้าขาย	.765	.602	.971	.028
- ไม่ได้ปฏิบัติงานเชิงเศรษฐกิจ/ไม่มีงานทำ	.744	.403	1.374	.345
- เกษตรกร/คนงาน	1	-	-	-
การศึกษาของแม่				
- มัธยมศึกษา	.555	.438	.704	<.001
- ปวช./ปวส./ปวท.	.403	.258	.629	<.001
- ปริญญาตรี/สูงกว่าปริญญาตรี	.258	.116	.576	.001
- ประถมศึกษา/ ต่ำกว่าประถมศึกษา/ไม่ได้ศึกษาแล้ว	1	-	-	-
อาชีพแม่				
- งานวิชาชีพ	.633	.208	1.926	.421
- บริการ บริหาร ธุรกิจ ค้าขาย	.654	.497	.862	.003
- ไม่ได้ปฏิบัติงานเชิงเศรษฐกิจ/ไม่มีงานทำ	.742	.573	.960	.023
- เกษตรกร/คนงาน	1	-	-	-
รายได้	.960	.943	.977	<.001
จำนวนบุตร	1.202	1.085	1.330	<.001

ตัวแปรควบคุมคือ เขตการปกครอง ภาค เพศ และอายุของเด็ก

การอบรมเลี้ยงดูด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคม และจริยธรรม

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคม และจริยธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ การศึกษาแม่ การศึกษาพ่อ ผู้ใช้เวลาในการเลี้ยงดูเป็นสำคัญ รายได้ครอบครัว และสภาพแวดล้อมในบ้าน โดยพ่อที่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษามีโอกาสที่จะมีการอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคม และจริยธรรมมากกว่าพ่อที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ร้อยละ 21 แม่ที่มีการศึกษาในระดับ ปวส. หรือ ปวท. มีโอกาสที่จะมีการอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคม และจริยธรรมมากกว่าแม่ที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ร้อยละ 43 ครอบครัวที่พ่อแม่ไม่ได้เลี้ยงดูเองมีโอกาสที่จะอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคม และจริยธรรมน้อยกว่าครอบครัวที่พ่อแม่เป็นผู้เลี้ยงดูเอง 1.2 เท่า ครอบครัวที่มีรายได้เพิ่มขึ้น 1 หน่วยมีโอกาสที่จะมีการอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคม และจริยธรรมมากขึ้น ร้อยละ 3 และครอบครัวที่มีการจัดสภาพแวดล้อมในระดับต่ำ จะมีการอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคม และจริยธรรมน้อยกว่าครอบครัวที่มีการจัดสภาพแวดล้อมในระดับสูง 1.2 เท่า (ตารางที่ 4.24)

ตารางที่ 4.24 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคมและจริยธรรม
เด็กอายุ 1-6 ปี

ปัจจัย	Odds ratios	95% Confidence Interval		P-value
		Lower	Upper	
ผู้ที่เลี้ยงดูเด็กส่วนใหญ่				
- พ่อแม่ไม่ได้เลี้ยง	1.267	.988	1.624	.062
- พ่อและแม่เลี้ยงเอง	1	-	-	-
ลักษณะครอบครัว				
- พ่อและแม่หรือพ่อหรือแม่+ญาติ	1.127	.914	1.389	.264
- ไม่มีพ่อหรือแม่อยู่ด้วย	1.068	.697	1.636	.764
- พ่อและแม่หรือพ่อหรือแม่	1	-	-	-
การศึกษาของพ่อ				
- มัธยมศึกษา	.790	.633	.986	.037
- ปวช./ปวส./ปวท.	.910	.677	1.223	.533
- ปริญญาตรี/สูงกว่าปริญญาตรี	1.008	.675	1.507	.968
- ประถมศึกษา/ต่ำกว่าประถมศึกษา/ไม่ได้ศึกษาแล้ว	1	-	-	-

ปัจจัย	Odds ratios	95% Confidence Interval		P-value
		Lower	Upper	
การศึกษาของแม่				
- มัธยมศึกษา	.825	.658	1.034	.096
- ปวช./ปวส./ปวท.	.571	.388	.838	.004
- ปริญญาตรี/สูงกว่าปริญญาตรี	.892	.533	1.492	.662
- ประถมศึกษา/ต่ำกว่าประถมศึกษา/ไม่ได้ ศึกษาแล้ว	1	-	-	-
อาชีพแม่				
- งานวิชาชีพ	.752	.347	1.627	.469
- บริการ บริหาร ธุรกิจ ค้าขาย	.842	.651	1.087	.187
- ไม่ได้ปฏิบัติงานเชิงเศรษฐกิจ/ไม่มีงานทำ	.970	.759	1.241	.810
- เกษตรกร/คนงาน	1	-	-	-
รายได้	.973	.961	.986	<.001
จำนวนบุตร	1.035	.934	1.147	.508
สภาพแวดล้อมบ้าน				
- ต่ำ (<p50)	1.266	1.045	1.534	.016
- สูง (>=p50)	1	-	-	-

ตัวแปรควบคุมคือ เขตการปกครอง ภาค เพศ และอายุของเด็ก

การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยแบบองค์รวม

เมื่อรวมข้อมูลการอบรมเลี้ยงดูด้านดูแลสุขภาพทั่วไป ด้านการส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา และด้านการส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคมและจริยธรรม โดยใช้วิธี Principal Components Analysis ได้ตัวแปรใหม่คือ การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยแบบองค์รวม เมื่อพิจารณาการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยแบบองค์รวมควรเน้นให้ความสำคัญกับการอบรมเลี้ยงดูเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคมและจริยธรรม เป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ด้านดูแลสุขภาพทั่วไป และด้านการส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา ตามลำดับ ซึ่งมีค่าน้ำหนักของการอบรมเลี้ยงดูแต่ละด้าน ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.25 โดยตัวแปรใหม่นี้สามารถอธิบายตัวแปรเดิมทั้งสามได้ ร้อยละ 55.1

ตารางที่ 4.25 คำนวณน้ำหนักของคะแนนแต่ละด้านใน Principal components ที่หนึ่ง

การอบรมเลี้ยงดูด้าน	น้ำหนัก
การอบรมเลี้ยงดูด้านดูแลสุขภาพทั่วไป	0.596
การอบรมเลี้ยงดูเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา	0.506
การอบรมเลี้ยงดูเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคม-จริยธรรม	0.624

สถิติ : Principal components analysis

ตารางที่ 4.26 จำนวนและร้อยละของผู้เลี้ยงดูเด็กที่ปฏิบัติในด้านเปรียบเทียบการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย แบบองค์รวมแยกตามเขต เพศของเด็ก และภาค

คะแนนการ อบรมเลี้ยงดู แบบองค์รวม	รวมทั้ง ประเทศ	เขตการปกครอง		เพศ		ภาค				
		ในเขต	นอก เขต	เด็ก ชาย	เด็ก หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
		P-value < 0.001		NS		P-value < 0.001				
ต่ำ	683 (25.0)	312 (22.5)	371 (27.5)	353 (27.5)	330 (25.3)	102 (27.3)	152 (25.2)	124 (21.5)	196 (34.6)	10 (17.8)
ปานกลาง	1368 (50.0)	652 (47.0)	716 (53.1)	722 (50.6)	646 (49.5)	170 (45.5)	303 (50.2)	294 (50.9)	292 (51.5)	30 (50.5)
สูง	683 (25.0)	422 (30.4)	261 (19.4)	353 (24.7)	330 (25.3)	102 (27.3)	148 (24.5)	160 (27.7)	79 (13.9)	19 (31.7)

สถิติ : Chi-square test, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูแบบองค์รวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ การศึกษาแม่ การศึกษาพ่อ อาชีพแม่ สถานภาพสมรสพ่อแม่ ผู้เลี้ยงดูเด็กเป็นส่วนใหญ่ ลักษณะครอบครัว รายได้ครอบครัว จำนวนบุตรในครอบครัว ภาวะวิกฤตในครอบครัว และสภาพแวดล้อมในบ้าน โดยแม่ที่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ปวส. หรือ ปวท.ปริญญาตรี หรือสูงกว่า มีโอกาสที่จะมีการอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมพัฒนาการแบบองค์รวมมากกว่าแม่ที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ร้อยละ 39 ร้อยละ 48 และ ร้อยละ 65 ตามลำดับ พ่อที่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา และปริญญาตรี หรือสูงกว่า มีโอกาสที่จะมีการอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมพัฒนาการแบบองค์รวมมากกว่าพ่อที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ร้อยละ 29 และ ร้อยละ 42 ตามลำดับ ครอบครัวที่พ่อแม่แยกทางหรือหย่าร้างมีโอกาสที่จะมีการอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมพัฒนาการแบบองค์รวมน้อยกว่าครอบครัวที่พ่อแม่อยู่ด้วยกัน 1.5 เท่า ครอบครัวที่พ่อแม่ไม่ได้เป็นผู้เลี้ยงดูเป็นส่วนใหญ่ มีโอกาสที่จะมีการอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมพัฒนาการแบบองค์รวมน้อยกว่าครอบครัวที่พ่อแม่เป็นผู้เลี้ยงดูเอง 1.9 เท่า ครอบครัวที่มีรายได้เพิ่มขึ้น 1 หน่วยมีโอกาสที่จะมีการอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมพัฒนาการแบบองค์รวมเพิ่มขึ้น ร้อยละ 4

ครอบครัวที่มีบุตรเพิ่มขึ้น 1 คนมีโอกาสที่จะมีการอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมพัฒนาการแบบองค์รวมลดลง 1.1 เท่า ครอบครัวที่มีภาวะวิกฤตในครอบครัวในระดับสูงมีโอกาที่จะมีการอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมพัฒนาการแบบองค์รวมน้อยกว่าครอบครัวที่มีภาวะวิกฤตในครอบครัวปานกลาง 1.5 เท่า และครอบครัวที่มีการจัดสภาพแวดล้อมในระดับต่ำมีโอกาที่จะมีการอบรมเลี้ยงดูด้านการส่งเสริมพัฒนาการแบบองค์รวมน้อยกว่าครอบครัวที่มีการจัดสภาพแวดล้อมในระดับสูง 1.3 เท่า (ตารางที่ 4.27)

ตารางที่ 4.27 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูแบบองค์รวม เด็กอายุ 1-6 ปี*

ปัจจัย	Odds ratios	95% Confidence Interval		P-value
		Lower	Upper	
ผู้ที่เลี้ยงดูเด็กส่วนใหญ่				
- พ่อแม่ไม่ได้เลี้ยง	1.923	1.482	2.495	<.001
- พ่อและแม่เลี้ยงเอง	1	-	-	-
ลักษณะครอบครัว				
- พ่อและแม่หรือพ่อหรือแม่+ญาติ	.838	.672	1.046	.118
- ไม่มีพ่อหรือแม่อยู่ด้วย	1.009	.658	1.547	.969
- พ่อและแม่หรือพ่อหรือแม่	1	-	-	-
สถานภาพสมรส				
- แยกกันอยู่แต่มีความสัมพันธ์กัน	1.272	.791	2.045	.321
- แยกทาง/หย่าร้าง	1.556	1.077	2.247	.018
- หม้าย/พ่อหรือแม่แต่งงานใหม่/ทั้งพ่อและแม่เสียชีวิต/อื่นๆ	.906	.457	1.797	.777
- อยู่ด้วยกัน	1	-	-	-
การศึกษาของพ่อ				
- มัธยมศึกษา	.717	.571	.899	.004
- ปวช./ปวส./ปวท.	.585	.420	.815	.002
- บริญญาตรี/สูงกว่าบริญญาตรี	.781	.497	1.228	.284
- ประถมศึกษา/ต่ำกว่าประถมศึกษา/ไม่ได้ศึกษาแล้ว	1	-	-	-
การศึกษาของแม่				
- มัธยมศึกษา	.616	.485	.781	<.001
- ปวช./ปวส./ปวท.	.589	.394	.879	.010
- บริญญาตรี/สูงกว่าบริญญาตรี	.357	.175	.726	.004

ปัจจัย	Odds ratios	95% Confidence Interval		P-value
		Lower	Upper	
การศึกษาของแม่				
- ประถมศึกษา/ต่ำกว่าประถมศึกษา/ไม่ได้ศึกษาแล้ว	1	-	-	-
- งานวิชาชีพ	.647	.235	1.781	.400
- บริการ บริหาร ธุรกิจ ค้าขาย	.677	.518	.885	.004
- ไม่ได้ปฏิบัติงานเชิงเศรษฐกิจ/ไม่มีงานทำ	.877	.680	1.130	.309
- เกษตรกร/คนงาน	1	-	-	-
รายได้	.962	.947	.978	<.001
จำนวนบุตร	1.130	1.020	1.251	.019
ภาวะวิกฤตในครอบครัว				
- ต่ำ (<p25)	.772	.589	1.012	.061
- สูง (>p75)	1.303	1.036	1.638	.023
- ปานกลาง (p25-p75)	1	--	--	--
สภาพแวดล้อมบ้าน				
- ต่ำ (<p50)	1.323	1.085	1.614	.006
- สูง (>=p50)	1	-	-	-

*กลุ่มอ้างอิง คือ คะแนนการอบรมเลี้ยงดูสูง (มากกว่า/เท่ากับเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 25); ตัวแปรควบคุมคือ เขตการปกครอง ภาค เพศและอายุของเด็ก

สรุปและอภิปรายผล

การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยในบริบทของสังคมไทย

ผู้รับผิดชอบในการเลี้ยงดูเด็ก

ผู้เลี้ยงดูหลักเด็กอายุ 1-3 ปี ในวันทำงานส่วนใหญ่คือแม่ คิดเป็น ร้อยละ 59.1 ทั้งในเขตและนอกเขตเทศบาล และเพิ่มเป็น ร้อยละ 75.4 ในวันหยุด โดยมียาย/ย่าเป็นผู้ช่วยทั้งในวันทำงานและวันหยุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพ่อเป็นผู้รับผิดชอบการเงินของครอบครัว ต้องออกไปทำงานนอกบ้านทำให้ไม่มีเวลามาเลี้ยงดูลูก ยกเว้นภาคเหนือที่แม่เป็นผู้รับผิดชอบการเงินของครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 70.5) และภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ ร้อยละ 78.5 ของแม่ต้องรับผิดชอบด้านการเงินของครอบครัวเท่ากับพ่อแต่ยังต้องเลี้ยงดูลูกด้วย เช่นเดียวกันที่พบในการศึกษาของนิตยาและคณะ (2541) ที่พบว่าผู้เลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของครอบครัวช่วงเวลากลางวันโดยส่วนใหญ่คือแม่คิดเป็น ร้อยละ 53.9 และ 52.5 ในเขตและนอกเขตเทศบาล จึงอาจกล่าวได้ว่า ในวัฒนธรรมของไทยแม่มักมีหน้าที่ต้องเลี้ยงดู แม้ว่าต้องออกไปทำงานหาเลี้ยงครอบครัวก็ตาม สำหรับลักษณะการเลี้ยงดู เด็กถูกเลี้ยงดูที่บ้าน (ร้อยละ 78) มากกว่าฝากเลี้ยงที่สถานเลี้ยงเด็ก

กลางวัน สอดคล้องกับการศึกษาของนิตยาและคณะ (2541) ที่พบว่า เด็กอายุน้อยกว่า 2 ปี ร้อยละ 91.6 อายุ 2-3 ปี ร้อยละ 79.3 และอายุ 3-5 ปี ร้อยละ 37 ได้รับการเลี้ยงดูในบ้านของตนเอง ที่เป็นเช่นนี้เพราะเด็กอายุยังน้อยยังไม่ได้เข้าสู่ระบบของการศึกษา

ความคาดหวังของผู้เลี้ยงดูบุตร

การศึกษาเชิงคุณภาพชี้ให้เห็นว่า พ่อแม่ให้ความสำคัญต่อการศึกษาของลูก มุ่งหวังให้ลูกได้มีการศึกษาสูง เพื่อจะได้มีงานทำที่ดีในอนาคต สามารถรับผิดชอบตนเองได้ และประสบผลสำเร็จในชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของกุลและคณะ (2542) พบว่า แม่คาดหวังให้ลูกเรียนจบชั้นมหาวิทยาลัยเพราะเห็นว่า การศึกษาเท่านั้นที่จะทำให้เด็กมีทุกสิ่งเทียบเท่าเทียมกับคนอื่นในอนาคตได้ จะเห็นได้ว่า ผู้เลี้ยงดูในสังคมไทยให้ความสำคัญในด้านการศึกษาของลูก เพราะเชื่อว่าการศึกษทำให้ลูกมีอนาคตที่ดี ซึ่งเป็นแนวคิดที่ควรได้รับการสนองตอบ ดังนั้นการจัดการศึกษาที่ได้เรียนฟรี 12 ปี จึงเป็นนโยบายที่รัฐควรให้การสนับสนุนเป็นอย่างยิ่ง ทำให้เด็กทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในด้านการศึกษา

แนวทางการอบรมเลี้ยงดูและปลูกฝังเด็ก

ผู้เลี้ยงดูหลักในครอบครัวไทย มีแนวทางการสอนและปลูกฝังให้เด็กเป็นคนดี ไม่ดื้อ ไม่เกเร เคารพผู้ใหญ่ ซึ่งยังเป็นแนวทางการเลี้ยงดูที่ไม่เปลี่ยนแปลงจากอดีต แม้ว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมไทยจะเปลี่ยนแปลงไปแล้วก็ตาม จึงกล่าวได้ว่า การเลี้ยงดูที่ให้ความเคารพผู้ใหญ่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีไทยที่ถ่ายทอดกันมา เป็นส่วนหนึ่งที่อาจส่งผลให้เด็กไทยส่วนหนึ่งในปัจจุบันไม่กล้าแสดงออก ขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เด็กควรได้รับการเลี้ยงดูที่กระตุ้นให้แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล ในขอบเขตที่ไม่ล่วงล้ำไปสู่ความก้าวร้าวหรือไม่เคารพผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยที่ควรอนุรักษ์ไว้

วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็ก

การส่งเสริมสุขภาพทั่วไป

การให้อาหารเด็กกินครบ 5 หมู่ทุกมื้อยังมีน้อย ส่วนใหญ่ให้เด็กกินข้าวทุกมื้อ ผัก และเนื้อสัตว์ วันละ 1-2 มื้อ ผลไม้ ปลา เต้าหู้ นมถั่วเหลืองและธัญพืชบางวัน จะเห็นได้ว่าเด็กได้คาร์โบไฮเดรตมากกว่าโปรตีน การได้รับคาร์โบไฮเดรตที่มากเกินไปอาจนำไปสู่ปัญหาโรคอ้วนได้ ส่วนพฤติกรรมการกินอาหารที่ไม่มีประโยชน์มีน้อย เช่น ลูกอม น้ำอัดลม ขนมถุง เป็นต้น เด็กอายุ 3-6 ปี มากกว่าครึ่งไม่เคยกินอาหารฟาสต์ฟู้ด โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีเด็กไม่เคยกินถึง ร้อยละ 72.9 นมเป็นอาหารเสริมที่เด็กวัยนี้ยังดื่มอยู่ ส่วนมากดื่มสด อาจเป็นสาเหตุเสริมให้เด็กเป็นโรคอ้วนได้

การมีพฤติกรรมป้องกันเด็กจากอุบัติเหตุจากรมีน้อย หรือเกือบไม่มีเลย การศึกษาค้นคว้าพบว่ามากกว่าร้อยละ 80 เด็กไม่เคยรัดเข็มขัดนิรภัยเมื่อนั่งรถยนต์ หรือสวมหมวกนิรภัยเมื่อนั่งรถจักรยานยนต์ ดังนั้นจึงควรมีการรณรงค์ให้มีพฤติกรรมป้องกันให้เด็กวัยนี้ หรืออาจกำหนดเป็นกฎข้อบังคับ

การส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา

ผู้เลี้ยงดูหลักส่วนใหญ่ให้ความสำคัญของการส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา จะเห็นได้ว่ามากกว่าร้อยละ 90 ของเด็กอายุ 3-6 ปี ได้รับการเตรียมความพร้อมด้านการเรียน โดยสอนให้เด็กฝึกนับเลขและอ่าน ก.ไก่ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของจรรยา และคณะ (2524) ที่ระบุว่า แม่ให้ความสำคัญเป็นพิเศษด้านพัฒนาการทางสติปัญญา และสอดคล้องกับความคาดหวังของผู้เลี้ยงดูต่อบุตรที่มุ่งหวังให้ลูกมีการศึกษาอยู่ระดับสูง เรียนเก่ง

โทรทัศน์ เป็นสื่อที่ผู้เลี้ยงดูส่วนใหญ่ใช้ในการเลี้ยงดู โดยเฉลี่ยแล้วเด็กอายุ 1-3 ปี ดูโทรทัศน์ 1.7 ชั่วโมงต่อวันและ 2.3 ชั่วโมงต่อวันในเด็กอายุ 3-6 ปี พฤติกรรมการนั่งดูโทรทัศน์มีส่วนที่ส่งเสริมให้เด็กเกิดปัญหาโรคอ้วนได้ เนื่องจากเวลานั่งดูโทรทัศน์ เด็กจะไม่มีอาการเคลื่อนไหวร่างกาย บางคนอาจนั่งดูพร้อมทั้งกินขนมขบเคี้ยวไปด้วย การดูเป็นรายการโทรทัศน์อันดับแรกที่ผู้เลี้ยงดูหลักเลือกให้เด็กดู ซึ่งรายการการ์ตูนส่วนใหญ่จะมีแต่ความรุนแรง ตัวละครจะทำร้ายกันโดยไม่ละห่อนให้ถึงความเจ็บปวดของอีกฝ่ายหนึ่ง เมื่อถูกทำลายแล้ว หรือตกจากที่สูงแล้ว ร่างกายยังสามารถกลับสู่สภาพเดิมได้ หากเด็กได้ดูการ์ตูนที่มีลักษณะดังกล่าวบ่อยๆ อาจปลูกฝังให้เด็กเป็นคนชอบความรุนแรง คิดว่าการทำร้ายคนอื่นไม่ได้ทำให้เกิดความเจ็บปวด ผู้เลี้ยงดูจึงควรเลือกรายการการ์ตูนให้เด็กดู และควรร่วมดูด้วยเพื่อจะได้ชี้แนะได้ในเด็กโต

การส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคมและจริยธรรม

การใช้เพลงพื้นบ้านกล่อมลูกในปัจจุบันมีน้อย ส่วนใหญ่ร้องไม่เป็น เนื่องจากไม่ได้รับการสอนมา ซึ่งเพลงเหล่านี้ เนื้อหาจะเป็นการสอนเด็กให้เป็นคนดี รู้จักทดแทนบุญคุณ จึงน่าจะมีการรวบรวมเพลงเหล่านี้ ที่ยังเหลืออยู่ จัดทำเป็นเทปเพลง ซึ่งผู้เลี้ยงดูหลักในสังคมปัจจุบันสามารถเปิดให้เด็กฟังได้ เป็นการปลูกฝังเด็กในด้านอารมณ์ คุณธรรม และจริยธรรม ไปในตัวตั้งแต่เด็กยังเล็ก

การพาเด็กไปสถานที่ต่างๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการอบรมเลี้ยงดู เพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคมนั้น ส่วนใหญ่เป็นการพาไปห้างสรรพสินค้า/ตลาด/ร้านค้า บ้านญาติ ยังพบน้อยในส่วนของ การไปเที่ยวพิพิธภัณฑ์ ทั้งนี้เนื่องจากสถานที่ดังกล่าวจะอยู่ในกรุงเทพมหานคร หรือใน

เมืองใหญ่ จึงทำให้เด็กส่วนใหญ่ขาดโอกาสเรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่งเป็นรากฐานของการเรียนรู้ที่จะส่งผลต่อพัฒนาการเด็กในด้านต่างๆ

ในส่วนของจริยธรรม เด็กได้รับการสอนที่ปลูกฝังทางด้านจริยธรรม ตลอดจนการปฏิบัติกิจทางศาสนาที่มากเพียงพอ โดยประมาณร้อยละ 80-90 เด็กได้รับการสอนให้ไหว้ผู้ใหญ่ แบ่งปัน กล่าวคำขอโทษ ไม่พูดโกหก ไม่รังแกเพื่อนหรือน้อง ไม่หยิบของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นต้น

ปัจจัยครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย

การศึกษาของแม่ มีอิทธิพลต่อคะแนนการอบรมเลี้ยงดูที่ส่งเสริมพัฒนาการในทุกด้านและองค์รวม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแม่เป็นผู้เลี้ยงดูหลัก และเป็นผู้กระทำกิจกรรมเลี้ยงดูเด็กทั้งหมด แม่ที่มีระดับการศึกษาสูงจะมีศักยภาพในการค้นหาแหล่งข้อมูล ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็กในทุกด้านและสามารถใช้เป็นแนวทางในการเลี้ยงดูเด็กได้ดี

ผู้ใช้เวลาเลี้ยงดูเด็กเป็นส่วนใหญ่ มีอิทธิพลต่อคะแนนการอบรมเลี้ยงดูเด็กด้านสติปัญญา และด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคมและจริยธรรม โดยเด็กที่ไม่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่มีคะแนนการอบรมเลี้ยงดูด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคมและจริยธรรมต่ำกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่ ทั้งนี้เนื่องจากพ่อแม่เป็นบุคคลที่มีความผูกพันกับเด็กมากที่สุดคอยตอบสนองความต้องการของเด็กซึ่งเป็นการกระตุ้นพัฒนาการของเด็กโดยตรง

รายได้ของครอบครัว มีอิทธิพลต่อคะแนนการอบรมเลี้ยงดูที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา อารมณ์-จิตใจ-สังคม-จริยธรรม และแบบองค์รวม ทั้งนี้อาจเนื่องจากครอบครัวที่มีรายได้ดี สามารถจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็กในทุกด้านได้ เด็กในครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำจะมีพัฒนาการช้าในด้านการใช้ภาษา ด้านสังคมและการช่วยเหลือตนเอง

บทที่ 5

การอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยเรียนของ ครอบครัวไทย

จากการสัมภาษณ์ผู้เลี้ยงดูหลักของเด็กวัยเรียนที่มีอายุ 6-13 ปี จำนวน 3,178 คน และสัมภาษณ์เจาะลึกผู้เลี้ยงดูหลักเด็กวัยเดียวกัน จำนวน 71 คน ได้ข้อมูลดังนี้

ความคาดหวังของผู้เลี้ยงดูหลักต่อเด็ก

จากการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้เลี้ยงดูหลักเกือบทุกคนไม่ว่าจะอยู่ภาคใดได้ตั้งความหวังกับเด็ก โดยส่วนใหญ่ว่าอยากให้เด็กตั้งใจเรียนหนังสือ เรียนหนังสือเก่งๆ เรียนจบสูงๆ มีงานที่ดีทำ มีอนาคตที่ดี สามารถเลี้ยงตัวเองได้ มีผู้เลี้ยงดูหลักครึ่งหนึ่งอยากให้เด็กรับราชการ เป็นตำรวจ ทหาร โดยเฉพาะผู้เลี้ยงดูหลักในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีผู้เลี้ยงดูหลักบางส่วนอยากให้เด็กเป็นคนดี ไม่ดื้อ ไม่เกเร ดำเนินชีวิตและช่วยเหลือตนเองได้ รวมทั้งสามารถตัดสินใจเรื่องต่างๆได้ด้วยตนเอง มีความกตัญญูรู้คุณ เป็นที่พึ่งให้ผู้เลี้ยงดูหลักเมื่อแก่ตัวลง อย่างไรก็ตาม มีผู้เลี้ยงดูหลักบางคนไม่ได้ตั้งความหวังกับเด็กเพราะกลัวจะไม่ได้อย่างที่คิด และเกรงว่าจะเป็น การสร้างความเครียดให้กับเด็ก

ส่วนการเตรียมการเพื่อให้บรรลุความคาดหวังนั้น ผู้เลี้ยงดูหลักเกือบทุกคนตอบตรงกันว่า ได้ทำงานหาเงินเตรียมไว้ส่งเด็กให้เรียนสูงๆ จะพยายามส่งเสียจนสุดความสามารถ รวมถึงสอนให้ตั้งใจเรียนหนังสืออยู่เสมอ มีผู้เลี้ยงดูหลักบางคนที่ไม่เตรียมการสิ่งใดไว้เลยโดยให้เหตุผลต่าง กันออกไป เช่น เพราะไม่แน่ใจว่าลูกของตนจะเรียนได้ถึงระดับไหน เพราะมีอาชีพไม่มั่นคง เป็นต้น

“อยากให้ตั้งใจเรียนให้ดี เป็นเด็กดี โตแล้วจะได้มีงานทำ” (แม่ภาคเหนือ อายุ 41 ปี บุตร 2 คน)

“อยากให้เรียนสูงๆ ให้จบปริญญา สาขาอะไรก็ได้ ตอนนี้อีกได้เตรียมเงินไว้ให้เขา” (แม่ กรุงเทพมหานคร อายุ 36 ปี บุตร 1 คน)

“คาดหวังให้เขาช่วยตัวเองได้ เรื่องเรียนเขาจะพูดเองว่าจะเรียนชั้นไหนถึงชั้นไหน เขาอยากจะเป็นพยาบาลเหมือนน้าสาว แม่จะไม่คาดหวัง” (แม่ภาคใต้ อายุ 46 ปี บุตร 2 คน)

แนวทางการอบรมเลี้ยงดูและการปลูกฝังเด็ก

ผู้เลี้ยงดูหลักทุกคนไม่ว่าจะอยู่ภาคใดหรือเขตใดได้สอนให้เด็กเป็นคนดี ไม่เกเร ไม่ลักขโมย ไม่โกหก มีมารยาท รู้จักเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ พุดจาสุภาพ มีระเบียบ รักที่รักน้อง และสิ่งที่ผู้เลี้ยงดูหลักให้ความสำคัญคือ ปลูกฝังเรื่องการเรียนรู้ จะสอนให้ตั้งใจเรียน ขยันเรียนหนังสือ จะได้มีความรู้ติดตัว อนาคตจะได้สบาย นอกจากนี้ผู้เลี้ยงดูหลักส่วนใหญ่จะปลูกฝังในเรื่องยาเสพติดด้วย โดยสอนให้ห่างไกลยาเสพติดโดยเฉพาะถ้าได้เลี้ยงดูเด็กชาย

สำหรับแนวทางการอบรมเลี้ยงดู ส่วนใหญ่จะเลี้ยงดูแบบธรรมดาๆ สบายๆ ให้อิสระแต่มีขอบเขต หากเป็นเรื่องที่ผู้เลี้ยงดูหลัก คิดว่ามีความสำคัญและเด็กไม่เชื่อฟัง ละเลย ไม่ปฏิบัติตาม ก็จะควบคุมหรือบังคับ

เป็นที่น่าสังเกตว่าหากผู้เลี้ยงดูหลักเป็นย่าหรือยาย จะเลี้ยงดูเด็กแบบตามสบาย ค่อนข้างตามใจ ไม่บังคับ เนื่องจากสงสารเด็กที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่

“เลี้ยงแบบปล่อยเป็นส่วนใหญ่ จะตามใจ ไม่ค่อยเข้มงวด แต่สอนให้เป็นคนดี เรียนหนังสือให้เก่งๆ ให้เป็นที่ชื่นใจของพ่อแม่” (แม่ภาคเหนือ อายุ 30 ปี บุตร 1 คน)

“ปล่อยสบายๆ ไม่เข้มงวดอะไรมากมาย จะบังคับก็เรื่องเรียนบ้าง” (แม่กรุงเทพมหานคร อายุ 36 ปี บุตร 2 คน)

“เลี้ยงแบบง่ายๆ สบายๆ ไม่เน้นอะไร ปล่อยอิสระ แต่มีขอบเขตอยู่ในสายตาเรา” (แม่ภาคกลาง อายุ 38 ปี บุตร 1 คน)

“เลี้ยงดูแบบตามสบาย ไม่บังคับมาก อยากได้อะไรก็จะให้เพราะคิดว่าเขาขาดทั้งพ่อและแม่” (ยายภาคเหนืออายุ 58 ปี หลาน 1 คน)

“สอนให้เป็นคนดี ไม่เกเร ตั้งใจเรียนหนังสือ โตขึ้นจะได้ทำงานดีๆ” (แม่ภาคอีสาน อายุ 32 ปี บุตร 2 คน)

“อย่าเที่ยวเกเร อย่าทำสิ่งไม่ดี สอนบ่อย เป็นประจำ เพราะต้องการให้เด็กทำความดี” (แม่ภาคใต้ อายุ 34 ปี บุตร 2 คน)

สำหรับแหล่งที่มาของแนวทางในการเลี้ยงดูเด็ก ผู้เลี้ยงดูหลักในทุกภาคและทุกเขตส่วนใหญ่จะนำมาจากประสบการณ์และความคิดของตนเอง รวมทั้งนำมาจากกาได้เห็นตัวอย่างที่พ่อแม่ได้เลี้ยงดูตนเองมา นอกจากนี้ยังนำมาจากกาอ่านหนังสือ นิตยสาร การดูโทรทัศน์ หรือคำแนะนำจากแพทย์ พยาบาล หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข รวมถึงกาได้เห็นตัวอย่างจากเพื่อนบ้านที่เลี้ยงเด็กแล้วได้ดี

“จากพ่อแม่ของเราเอง แล้วเอามาพัฒนาอีกที ประกอบกับที่ได้จากหนังสือบ้าง” (แม่ภาคกลาง อายุ 47 ปี บุตร 1 คน)

"สอนตามความคิดของตนเอง เห็นลูกชาวบ้านที่เขาทำงานดีๆ ก็อยากให้ลูกได้ทำบ้าง" (แม่ภาคอีสาน อายุ 47 ปี บุตร 1 คน)

"คิดเอาเอง สั่งสอนไปตามวัย ตามเหตุการณ์" (แม่ภาคใต้ อายุ 34 ปี บุตร 2 คน)

"ถูกเลี้ยงมาแบบนี้ ดูโทรทัศน์บ้าง นำของใหม่มาประยุกต์" (แม่ภาคใต้ อายุ 46 ปี บุตร 2 คน)

ส่วนแนวทางการเลี้ยงดูเด็กชาย-เด็กหญิง ผู้เลี้ยงดูหลักทุกภาคส่วนใหญ่กล่าวว่าการเลี้ยงดูเด็กชายและเด็กหญิงไม่แตกต่างกันมากนักในเรื่องการเรียนรู้ คือ ให้ตั้งใจเรียน เรื่องการกินอยู่ การนอน การดูแล การรู้จักรับผิดชอบ การช่วยเหลือตัวเอง โดยจะเลี้ยงแบบธรรมดา สบายๆ ไม่บังคับมาก แต่มีความแตกต่างในการเลี้ยงดูในเรื่องอื่นๆ ดังนี้

แนวทางในการเลี้ยงเด็กชาย ส่วนใหญ่ผู้เลี้ยงดูหลักจะเลี้ยงแบบง่ายๆ ไม่เน้นอะไรมาก สอนให้รู้จักเข้มแข็งอดทน ขยัน มีระเบียบวินัย รู้จักทำงานหนักกว่าผู้หญิง ไม่ร้องไห้ง่ายๆ ช่วยเหลือผู้หญิง ไม่รังแกผู้หญิง ที่สำคัญคือ ไม่ให้ติดยาเสพติด

แนวทางในการเลี้ยงเด็กหญิง ส่วนใหญ่จะสอนให้ว่อนอนนอนง่าย มีกิริยาท่าทางที่สุภาพเรียบร้อย มีมารยาท พุดจาไพเราะ ไม่ดื้อ ไม่ไปเที่ยวไหนกับผู้ชายตามลำพัง ไม่ให้กลับบ้านดึก รักนวลสงวนตัว แต่งตัวให้เรียบร้อย ไม่โป๊มากนัก และที่สำคัญคือ ให้รับผิดชอบงานบ้าน เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน หุงข้าว เป็นต้น

โดยผู้เลี้ยงดูหลักบางส่วนให้ความเห็นว่าการเลี้ยงดูเด็กว่า เด็กหญิงจะเลี้ยงง่ายกว่า เพราะเด็กหญิงเรียบร้อยกว่า พุดง่าย ในขณะที่เด็กชายจะดื้อและซน

"สอนให้เขาเรียบร้อย ไม่กระโดดกระดาก ให้ช่วยทำงานบ้าน" (แม่ภาคอีสาน อายุ 44 ปี บุตร 3 คน)

"ลูกชายก็เลี้ยงแบบธรรมดา ไม่ห่วงมาก ตอนนั้นก็กลัวแต่ยาเสพติด กลัวเขาไปคบเพื่อนไม่ดี" (แม่ภาคอีสาน อายุ 43 ปี บุตร 3 คน)

"เน้นการทำงานบ้านต่างๆ ล้างจาน กวาดบ้าน ถูบ้าน ให้มีกิริยามารยาทเรียบร้อย เพราะอยากให้เป็นผู้สุภาพ" (แม่ภาคกลาง อายุ 42 ปี บุตร 3 คน)

"คล้ายๆ กัน ไม่บังคับ อยากให้เขาเรียนหนังสือให้ดี แต่ผู้ชายเป็นห่วงเรื่องยาเสพติด" (แม่ภาคเหนือ อายุ 41 ปี บุตร 2 คน)

"ปล่อยตามธรรมชาติ ต้องเข้มในเรื่องเรียนมากกว่าหน่อย เพราะดื้อ ต้องคอยดูมากกว่าผู้หญิง เรื่องการเลี้ยงไม่แตกต่างกันมากเท่าไร ผู้หญิงจะเรียบร้อยกว่า ส่วนเรื่องอื่นคล้ายๆ กัน เรื่องกิน ให้เขาเลือกกินอาหารที่ดีมีประโยชน์ และต้องคอยดูเรื่องการเที่ยวด้วย" (พ่อภาคกลาง อายุ 44 ปี บุตร 2 คน)

การดูแลสุขภาพทั่วไป

การดูแลสุขภาพทั่วไป ซึ่งในการวิจัยนี้หมายถึงการอบรมเลี้ยงดูเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย จากการศึกษาในกลุ่มเด็กวัยเรียนครั้งนี้ พบว่าในด้านการดูแลเรื่องอาหาร พฤติกรรมการให้เด็กกินอาหารหรือขนมที่ไม่เป็นผลดีต่อสุขภาพที่พบได้บ่อยในผู้เลี้ยงดูหลักเด็กทั้งกลุ่มอายุ 6-<10 ปี และ 10-<13 ปี คือ การให้กินลูกอม/เยลลี่ น้ำอัดลม ขนมถุง พฤติกรรมการดูแลสุขภาพทั่วไป ที่มีความสัมพันธ์กับเขตการปกครอง ทั้ง 2 กลุ่ม คือ การให้ดื่มน้ำอัดลม และการให้กินอาหารฟาสต์ฟู้ด โดยผู้เลี้ยงดูหลักเด็กในเขตเทศบาล จะให้เด็กดื่มน้ำและกินได้ทุกวัน หรือบ่อยในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้เลี้ยงดูหลักเด็กนอกเขตเทศบาล

ส่วนเรื่องการดูแลสุขภาพทั่วไปที่มีความสัมพันธ์กับเขตการปกครอง เฉพาะในกลุ่มผู้เลี้ยงดูหลักเด็ก 6-<10 ปี ได้แก่ การให้เด็กกินผัก ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ดีต่อสุขภาพ ผู้เลี้ยงดูหลักเด็กนอกเขตเทศบาลจะกระทำบ่อยครั้งหรือทุกวัน ในสัดส่วนที่สูงกว่า ส่วนการดูแลเรื่องการนอน และการสวมรองเท้า ผู้เลี้ยงดูหลักเด็กในเขตเทศบาลจะปล่อยให้ทำเองโดยไม่ยุ่งเกี่ยวในสัดส่วนที่สูงกว่า

เรื่องการดูแลสุขภาพทั่วไปที่มีความสัมพันธ์กับเขตการปกครอง เฉพาะในกลุ่มผู้เลี้ยงดูหลักเด็ก 10-<13 ปี ได้แก่ การดื่มนม โดยผู้เลี้ยงดูหลักเด็กในเขตเทศบาลให้เด็กดื่มนมทุกวัน ในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้เลี้ยงดูหลักเด็กนอกเขตเทศบาลดังรายละเอียดในตารางที่ 5.1

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะการดูแลสุขภาพทั่วไประหว่างเด็กหญิงและเด็กชาย พบว่าการดูแลสุขภาพทั่วไปที่มีความสัมพันธ์กับเพศเด็กของผู้เลี้ยงดูหลักเด็กทั้งสองกลุ่มอายุ คือ การอาบน้ำ โดยเด็กหญิงทั้งสองกลุ่มอายุจะถูกปล่อยให้ทำเองโดยไม่ยุ่งเกี่ยวในสัดส่วนที่สูงกว่าเด็กชาย ส่วนการดูแลสุขภาพทั่วไปที่มีความสัมพันธ์กับเพศเด็กเฉพาะกลุ่มอายุ 6-<10 ปี คือ การกินขนมถุง ส่วนการดูแลสุขภาพทั่วไปที่มีความสัมพันธ์กับเพศเด็กในกลุ่มอายุ 10-<13 ปี คือ การกินผัก การกินอาหารฟาสต์ฟู้ด การแปรงฟัน การล้างมือ และการสวมรองเท้าก่อนออกจากบ้าน โดยพบว่า เด็กหญิงได้รับการส่งเสริมให้กินผักทุกวันในสัดส่วนที่สูงกว่าเด็กชายเล็กน้อย และเด็กหญิงไม่กินอาหารฟาสต์ฟู้ดในสัดส่วนที่สูงกว่าเด็กชายเล็กน้อย สำหรับเรื่องการดูแลสุขภาพทั่วไปดังกล่าว พบว่า ผู้เลี้ยงดูหลักจะปล่อยให้เด็กหญิงทำเองโดยไม่ตรวจสอบในสัดส่วนที่มากกว่าเด็กชาย ดังแสดงในตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 ร้อยละของผู้เลี้ยงดูที่ปฏิบัติต่อเด็กในการดูแลสุขภาพทั่วไปของผู้เลี้ยงดูหลักเด็ก
วัยเรียนแยกตามกลุ่มอายุ เขตการปกครอง และเพศของเด็ก

	เด็กอายุ 6-10 ปี					เด็กอายุ 10-13 ปี				
	รวมทั้ง ประเทศ	เขตการปกครอง		เพศของเด็ก		รวมทั้ง ประเทศ	เขตการปกครอง		เพศของเด็ก	
		ในเขต	นอก เขต	เด็ก ชาย	เด็ก หญิง		ในเขต	นอก เขต	เด็ก ชาย	เด็ก หญิง
การกินผัก		P-value < 0.001		NS			NS		P-value = 0.009	
- ไม่เคยเลย	8.4	10.8	5.7	10.4	6.5	4.1	4.1	4.1	4.8	3.5
- บางวัน/น้อย กว่าสัปดาห์ 2 ครั้ง	37.1	38.9	25.3	36.8	37.4	37.2	37.2	37.2	38.6	35.9
- ทุกมือ/วันละ 1-2 มือ	54.5	50.3	59.0	52.8	56.1	58.7	58.7	58.7	56.7	60.7
การกินลูกอม		NS		NS			NS		NS	
- ไม่เคยเลย	14.8	15.2	14.4	16.0	13.7	19.6	20.0	19.1	21.0	18.2
- น้อยกว่า สัปดาห์ 2 ครั้ง	30.9	31.3	30.3	30.9	30.9	30.1	29.0	31.3	30.0	30.2
- บางวัน/ วันละ 1-2 มือ/ทุกมือ	54.3	53.3	55.3	53.0	55.4	50.1	51.0	49.5	49.0	51.5
การกินน้ำอัด ลม		P-value < 0.001		NS			P-value < 0.001		NS	
- ไม่เคยเลย	17.8	13.9	22.1	16.5	19.0	15.7	12.4	19.4	13.5	17.9
- น้อยกว่า สัปดาห์ 2 ครั้ง	40.3	30.6	44.9	40.2	40.3	39.4	33.2	45.8	39.3	39.1
- บางวัน/ วันละ 1-2 มือ/ทุกมือ	41.9	56.5	33.0	43.3	39.7	45.0	54.4	34.8	47.2	43.0
การกินขนม ถุง		NS		P-value = 0.006			NS		NS	
- ไม่เคยเลย	3.5	3.9	3.0	4.5	2.5	4.5	4.8	4.2	4.6	4.3
- น้อยกว่า สัปดาห์ 2 ครั้ง	11.5	11.9	11.0	11.1	11.7	15.2	14.1	16.5	13.8	16.6
- บางวัน/ วันละ 1-2 มือ/ทุกมือ	85.0	84.2	86.0	84.3	85.7	80.3	81.1	79.3	81.6	79.1

	เด็กอายุ 6-<10 ปี					เด็กอายุ 10-<13 ปี				
	รวมทั้งประเทศ	เขตการปกครอง		เพศของเด็ก		รวมทั้งประเทศ	เขตการปกครอง		เพศของเด็ก	
		ในเขต	นอกเขต	เด็กชาย	เด็กหญิง		ในเขต	นอกเขต	เด็กชาย	เด็กหญิง
การกินฟาสต์ฟู้ด		P-value < 0.001		NS			P-value < 0.001		P-value = 0.029	
- ไม่เคยเลย	51.4	35.1	68.8	51.0	51.6	52.3	36.7	69.1	50.2	54.3
- น้อยกว่าสัปดาห์ 2 ครั้ง	41.1	54.6	26.7	41.1	41.2	39.1	50.4	26.9	41.9	36.4
- บางวันวันละ 1-2 มื้อ/ทุกมื้อ	7.5	10.3	4.5	7.9	7.2	8.6	12.9	4.0	7.8	9.3
การให้อาหารกินนม		NS		NS			NS		NS	
- ไม่ให้	11.0	10.1	11.9	11.3	10.7	17.5	16.0	19.1	16.7	18.2
- ให้	89.0	89.9	88.1	88.7	89.3	82.5	84.0	80.9	83.3	81.8
จำนวนวันที่ให้อาหารกินนม		NS		NS			P-value < 0.001		NS	
- ไม่ทุกวัน	33.0	30.3	36.0	33.7	32.3	45.5	40.7	50.8	43.4	47.5
- ทุกวัน	67.0	69.7	64.0	66.3	67.7	54.5	59.3	49.2	56.6	52.5
การนอน		P-value = 0.017		NS			NS		NS	
- ปลอมให้ทำเองไม่ยุ่งเกี่ยว	38.5	41.4	35.5	39.9	37.3	46.3	45.8	46.7	45.1	47.3
- ปลอมทำเองแต่ตรวจสอบ	61.5	58.6	64.5	60.1	62.7	53.7	54.2	53.3	54.9	52.7
การอาบน้ำ		NS		P-value < 0.001			NS		P-value < 0.001	
- ปลอมทำเองไม่ยุ่งเกี่ยว	36.6	37.8	35.3	35.2	37.9	57.6	58.3	56.9	52.5	62.5
- ปลอมทำเองแต่ตรวจสอบ	57.5	56.3	58.8	56.4	58.6	14.2	40.3	42.2	45.9	36.7
- ทำให้	5.9	5.9	5.9	8.4	3.5	1.2	1.5	0.9	1.5	0.9
การประพรม		NS		NS			NS		P-value < 0.001	
- ปลอมทำเองไม่ยุ่งเกี่ยว	44.2	46.2	42.0	42.0	46.2	62.5	62.3	62.7	57.0	67.8
- ปลอมทำเองแต่ตรวจสอบ	54.9	52.8	57.2	57.0	53.0	36.9	37.0	36.9	42.5	31.6
- ทำให้	0.9	1.0	0.8	1.1	0.7	0.6	0.7	0.4	0.5	0.6